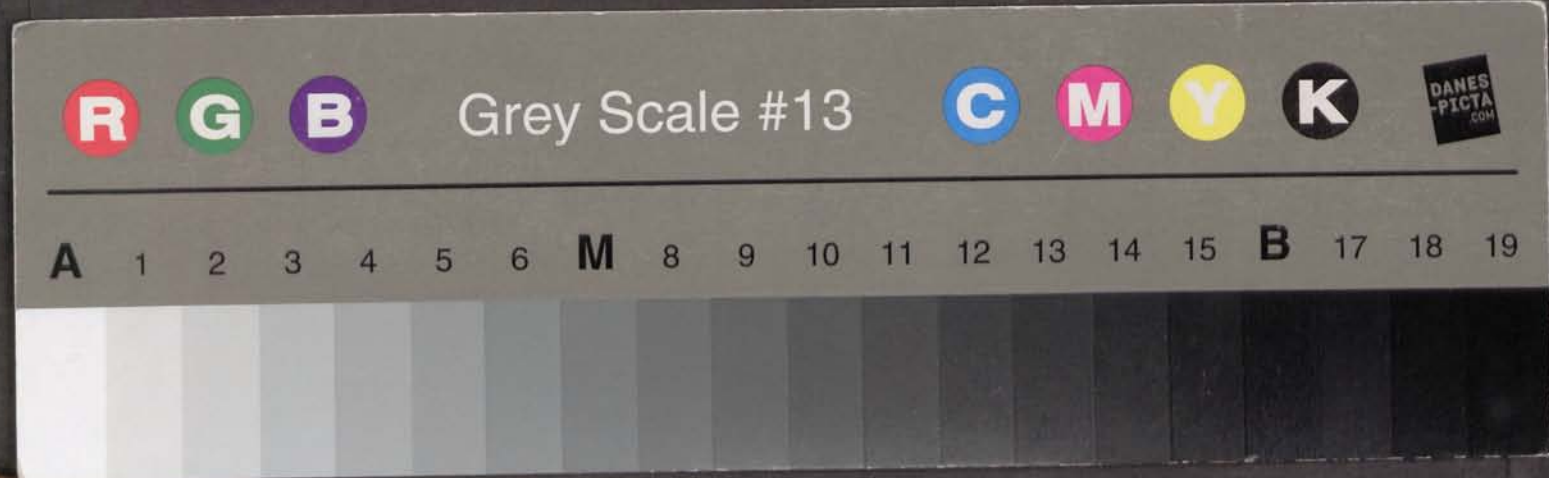
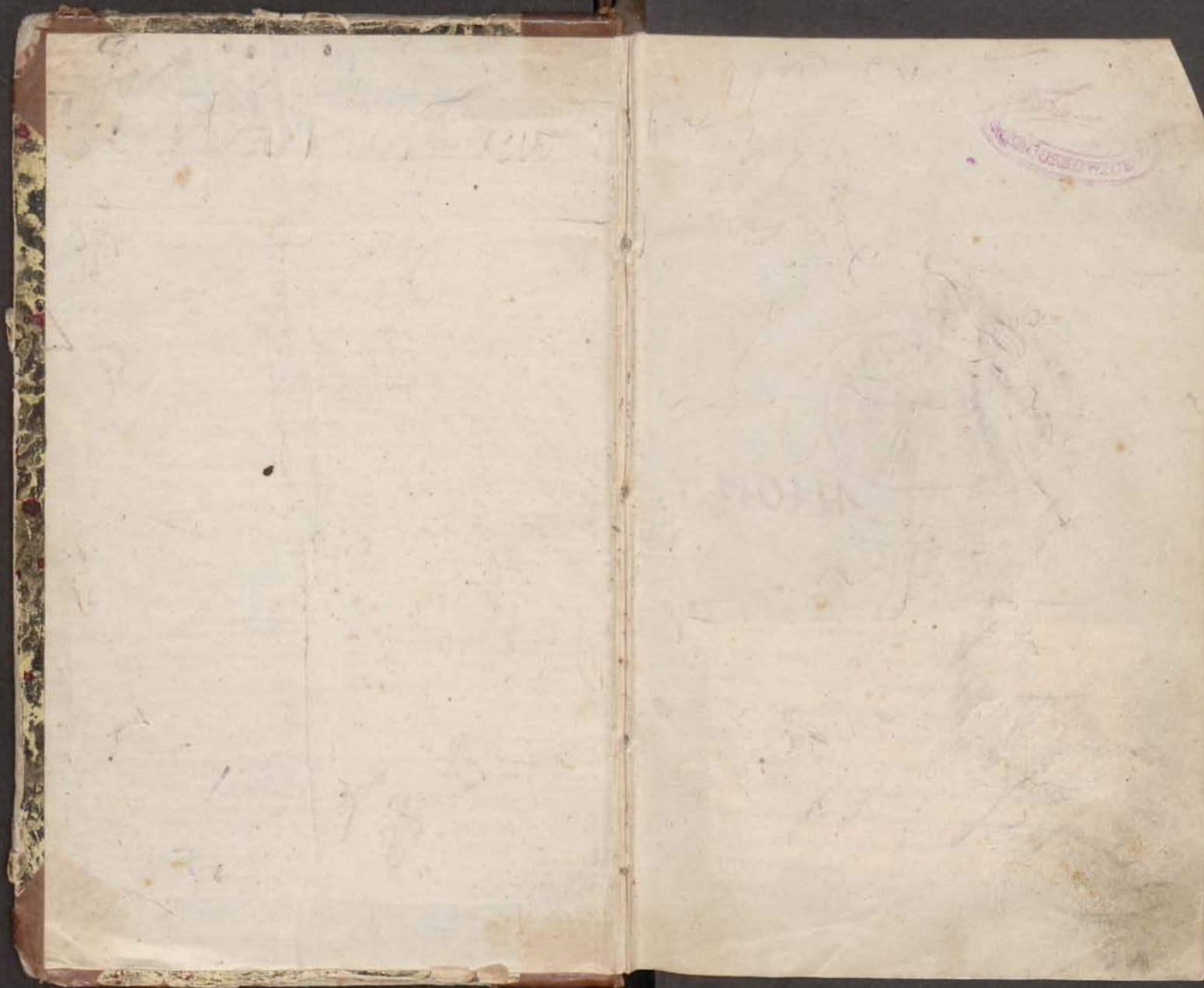








127017

Biblioteka Główna AP Słupsk
nr inw.: kg - 127017



127017 ZS

~~102~~ ~~101~~ 40
**ATLAS
DZIECINNY**

CZYLI
NOWY SPOSÓB
DO NAUCZENIA DZIECI GEOGRAFII, KROTKI,
ŁATWY, Y NAYDOSKONALSZY
PRZEZ
PRZYŁĄCZONE NOWEY INWENCYI
XXIV. KART GEOGRAFICZNYCH
Z WYKŁADEM ONYCHŻE,
ZAWIERAJĄCY
DOKŁADNIEJSZE OPISANIE
POLSKI Y LITWY
TUDZIEŻ
NAUKĘ O SFERZE

w ktorey obroty Gwiazd y Planet, *Systemata*
czyli rozporządzenie świata, używanie Globu, wy-
miar dróg Geograficznych dawny y tera-
źniejszy, są opisane.

Z Francuskiego przełożony, powiększony,
y poprawiony

PRZEZ
X. DOMINIKA SZYBIŃSKIEGO
Scholarum Piarum.

W WARSZAWIE, 1772.

Nakładem MICHAŁA GROELMA.

J. K. M Ci Bibliopoli y Kommissarza Nadwornego.

Brzezowski



PRZEDMOWA

DO

CZYTELNIKA.

Wielką winniśmy wdzięczność tym, którzy nowe w naukach czynią wynalazki, iako czyniącym istotną przysługę rozumowi ludzkiemu, y naszemu wiekowi przystępującemu co raz do większego światła: daleko większą winniśmy tym, którzy wynalezione nauki ku pojętności (zwłaszcza młodzi) ułatwiają. Wiek albowiem życia ludzkiego słaby y krótki, nie jest proporcjonalny mnogości y różnaitości pomnażających się sztuk; iako mdły żołądek obciążony wielością potraw, ani je strawić, ani w dobrą krew obrobić potrafi: tak człowiek chcący naturalne rozumowi swemu sprawić ukontentowanie,

* 2

PRZEDMOWA.

nie, gdy się do nabycia rozmaitych rzuci umiejętności, pierwey przy uczeniu się ich, siły siłaga y życie zakończy, niż upragnionej z różnych wiadomości pociechy, albo iakiego pożytku dośląpi. Mogę więc mówić, iż czasow naszych więcey ułatwiający sposoby, y krotkze wynalezione dostąpienia pomienionego celu drogi, szacowane bydyć powinny; niżeli nowe wznawiające się rozumowi zabawy, te bowiem ciężaru, y pracy przyczyniają z zatamowaniem częstokroć drogi do wydoskonalenia się we wszystkim: tamte dodają ulgi, łatwością wabią, y torują gościeniec do dostąpienia zaszczytu w każdym Kunszcie.

Młode lata naysposobniejszy do wszystkiego, przy swoiey częstokroć porywczosci, kręte do nabycia różnych umiejętności przebywają drogi: Kontentując się iedynie prac swoich pożytkiem zapominają móżółow, a częstokroć przy zbywających łatwiejszych sposobach, pozbywają z pamięci niepotrzebne przyczynione trudności wraz z istotą nauki: szkodliwa więc ochraniać siły ludzkiego dowcipu, oszczędzać czas, zachowując go z młodą pojętnością do

PRZEDMOWA.

do pożyteczniejszych y przyzwoitszych życia ludzkiemu zabaw.

Poprzedzając uwagi dosyć wielką zaletę tej Xiążeczce sprawićby powinny: spodziewam się iednak, że nierównie większą sprawi doświadczenie podanego w niey nauczania się Geografii sposobu.

Sposob ten pokazywania dzieciom Geografii na Mapkach bez napisow gdzie Krolestwa, Prowincye, miasta, rzeki, gory, &c. samemi tylko znaczkami ponotowane są, nowy wcale, ale do spamietania y nauczania się w krotkim czasie, bardzo skuteczny, Figurze pozycyi, y rozmaicie pokryślonym mieyscom, przypatrując się Dziecię, wlepi w umysle swoim obrazek Krolestwa, prowincyi, miasta &c. tym sposobem pamięć jego nie będzie się przywiewywała do napisanych y zagęszczonych tu y owdzie słow, ale do sytuacji mieysc, gdzie słowa czyli imiona te, a nie inne, służyć powinny: pamięć młoda nie będzie się spuszczwała na bystre oko wyczytujące, coby napisane było do razu przeczytawszy powiedzieć; ale gotowa będzie według wyrytey Kraiu sytuacji

PRZEDMOWA.

tuacyi zgadnąć wszystko, rozpisac, y rozporządzić z pamięci, gdzie które miasta, zamki, porty, rzeki, &c. wyrysowane być powinny. W takiej więc pamięci początki Geografii umieszcione, gruntowniejsze y trwalsze nierównie są, niżeli te, których z szukania y wyczytania na Mapach nabywają Dzieci.

W krocieńskich pytaniach każdego Narodu y Państwa wyrażony jest charakter, Rząd, Religia, podział Kraiu, miasta znaczniejsze, Porty, Góry, Granice, rozległość, &c. Własnego zaś Kraiu starałem się dostateczniejse dać opisanie, aby Dzieci z pierwiastek lat zaczęli poznawać swoją doskonałą Ojczyznę, y nie były Cudzoziemcami y przychodniami w swoim własnym Kraiu. Uczył więc tu Polskę na trzy potężne podzieloną Prowincye: Każdą Prowincyą na Woiewodztwa y Ziemie, a każde Woiewodztwo y Ziemia, nayprzód ci wysławi Rzeki, 2. Miasta Stołeczne: 3 Powiaty z Starostwami Grodowymi y niegrodowymi, Sądami, Jurysdykcjami &c. 4 Miejsca Seymikow, gdzie liczba Posłow y Deputatow wyrażona za-
wiera

PRZEDMOWA.

wiera się. 5 Na koniec wiadomość w szczególności o każdym Woiewodztwie, gdzie namienia się początek y dawny rząd jego, Herb, liczba Senatorow większych y mniejszych: y Miasieczka w każdym Woiewodztwie znaczniejsze, y inne tym podobne do wiadomości potrzebne uwagi. Wszystko to ile szczupłość Mapki pozwoliła, referuje się do położonych znaczków liczbą albo literami wyrażających się na karcie Królestwa Polskiego, y Królestwa Pruskiego, gdzie wyraźniej Prusy Polskie są wytknięte.

Do tych czas w Języku naszym Polskim nie miały dzieci tej łatwości, aby razem z opisaniem Kraiow mieli jakieś wyobrażenie pozycyi ich: ta Książeczka będzie dla nich arcy wygodna, bo ją przy sobie mając, mogą się obeysć bez dużych Atlasow, które doskonalszemu niż dziecinnemu służyć bardziej wiekowi: a na to miast, w tych przyłączonych małych Mapkach, według opisanych znaczków łatwo im będzie wszystko znaleźć.

Przy końcu Informacya o Sferze y używaniu Globu także do pojęcia dziecinnego
jest

PRZEDMOWA.

ieść akkomodowana, terminow w niey ie-
dnak Łacińskich lub Greckich w ustawi-
cznym używaniu będących, y pospolicie
wziętych, nie zdawało mi się odmieniać:
aby młode rozumy według wykwinłego
terminow braku informowane, słysząc or-
dynaryjne w tey umiętności wyrazy, nie
zdumiewały się, iak na niewyrozumiałe
Swingi pytania. Przyłączyłem atoli termi-
ny toż samo wyrażające po Polsku, dla sa-
tisfakcyi tych, którzy Polskiego ięzyka ob-
fitość w odmianie naywziętszych terminow
radziby chcieli słyszeć.

Na ostatek wyczytawszy y spróbowa-
wszy tego nauczania Geografii sposobu roz-
sądny nauczyciel, ieżeli nie z okraszy y
kształtu rzeczy, to z skutku, to ieść z
obfitego dzieci profitu, pochwali Autora
przedsięwzięcie: a moię w oczytym Ję-
zyku Narodowi przyśle.



ATLAS

A T L A S D Z I E C I N N Y.



ATLAS DZIECINNY

CZYLI

NOWY SPOSÓB DO NAUCZENIA
DZIECI GEOGRAFII. KROTKI ŁATWY
Y NAYDOSWIADCZENSZY.

ROZDZIAŁ I.

W którym się explicują Terminy Geograficzne, y co znaczy pierwsza Karta Geograficzna.

Pytanie. Co to jest Geografia?

Odpowiedź.

Jest opisanie Matematyczne, Fizyczne, y Polityczne całej Ziemi.

Pyt. Co wyraża I. Karta?

Odp. Wyraża okrąg Ziemi na dwie połowy rozcięty; a te połowy czyli części nazywają się Hemispheria.

P. Takowe wyobrażenie Okrągu Ziemi czy ma jaki fundament?

O. Ma, bo się na początkach Matematyki y regulach Optyki funduje. Wystaw sobie na przykład, kulę wydrążoną, albo banię szklaną, na ktoreyby Krolestwa, Prowincye, linie, y cyrkuly (jak zwyczajnie na Globach Ziemiłkich Geograficznych widzimy) wyrysowane były. Daymy to iż na boku tej szklanej bani, na linii która się nazywa Aequatorem, iest dziureczka przy liczbie czyli gradusie 90 albo 270 patrz pilno przez tę dziurkę, a wprzód stronę bani od oka papierem okryj: zobaczysz drugą stronę podobnieśnią do iedney wyrysowanej połowy świata, to iest, do Hemispherium A. B.

P. Można li z innej strony te dwa Hemispheria okrąg Ziemi pokazujące zrylować?

O. Można: to iest w pośrodku tych okręgów wystawić Polos, w ten czas linie nazwane *Meridiani*, czyli Południowe będą prostymi liniami; *Paralellae* zaś, czyli równo odległe staną się cyrkulami, z iednego centrum na Polu zasadzonego zrylowanemi. Aequator stanie się takowego okręgu Cyrcumferencyą. A w tedy chcąc w około obiehać y opisać ziemię, trzeba się brać w prost od iednego Polu jako od punktu pewnego, do drugiego; y ciągnąć wskroś linią od tamtego do tego Polu.

P. Co

P. Co za mankament wynika z Matematycznego rysunku Ziemi, tak pierwszym jako y drugim wzwyż przetrzeczonym sposobem?

O. Oto ten że na Globie, czyli Kuli Ziemi, są cyrkuly prawdziwe: a zaś na ryfowanej na Karcie Kuli nie mogą być cyrkuly prawdziwe, ale linie nakrzywiane czyli jakieś części cyrkulu.

P. Wielorakie są Karty Geograficzne?

O. Czworakie: Powszeczne czyli ogólne, Generalne, szczególne, y Partykularne.

P. Co to iest Karta Geograficzna Powszeczna czyli Ogólna?

O. Jest ta która całą Kulę Ziemi reprezentuje, jako to iest: ta Karta, którą teraz eksplikujemy.

P. Co to iest Karta Generalna?

O. Jest ta, która jaką część Ziemi wyraża, jako to Karta II. XX. XXI. y XXII.

P. Co to iest Karta Szczególna?

O. Jest ta która wyraża albo jakie Państwo, albo Krolestwo, albo Rzeczpospolitą, jako są wszystkie inne w tej Książce położone Karty rozmaitych Kraiów: nazywają się inaczej Chorograficzne.

P. Co to iest Karta Partykularna?

O. Jest ta która nam wystawia przed oczy jakie miejsce partykularne, jako to

Prowincyi, Powiatu, Ziemi &c. Takowe Karty nazywają się inaczej Topograficzne.

P. Czyli jeszcze jaki inny gatunek Kart znajduje się?

O. Znajdują się Karty Morfkie, y Hydrograficzne, ktore Morza, Jeziora, y bieg rozmaitych rzek wyrażają.

P. Co uważać należy w podziale okręgu Ziemi według reguł Matematycznych uczy-nionym?

O. Uważać należy pewne punkta, od których wychodzą cyrkuly, a te na krzyż przecinają inne cyrkuly: iednakże po więk-szej części, nie mogą się na Karcie inaczej wyrysować, tylko iakby proste linie, iako na teyże Karcie miarkować możesz.

P. Jak się nazywają punkta o których namieniles?

O. Poli albo Bieguny świata. Ponie-waż imaginować sobie potrzeba, że Kula Ziemi obraca się na osi, ktorey dwa końce na tych biegunach dwoch, szybko chodzą z obudwoch stron na przeciwko siebie: tak właśnie, iak z piasły wychodzące osi końce, na ktorey koło obraca się, poka-żują się.

P. Wiele jest takich punktów czyli Bie-gunów?

O. Jest ich dwa, ktore są oznaczone literami *a. b.* Ich miejsce w cyrcumferencyi dwoch

dwoch Hemisferiów zawsze jest na przeciwko siebie po końcach diametru.

P. Co to jest Punkt *a*?

O. Jest to biegun Południowy czyli *Polus Arcticus*, ktory na samą Połnoc leży, dla tego nazywa się *Arcticus*. Ponieważ pod Konstellacją nazwaną *Arctos* miejsce mu Ma-tematycy naznaczają.

P. Co to jest Punkt *b*?

O. Jest to Biegun świata Południowy, czyli *Polus Antarcticus*, ktory ku stronie Po-łudniowej leży: dla tego zaś nazywa się *Antarcticus*, iż na przeciwko *Arctika* mieysce ma.

P. Jaki jest podział Cyrkułów na Kuli Ziemi zrysowanych?

O. Dwoiaki, ieden na Cyrkuly większe, a drugi mnieysze, y ten jest naypospolitszy podział.

P. Ktore są Cyrkuly większe, y iak się nazywają?

O. Są te: Linia Równonocna, czyli *Linea Aequinoctialis. Eccliptica*, czyli linia ta, na ktorey zaćmienia przypadać zwykły, y linie południowe czyli *Meridiani*.

P. Ktore są Cyrkuly mnieysze?

O. Są te: Linie równoodległe czyli po łacinie *Parallelae*. Odwrotne cyrkuly, czyli *Tropici*, y Biegunowe, czyli *Circuli Polares*.

P. Co to jest Linia Rownonocna czyli Aequator albo Circulus Aequinoctialis?

O. Jest to wielki Cyrkuł w około Kuli Ziamey jednakowo odległy od obydwóch Biegunów świata.

P. Jak się wyraża takowy Cyrkuł na mappie Kulę Ziemną na dwie części przeciętą reprezentującą?

O. Wyraża się w linią prostą, która tu pod znaczkami c. d. znajduje się. Żeglarze morscy iednym słowem zowią ją linią. My zaś dla tego nazywamy ją Rownonocną, iż gdy do niej przyjdzie Słońce, tedy po całym świecie dzień staie się równy nocy: a to dwa razy na rok przypada w miesiącu Marcu y Wrześniu.

P. Co za własność pomienionego Cyrkułu Rownonocnego upatruiesz?

O. Upatruję tę, iż dzieli Kulę Ziemną na dwie równe części Połnocną y Południową.

P. Na wiele części dzieli się Cyrkuł Rownonocny to jest Aequator, iako też y inne Cyrkuły?

O. Dzieli się Aequator y inne Cyrkuły na 360 części, które się pospolicie zowią gradusami.

P. Wiele wynosi ieden Aequatora gradus?

O. Wynosi 15 mil Niemieckich, a mila Niemiecka zabiera czasu godzinę y 40 minut.

Zaczynam

Zaczynam według Komputu mamy mil Niemieckich w około Ziemi 5400.

P. Co to jest Ekliptyka?

*O. Jest to także ieden z większych Cyrkułów, leży na tej Karcie pod znaczkami liter: e. f. g. h. mało co do Ziemiopisownictwa należy, szczególnie tylko do zrozumienia odwrotnych Cyrkułów czyli Tropików służy. Imię tego Cyrkułu wzięte jest od słowa *Eclipsis* Zaćmienie; ponieważ na nim zaćmienia Słońca y Księżyca przypadają.*

P. Które to są Meridiani, czyli Południowe linie na Kuli Ziamey zrysowane?

O. Są to także wielkie Cyrkuły przechodzące przez Polos, albo Bieguny świata z iednej y z drugiej strony, przecinają na krzyż Rownonocny Cyrkuł czyli Aequatora, y otaczają Kulę Ziemną w około, patrz go na Karcie pod literami a. b.

P. Dla czego nazywają się Cyrkuły Południowe?

O. Dla tego, iż gdy Słońce przyjdzie na ten Cyrkuł y stanie na linii Południowej, wszyscy wciąż ludzie od wierzchu aż do spodu Ziemi, na niej mieszkający, mają Południe iedneyże godziny: a przeciwnym sposobem z drugiej strony pod połową tegoż samego Cyrkułu, czyli linii Połnocnej poł obrotu zostają obywatele, mają północ.

P. Które to są Cyrkuly Rownoodległe, czyli Parallelae, y dla czego tak się nazywają?

O. Są to Cyrkuly mniejsze, dla tego nazywane Parallelae, iż od Aequatora czyli Równonocney Linii w iednakowey wśzędzie od siebie odległości są na Globie zrysowane. Otaczają iako obręcz całą Kulę Ziemi, ale ją przecinają na dwie nierowne części, y co raz bardziey, czy to ku wierzchowi, czy ku spodowi idąc zmniejszają się.

P. Które to Cyrkuly nazywają się Tropici albo odwrotne?

O. Są to dwa Cyrkuly mniejsze, iednakowo iak ieden tak y drugi odległe od Aequatora na 23 gradusow y 29 minut.

P. Zkąd to nazwisko Tropici albo Odwrotne wzięte?

O. Ztąd, iż gdy Słońce przyidzie do nich, już ani wyżej postąpić ani niżej spuścić się nie może, ale na odwrot cofnąwszy się ustawicznie między temi dwoma liniami, iakoby między granicami krąży, albo się spulzczając, albo się podnosząc. Przeto w Kraiach między Tropikami położonych, dwa kroć na rok Słońce goruie.

P. Czym się różnią między sobą pomienne Tropici?

O. Tym, iż ieden jest ku Polnocy, zmierzający ku Biegunowi Polnocnemu, przeto nazywa

nazywa się Polnocny, albo pospoliciey *Tropicus Cancr i. k.* A drugi z drugiey strony Aequatora Południowy zmierzający ku Biegunowi Południowemu, zowie się *Tropicus Capricorni*, znaczony literami: *l. m.* Te terminy *Cancr i Raka Capricorni* Koziorożca, wzięte są od Konstellacyi Raka, Koziorożca; przez które te dwa odwrotne Cyrkuly przechodzą.

P. Jak daleko ieden Tropicus jest odległy od drugiego?

O. Wyżej powiedziałem iż tak ieden, iako y drugi odległy jest od Aequatora na 23 gradusow y coś ieszcze; a za tym ieden od drugiego leży na 47 gradusow.

P. Które to są Cyrkuly Biegunowe?

O. Są to dwa z pomniejszych Cyrkulow znaczonych literami: *n. o. p. q.* z których ieden z wierzchu otacza część Polnocną Kuli Ziemney, a drugi ze spodu Południową.

P. Jak odległe są te Cyrkuly od swoich Biegunow które okrążają?

O. Każdy z nich od swego Bieguna ktorego okrąża, odległy jest na 23 gradusy y poł.

P. Na co się zdadzą Cyrkuly Biegunowe?

O. Na to, aby nam okryślały dwa mieysca na okrągu Ziemi nayofobliwsze: to jest te na

te na których przez pół roku dzień, a przez pół roku noc na przemiany bywa.

P. Co najbardziej uważać potrzeba w podziale Matematycznym Kuli Ziemi?

O. Uważać należy szerokość i długość tak samego Globu, iako rozmaitych na nim części i miejsc wyrażonych. Y dla tego to umyślnie różne Czynki na Kuli Ziemi zryflowane są, abyśmy po nich mogli miarkować długość i szerokość miejsc.

P. Które to są Czynki umyślnie do tego służące?

O. Są te: Linia Równonocna albo *Aequator*; Równo odległe linie, czyli *Paralellae*, y Południowe czyli *Meridiani*.

P. Jak się ma brać szerokość Kuli Ziemi?

O. Brać się powinna od iednego do drugiego Polu, czyli Bieguna świata; początek szerokości zaczynając rachować od *Aequatora* z iednej y z drugiej strony, to jest od *Aequatora* ku Północy, y znowu od *Aequatora* ku Południowi.

P. Jak się ma brać szerokość iakiegokolwiek miejsca?

O. Ma się brać tak, iaki jest przeciąg od *Aequatora* do tego miejsca którego szukam, to jest szerokości początek bierze się od *Aequatora*, a ciągnie się aż do tego miejsca, którego odległości szukam, a to tak z strony Północnej iako y Południowej.

P. Dwoi-

P. Dwoista więc będzie szerokość?

O. Tak jest: Szerokość Północna, y szerokość Południowa. Północna jest, kiedy od *Aequatora* bierzemy początek, a ciągniemy ku Północy; a Południowa jest, gdy od tegoż *Aequatora* zmierzamy ku Południowi.

P. Wyluszczyć proszę łatwiej też samą trudność?

O. Widzisz naprzykład, *Paralellę*, czyli Równoodległą linią pod liczbą 30 nie spuszcza ją z pamięci y oka; rachuy potym porządek liczby, począwszy od *Aequatora* zmierzając ku Północy do przerzeczonej *Paralelli* y liczby; a ta ci pokaże szerokość miejsca. Wyrażniew ieszcze mówię: znaydujące się iakie miejsce, naprzykład, miasto, góra, jezioro, na tej *Paralelli*, która ciągnie się przez liczbę 30tą, ma szerokości Północnej 30 gradusów. Toż samo rozumieć się y zachować powinno z drugiej strony na przeciwko pod *Aequatorem*, idąc ku Południowi. Naprzykład: Prowincya, Kray, miasteczko &c. leżąca pod linią *Paralellą* która w poprzek liczbę 30tą przecina, ma szerokości południowej gradusów 30.

P. Czemu ten wymiar szerokości nazywa się niekiedy niebieskim?

O. Ponieważ odległość miejsc na Ziemi od *Aequatora*, komputuie się według wymiaru

wymiaru Matematycznego na Niebie, to jest według różney Konstellacyi y Planet w biegu korespondujących mieyscom ziemskim.

P. Co to jest Długość, y iak się brać powinna na Kuli Ziemney?

O. Jest to wymiar mieysca na Aequatorze. Brać się zaś powinien wymiar długości od pierwszej Południowej linii; która na Mappie znaczy się literami: *r. s. t. u.* wciąż idąc ku prawey ręce, to jest ku Wschodowi, aż poki do teyże samey nie przydziesz linii z kądś wyszedł, to jest do pierwszego Merydiana.

P. Któryż jest pierwszy Merydian na tey y na innych Mappach?

O. Idzie to według upodobania Geografow. Tak Geografowie Francuscy stosując się do woli Ludwika XIII. swego Krola, naczynają pierwszą linią Południową przez Wysep nazwany *Fer* albo *Ferro*, iednym z Wysep Kanaryjskich na zachod Europy leżących. Geografowie Hollendersey, pierwszą linią południową ciągną przez wysep *Pic de Tenariffe*: to jest dwoma gradusami od Francuskiej odległą. Inni prowadzą przez Paryż, inni przez Londyn. Pospoliciey iednak przez wysep pomieniony *Fer*.

P. Co to jest długość mieysca iakiego?

O. Nic innego nie jest, tylko odległość naprzykład Kraiu, miasta, rzeki, gory &c.
od

od pierwszej linii Południowej, czyli ku Wschodowi, czyli ku Zachodowi.

P. Taką rzeczą, dwoiśla będzie Długość?

O. Nie, bo długość nie inaczey się rachuje, tylko poczynwszy od pierwszego Merydiana y pierwszego iego gradufu, aż do trzechsetnego sześćdziesiątego, obracając według porządku Kulę Ziemną.

P. Na co się ieszcze zdadzą Cyrkuły w około Biegunow albo Polarne, y Tropici?

O. Na to, aby dzieląc Kulę Ziemną na pięć części, pokazywały nam w każdej części rozmaity gatunek powietrza, co się pospolicie u Geografow nazywa *Zona* albo *Clima*.

P. Powiedz nazwiska ich?

O. Jedna nazywa się *Gorąca*. Dwie nazywają się *umiarkowane*. Dwie inne zowią się *Zimne*, albo *Lodowate*.

P. Gdzie jest Zona Torrida, czyli Gatunek powietrza gorący?

O. Zona Torrida zamyka się między dwoma odwrotnemi Cyrkulami *Raka y Koziorożca*; wposród tego placu ciągnie się linia Rownonocna czyli *Aequator*.

P. Gdzie są Gatunki powietrza Umiarkowane, albo Zonae Temperatae?

O. Są te mieysca, które z iedney strony zamykają się Cyrkulem odwrotnym, czyli
Tro-

Tropikiem; a z drugiey Cyrkułem Biegunowym: a to tak ku Polnocy idąc od Aequatora, iako ku Południowi od tegoż zniżając się Aequatora.

P. Gdzie są Zimne powietrza Gatunki, czyli po łacinie Zonae Frigidae?

O. Na samę Polnoc, w stronie nazwaney Polus Arcticus, albo Biegun Połudny: y z przeciwney strony nazwaney Polus Arcticus, albo Biegun naprzeciwko pierwszego. Mieysca te niewypowiedziane zimne, są okrażone Cyrkulami Biegunowemi Polares nazwanemi, z wierzchu y ze spodu Kuli Ziemney położone.

P. Takowy podział Kuli Ziemney na różne Zony czyli Gatunki powietrza, jestli w samey rzeczy taki, w niczym nieustrasający?

O. Nie wszędzie, ale w pośrodku najbardziej każdej Zony, własność powietrza taka, iakąśmy opisać wydać się. Naprzykład w Gorącej, naprawdę w pośrodku, to jest, pod samym Aequatorem nieznośny panuje upał: w Zimnej, niewypowiedziane zimno na samym wierzchu Kuli Ziemney, y ze spodu w Utemperowanej, naimiarkowańsze jest powietrze w szrednich Krainach, gdzie ani zbyt gorąca, ani zbyt zimna.

P. Cze-

P. Czemuż to tak?

O. Bo stykające się granice rozmaitych gatunkow powietrza, mało się co, albo nie od siebie nie różnią.

P. Czyli te wszystkie punkta, Cyrkuly, linie &c. o którychśmy dotąd mówili, y które na tej Mappie wyrażone, dać się widzieć, w samey rzeczy na Ziemi znajdują się?

O. Nie: ale w tej mierze imaginacy naszej pozwalając, wystawiamy je sobie jakby były na Ziemi, rysujemy je na Mappie Kuli Ziemney: a to umyślnie dla łatwiejszego y bardziej do reguł Matematycznych stosującego się opisanie pozycyi mieysc, Kraiow, miast &c.

P. Oprócz Matematycznego, czyli jest naturalny iaki caley Kuli Ziemney podział?

O. Jest, a ten właściwie nazywa się podziałem Ziemiopisnym, czyli Geograficznym. Dzieli on całą Kulę Ziemi, na Ziemię y wody.

P. Jak się dzieli Ziemia generalnie?

O. Dzieli się na cztery pryncypalne części. Pierwsza nazywa się Europa, pod znaczeniem tym I. druga Asia II. trzecia Afrika III. Czwarta Ameryka IV.

P. Te części mają inne nazwiska?

O. Mają, Pierwsze trzy które są wyrażone na jednej połowie Okręgu czyli na Hemi-



Hemispherium A. nazywa się: Stary świat: czwarta zaś część, która całe drugie zabiera Hemispherium B. zowie się: nowy świat; ponieważ dopiero po trzecią lat będzie iako ią Europejczykowie wynaleźli.

P. A czy jest więcej Kraiów na świecie, które w wyrażonych czterech częściach ziemi bynajmniej nie zamykają się?

O. Jest zapewne więcej, iako to: na Północ pod samym Biegunem nazwanym Arcticus: patrz: pod liczbą 5; tudzież na Południe z przeciwny strony położone, pod samym Biegunem nazwanym Antarticus, Kraie, iako y wyspy na morzu Południowym tu y owdzie leżące, patrz pod liczbą 6 Nazywają się takowe Kraie Niewiadome, generalnym terminem Kraie Północne, albo Ziemie Arktyczne: albo Kraie Południowe albo Ziemie Antarktyczne.

P. Jaki jest podział rozlanych po całej Ziemi wód?

O. Ten podział na rozmaitych nazwiskach zasada się: iako to, pod znaczkami

a. Nazywa się: Ocean Zachodni, albo Morze Atlantyckie, rozciąga się na zachód Europy y Afryki; pod znaczkami

b. Ocean Południowy, albo Morze Murzyńskie przy brzegach Afryki idąc ku Południowi.

c. Zna-

c. Znaczy morze Indyjskie rozciągające się na wschód Afryki, y na południe Azji.

d. Morze Lodowate na samą Północ wylewające się.

e. Morze Niemieckie, które się także Północnym zowie.

f. Morze Włzodziemne.

g. Znaczy Ocean Północny.

h. Obszerne Morze Południowe między Azyą y Ameryką, inaczej nazwane Spokoyne.



ROZDZIAŁ II.

W którym się explikuje druga Karta Geograficzna.

P. Ktorą część świata wyraża ta druga Karta?

O. Europę, najmniejszą z pomiędzy czterech Części, ale najludniejszą y najmocniejszą.

P. Wiele jest kształtów rządzenia, według których Państwa Europejskie rządzą się?

*O. Jest ich pięć,
DESPOTYCZNY,
MONARCHICZNY,
ARYSTOKRATYCZNY,
DEMOKRATYCZNY,
y SKŁADANY.*

P. Co to jest rząd Despotyczny?

O. Jest ten, gdzie wola Monarchy jest prawem: Taki Rząd w Turczach, w Moskwie.

P. Co to jest Monarchiczny?

O. Jest ten gdzie Monarcha rządzi sam, ale według przepisu praw; iako to we Francji, Hispanii, &c.

P. Co

P. Co to jest Rząd Arystokratyczny?

O. Jest ten gdzie Zwierzchność y rządy są w ręku Szlachty; iako w Rzeczypospolitej Weneckiej.

P. Co to jest Rząd Demokratyczny?

O. Jest ten, gdy Pospolstwo powierza rządy wybranym z pomiędzy siebie mężom; iako to w Szwajcarach, gdzie, można mówić, iż pospolstwo rządzi przez wybrany Magistrat, któremu się poddaie.

P. Na ostatek co rozumiesz przez Rząd składany?

O. Rozumiem ten który się z różnych pomienionych kształtów rządzenia składa: iako to u nas w Polsce składa się rząd z Monarchicznego y Arystokratycznego. W Anglii z Monarchicznego, Arystokratycznego, y Demokratycznego; toż samo w Szwecji. W Rzeczypospolitej Hollenderskiej, z Arystokratycznego y Demokratycznego.

P. Który jest kształt rządzenia najlepszy?

O. To pytanie nie tak do Geografii, iako do Polityki należy, y ta kwestya przytwardna jest do wyluszczenia. To tylko można mówić, że Rząd Despotyczny najgorszy jest ze wszystkich.

P. Jak się dzieli Europa?

O. Dzieli się na szesnaście pryncypalniejszych Kraiów, które na Mappie Kościelną liczbą są oznaczone, iako to:

- I. Królestwo PORTUGALSKIE.
- II. Królestwo HISZPAŃSKIE.
- III. Królestwo FRANCUSKIE.
- IV. Cesarstwo czyli Państwo RZYMSKONIE-
MIECKIE.
- V. Rzeczpospolita SZWAYCARSKA.
- VI. WŁOCHY zamykające w sobie wiele
Księstw udzielnych.
- VII. NIEDERLAND dzielący się na Austriacki,
i Rzeczpospolitą Holenderską.
- VIII. Królestwo W. BRITANNII zawierające
w sobie trzy inne Królestwa.
- IX. Królestwo DUNSKIE.
- X. NORWEGIA należy do Króla Duńskiego.
- XI. Królestwo SZWEDZKIE.
- XII. Cesarstwo MOSKIEWSKIE, czyli Pań-
stwo ROSSYISKIE.
- XIII. Królestwo PRUSKIE.
- XIV. Królestwo POLSKIE.
- XV. Królestwo WĘGIERSKIE.
- XVI. TURCYA EUROPEYSKA, to jest:
część Państwa Tureckiego w Europie
zamykająca w sobie
 1. GRECYA
 2. TARTARYA EUROPEYSKA, nazwaną
policie Mnieszą.

P. Co

P. Co to jest Wyspa? ~~Wyspa?~~

O. Jest to kawał Ziemi prawie ze
wszech stron oblany wodą, z jednej tylko
strony stykający się z innym rozciągłym
Kraiem.

*P. Które są znaczniejsze Wyspy w Eu-
ropie?*

O. Są te oznaczone liczbami:

3. Wielka Brytannia której południowa
część nazywa się Anglią, północna
Szkocya.
4. Irlandia albo Hibernia ma tytuł Kró-
lestwa, należy do W. Brytanii.
5. Zelandia w Danii, blisko niej Fionia.
6. Wyspy Gotland nazwane, należące do
Szwecyi.
7. Islandya, należąca do Króla Duń-
skiego.
8. Wyspy de Fer, także Duńskie.
9. Szołand Szkoockie.
10. Orkady także Szkoockie.
11. Wyspy de l'Ouest czyli nazwane Zachod-
nie albo Hebrydy, albo Westerny,
także do Szkocyi należą.
12. Majorka należy do Hiszpanii.
13. Minorka, należy do Anglii.
14. Iwika należy do Hiszpanii.
15. Korfyka miała niegdyś tytuł Kró-
lestwa, należała do Rzeczypospolitej
Genueskiej, ale obywatele wyspy
B 4 tego

tego Malkontenci z rządów Genueńskich, wszelkimi siłami od niey oderwać się, od kilkudziesięciu lat, za powodem Paoli swego Generała ufiliowali, aby się na wolną y udzielną Rzeczpospolitą wybić mogli, ale zaprzędani od tychże swoich niedawnemi czasy Pryncypalów Koronie Francuskiej, oprzeć się iey znacznemu wojsku, które na podbicie tego wyspu wysłała, nie mogli, y tak w ręku Francuzów zostali.

16. Sardynia ma tytuł Krolestwa.
17. Krolestwo Sycylijskie.
18. Malta należąca do Kawalerów Maltańskich.
19. Korfu należąca do Wenetów.
20. Kandya przed tym zwana Kretą, niegdys udzielnym Krolestwem, a teraz należy do Turków.
21. Negropont, iako y inne wyspy na archipelagu należy także do Turków.

P. Jakie są granice Europy?

O. Europa ma na wschod:

- A. Azyą, od ktorej dwoma rzekami Oby y Wolgą rozgranicza się, ma morze czarne.
- B. Na Zachod oblewa ją Morze Atlantyczne czyli Morze Zachodnie.
- C. Na Połnoc ma Morze Lodowate.
- D. Morze Białe.

E. Morze

E. Morze Połnocne.

F. Na Południe Morze Wschodnie G.

P. Jak jest długa y szeroka Europa?

O. Europy wzdłuż począwszy od rzeki Oby a. aż do Kapu S. Wincentego w Portugalii b. rachuje się mil niemieckich sześćset. Wzierz począwszy od Kapu Nord, albo Połnocnego c. aż do Kapu Matapan w Grecyi d. rachuje się czterysta mil Niemieckich.

P. Co to są Morza Europejskie y ktore są?

O. Morza Europejskie nazywają się te, które oblewają Kraie Europy wokoło. Są zaś te: Naprzód obszerne Morza o ktorychśmy zwyż mowili: potym pomniejszy morza, odnogi iego, y cieśniny morskie, iako to:

H. Odnoga Botnii.

I. Odnoga Finlandzka.

K. Morze Bałtyckie.

L. Cieśnina morska Sund.

M. Odnoga Kategat.

N. Morze Skagen albo Szagerrak.

O. Cieśnina nazwana la Manche, albo Kanał Brytannii.

P. Morze Irlandzkie.

Q. Cieśnina nazwana de Gibraltar.

R. Odnoga Wenecka albo Morze Adryatyckie.

B 5

S. Arcy-

S. Arcypelag, albo Morze Wschodnie, albo Morze Greckie.

T. Morze małej Brytannii albo Akwilańskie.

U. Morze Hiszpańskie.

P. Co to jest Odnoga, y co to jest Ciasnina morska, albo Przesmyk, o których dopiero namieniles?

O. Odnoga Morska nazywa się tam, gdzie morze wchodzi jak korytem w Kray, który go ze wszech stron otacza oprócz tej tylko którą weń wpływa, tak jak widzisz Odnogę Wenecką, y inne. Ciasnina albo Przesmyk nazywa się to miejsce, któredy jakoby ciasnymi drzwiami Morze do morza przechodzi, tak na przykład Gibraltar, Sund, &c.



ROZ-

ROZDZIAŁ III.

W którym explikuje się trzecia Karta Geografii.

P. Co za Kray Europejski ta trzecia Karta wyraża?

O. Królestwo Portugalskie.

P. Jakie powietrze czyli Klima tego Królestwa, iaka natura ludzi, iaka Religia, y iaki w nim Rząd?

O. Portugalia jest to Kray ciepły, piękny, bogaty, urodzajny, obfitujący w to wszystko, cokolwiek do rokosznego życia należy, lecz przez częste, od kilku lat trzęsienia Ziemi nie co спустoszało: Znajdują się w nim kruszce złote, srebrne, kamienie drogocenne, marmury białe, jaspisy &c. Lud jest polerowny, przyjemny, oszczędny, lubiący jednak wspaniałość z okazałością. Są przy tym bardziey, mściwi, tetryczni, skryci. Religii są Katolickiej Rzymskiej, Dyfidentów żadnych to Królestwo nie cierpi, mają u siebie na to Inkwizycyą, to jest Trybunał na utrzymanie Religii Katolickiej, z rygorem y karą na tych wszystkich, którzyby przeciwniey co czynili, mówili, albo pisali. Rząd tego Państwa jest Monarchiczny y Dziedziczny, nawet

nawet synowie naturalni, gdyby Familia w potomkach prawego łoża ufała, mogą Tron Portugalski dziedziczyć. To Krolestwo niegdyś było przez sześćdziesiąt lat przyłączone do Korony Hiszpańskiej, ale inż od sta lat iak oderwało się y iest fobie udzielne.

P. Jak się dzieli Portugalia?

O. Dzieli się na 6 Prowincyi, z których iedna ma tytuł Krolestwa, są zaś te:

I. ESTREMADURA.

II. BEIRA.

III. TRA LOS MONTES.

IV. ENTRE DURO & MINHO.

V. ALENTEJO.

VI. ALGARWIA Krolestwo.

P. Ktore są znaczniejszye miasta w Portugalii?

O. Te są: pod liczbą

1. Lisbona Stołeczne Estremadury y całego Krolestwa miasto: pod liczbą
2. Koimbra Stołeczne w Beirze: pod liczbą
3. Bragance stołeczne w Tra-los-montes.
4. Braga, y
5. Porto princypalniejszy w Entre Minho & Duro.
6. Evora Stołeczne w Alentejo.
7. Lagos Stołeczne Krolestwa Algarwii.
8. Setubal miasto znaczne y bardzo handlowne w Estremadurze.

P. Ktore

P. Ktore są rzeki znaczniejszye w Portugalii?

O. Są te pięć:

a. Minho.

b. Duro.

c. Mondego.

d. Tago.

e. Gwadiana.

P. Są iakie Gory w Portugalii?

O. Są pod znakiem ☉ Sierra czyli Gora Kaldetraon, dzieląca Prowincyę Alentejo od Krolestwa Algarwii. Pod znakiem.

☾ Sierra Amarao leżąca w Prowincyi Tra-los-Montes.

P. Co to iest Kap, y wiele ich iest w Portugalii?

O. Kap znaczy Górę albo Skagę wifzącą nad Morzem, takich Kapow znaczniejszych cztery rachuje się w Portugalii, to iest:

- a. Kap Roxent na północ rzeki Tagu wpadającego do morza.
- b. Kap Elpichel na południe teyże rzeki leży.
- c. Kap S. Wincentego w Algarwii.
- d. Kap S. Maryi także w Algarwii znajduje się.

P. Co to iest Bey y wiele ich iest w Portugalii?

O. Bey iest to mała odnoga morska z tą różnicą od odnogi wielkiej Morskiej, iż Bey przy

przy wniściu swoim jest waższy, a daley wpływając y rozlewając się między brzegami Kraiu jest obfzerniejszy, y do takich mieysc naybepsieczniey okręty zawiaiają. Są zaś te znakomitze w Portugalii

f. Bey de Setubal.

g. Bey de Lagos.

P. Czy są jakie wyspy w tym Kraiu?

O. Są cztery nazwane Barlengues. h.

P. Ktore są Granice Portugalii?

O. Portugalia na Wschod graniczy

A. z Hiszpanią.

B. Na Zachod y Południe oblewa ją

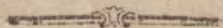
B. Morze Hiszpańskie ktore jest częstką Oceanu Atlantyckiego.

Na Północ graniczy

C. z Gallicją Prowincją Hiszpańską.

P. Jak długa y szeroka jest Portugalia?

O. Biorąc od Wschodu do Zachodu długość jest na 35 mil Niemieckich. Szeroka biorąc od Północy do Południa więcej iak na ośm dziesiąt mil niemieckich.



ROZDZIAŁ IV.

W którym explikuje się czwarta Mappa Geograficzna.

P. Jaką częśćkę Europy ta Mappa IV. pokazuje?

O. Hiszpanią.

P. Co za natura Kraiu Hiszpańskiego, iaki Rząd, Religia, y przymioty Obywatelów?

O. Suchość gruntu przy upale słonecznym czyni ziemię nie bardzo żyzną, y ta ieszcze dla nieludności, nie może być należycie uprawną: powietrze ciepłe, zdrowe, y czyste panuje, przeto wszystkie w nim owoce, zboża, zwierzyna, bydło, są wyśmienite. Rząd jest Monarchiczny y dziedziczny: ieśliby Familia panująca w Linii męskiej ustala, spada sukcesiya na linię Białogłowią. Król Hiszpański we wszystkich czterech częściach świata ma sobie podległe Kraie, przeto można mowić, że w Państwie jego nigdy słońce nie zachodzi. To Królestwo jest Religii Katolickiey Rzymskiey, żadnych odszczepieńców od Kościoła Katolickiego cierpieć nie może, ma u siebie S. Inkwiz-

Inkwizycją na zniszczenie herezyi y zgorzenia. Hiszpanow popolicie mają za dumnych y pysznych, przyznać im iednak potrzeba, że są trzyźwi, oszczędni, przezorni, cierpliwi w niezczęściu. Powaga Hiszpańska w przyślowie poźła.

P. Jaki jest podział Hiszpanii?

O. Podział Hiszpanii jest na czternaście Prowincyi, ktore prawie wıszystkie mają tytuł Krolestw, są zaś te pod Numerem.

I. NOWA KASTYLIA, ktora jest we szrodku prawie Hiszpanii y ma tytuł Krolestwa.

II. STARA KASTYLIA Krolestwa.

III. ESTREMADURA.

IV. Krolestwo LEGIONU.

V. Krolestwo GALLICYI.

VI. ASTURYA.

VII. BISKAIJA.

VIII. Krolestwo NAWARRY.

IX. Krolestwo ARAGONII.

X. Xięstwo KATALONII.

XI. Krolestwo WALENCYI.

XII. Krolestwo MURCYI.

XIII. Krolestwo GRENADY.

XIV. Krolestwo ANDALUZYI.

P. Ktore są miasta znaczneyze w Hiszpanii?

O. Są te: pod liczbą

1. Madryd Stołeczne Kastylii y caley Hiszpanii.

2. Bur-

2. Burgos Stołeczne Starey Kastylii.

3. Meryda Stołeczne Estremadury.

4. Legio Stołeczne Krolestwa tegoż imienia.

5. Kompostella albo S. Jago Stołeczne Gallicyi.

6. Owiedo Stołeczne Asturyi.

7. Bilbao Stołeczne Biskaii.

8. Pampeluna Stoł. Nawarry.

9. Saragossa Stoł. Aragonii.

10. Barcellona Stoł. Katalonii.

11. Walencya Stoł. Krolestwa tegoż imienia.

12. Murcyja Stoł. także swego.

13. Grenada w tąż.

14. Sewilla Stoł. Andaluzyi.

P. Ktore są znaczneyze rzeki w Hiszpanii?

O. Te są sześć:

a. Iber ktory się poczyna na granicach Starey Kastylii, płynie przez Aragonią, Katalonią, y wpada w morze Szrodziemne.

b. Gwadalkiwir wypada z gor, ktore są na południe Nowey Kastylii, dzieli Andaluzyą na dwie części prawie rowne, y wpada w Ocean Atlantycki.

c. Gwadiana zaczyna się w jeziorze tegoż imienia nie daleko Kalatrawy w Nowey Kastylii.

d. Tagus zaczyna się na gorach ktore dzieli Aragonią od Nowey Kastylii, znajdui się w piaskach tej rzeki prożki złote.

C

e. Duro

- e. Duro, zaczyna się w starej Kastylii, idzie przez Portugalią y wpada w Ocean.
 f. Minho zaczyna się w Gallicyi, zarywa Portugalię y także wpada w Ocean.

P. Które są góry znaczniejsze w Hiszpanii?

O. Są te:

- ⊙. Pirenejskie które dzielą Hiszpanię od Francyi.
 C. Santillany które wzdłuż na Północ w tym Kraju rozciągają się.
 ♂. Sierra czyli góra Morena na granicach Andaluzyi.
 ♀. Sierra czyli góra Urbion która prawie po frzodku jest Hiszpanii.
 Δ. Góra Nawada na pograniczu Grenady leżąca.

P. Które są Kapy y Beye znaczniejsze w Hiszpanii?

O. Są te:

- a. Kap Pinas.
 b. Kap Ortegal.
 c. Kap Finisterre.
 d. Kap Trafalgar.
 e. Kap Gates.
 f. Kap Palos.
 g. Kap Martin.
 h. Kap Kreuse.

Beye

Beye są te naywiększe:

- g. Bey Karol.
 h. Bey Wigos.
 i. Bey Kadix.
 k. Bey Gibraltar.
 l. Bey Kartagena.
 m. Bey Alikant.

P. Które są wyspy na morzu Wsrzodziemnym należące do Hiszpanii, albo które przed tym do niej należały?

O. Są te:

- i. Majorka.
 k. Minorka.
 l. Ywika.

Majorka należy do Hiszpanii, grunta iey bardzo żyzne są.

Minorka należała pierwey do Hiszpanii, potym do Anglii, od ktorey Francuzi ją wydarli nie dawnemi czasy, ale znowu Anglikom dostała się, y dotąd w ich ręku zostaje.

Iwika należy do Hiszpanii, to w niej jest osobliwsza, że węzów ani żadnych iadowitych bestyi niema: a przeciwnym sposobem w Formenterze wyspie na południe Iwiki przylegley, pełno jest iadowitego gadu, dla czego ten wysep żadnych nie ma mieszkańców.

P. Które są granice Hiszpanii?

O. Te: Na Wschod Hiszpania ma

A. Francją y

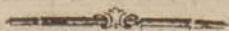
C 2

B. Morze

- B. Morze Wsrzodziemne.
 BB. Na Południe część Morza Wsrzodziemnego.
 C. Nie daleko Ciąsniny morskiej Gibraltar, iako y samę też Ciąsninę de Gibraltar, y
 CC. Część Morza Hiszpańskiego.
 D. Na Zachod Krolestwo Portugalskie y
 E. Morze Hiszpańskie czyli część Oceanu Atlantyckiego.
 F. Na Północ Morze Biskaii.

P. Jaka jest długość y szerokość Krolestwa Hiszpańskiego?

O. Jego długość począwszy od Kapu Kreuze *h.* aż do Kapu Finisterre *c.* to jest od Wschodu do Zachodu wynosi około sto trzydzieści mil niemieckich. Szerokość, to jest od Północy do Południa, począwszy od Kapu Ortegal *b.*, aż do Kapu Trafalgar *d.*, wynosi na sto dwadzieścia mil Niemieckich.



ROZ-

ROZDZIAŁ V.

W którym explikuje się Piąta Mappa Geograficzna.

P. Jaki Kray Europejski ta V. wyraża Mappa?

O. Krolestwo Francuskie iedno z największych y najpiękniejszych w tej części Świata.

P. Jaki Rząd, natura Krain, Religia, y przymioty Obywatelów Francyi?

O. Rząd Monarchiczny y dziedziczny; Sukcesyja iednak po mieczu tylko idzie. Prawo nazwane *Lex Salica* nie pozwala Plci Białogłowikey rządów y panowania: przeto Korona Francuska nigdy nie spada na kądziel.

Kray ten leży w powietrzu utemperowanym, czystym, y zdrowym, jest urodzajny y obfitujący w to wszystko, cokolwiek do życia ludzkiego jest potrzebnego: grunt jest rozmaity, pagorkami, równinami, lasami y rzekami iakoby przeplatano okryty. Handel Francuzów rozciąga się prawie po całym świecie: Słowem mówiąc, we wszystko bogata jest Francya, oprocz Kruszców y przedniejszych Metallów.

C 3

Sama

Sama Religia Katolicka Rzymska pod imieniem Kościoła Francuskiego w tym Kroleństwie teraz panuje: bo Sekta Kalwińska przez skaśowanie Edyktu Nanteńskiego dopiero za Ludwika XIV. z Kraiu wyrugowana jest, która była okazją domowych długich y krwawych wojen. Dla tego się zaś mówi Kościół Francuski, iż Duchowieństwo Francuskie wiele sobie ma nadanych osobliwzych od Stolicy Rzymskiej przywilejów, przy których się statecznie z wyznaniem y uznanowaniem Najwyższej Głowy Kościoła Katolickiego Biskupa Rzymskiego, utrzymuje.

Obywatele tego Kraiu są wesele, żartobliwi, w obcowaniu przyjemni, ludzcy: wesołość swoją nazywają naturalną żywocią rozumu, ale ich sąsiedzi mają to za lekkomyślność. U nich są nauki, rzemiosła, y sztuki Rycerskie kwitną, przeto nie zbywa u nich na ludziach uczonych, doskonałych rzemieślnikach, dowcipnych wynalazcach, odważnych żołnierzach, mimo jednak tego wszystkiego popolicie im przypisują lekkość y niestatek.

P. Jak się dzieli Francya?

O. Różnie się dzieli; my jednak, najlepszy jaki może być podział tu zachować zechcemy. Dzielimy ją najprzód na dwanaście Prowincyi, które przedtym nazwane były Guberniami, do tych przylączamy cztery

cztery nabyte Prowincye: przeto ogółem wszystkich rachuje się szesnaście:

I. WYSPA FRANCUSKA albo INSULA FRANCIAE.

II. ORLEAN, AURELIANUM.

III. LION, LUGDUNUM.

IV. PIKARDIA.

V. NORMANDIA.

VI. MNIEYSZA BRYTANNIA.

VII. GWIENNA albo AKWITANIA w której zamyka się GASCONIA pod znakiem †.

VIII. LANGUEDOCYA.

IX. PROWANCYIA.

X. DELFINAT.

XI. BURGUNDIA.

XII. SZAMPANIA.

XIII. LOTARYNGIA.

XIV. FRANZSKONT niegdyś należał do Hiszpanii.

XV. ALSACYA niegdyś należąca do Niemiec w której STRASZBURG Stoł. Miasto.

XVI. BELGIUM FRANCUSKIE, czyli FLANDRYA FRANCUSKA, w której Stołeczne miasto jest Lil.

P. Wyraż znaczniejsze lub Stołeczne miasta zwyczaj pomienionych Prowincyi?

O. Są te:

1. Paryż Stołeczne całego Kroleństwa y Prowincyi nazwaney Insula Francuska.
2. Orlean, Stołeczne Aurelianu.

3. Lion albo Lugdunum Stołeczne Prowincyi tegoż imienia.
4. Amiens Stoł. Pikardyi.
5. Rouen albo Rotomag Stoł. Normandii.
6. Rennes albo Rhedones Stoł. Małey Brytannii.
7. Bardo albo Burdegala Stoł. Akwitanii.
8. Bayon Stoł. Gaskonii.
9. Tulosa Stoł. wyższej Languedocyi.
10. Narbona, Stoł. niższej Languedocyi.
11. Aix albo *Aquae Sextiae* Stołeczne Prowancyi.
12. Grenobl, albo Gratianopolis Stoł. Delfinatu.
13. Diżon, Stoł. Burgundii.
14. Reims Stoł. Szampanii.
15. Nansy, Stoł. Lotaryngii.
16. Bezancon, Stoł. Fraszkontu.
17. Kale, Miasto Portowe w Pikardyi.
18. Bulon, Miasto Portowe w Pikardyi.
19. Hawr-de-gras, Port w Normandyi.
20. Saint Malo, Port w Małey Brytanii.
21. Brest, Port w Brytannii.
22. L'Orient, Port. Brytan.
23. Nant, Port Brytan. także.
24. Roszel czyli Rupella Port w Onifum Aunis.
25. Marsylia, Port w Prowancyi.
26. Tulon, Port także w Prowancyi.
27. Antibes, Port także w Prowancyi.

P. Ktore

ROZDZIAŁ VI.

W którym Szofla Mappa Geograficzna expliciue się.

P. Ktore część Europy ta Karta VI. pokazuje?

O. Pokazuje Rzymko - Niemieckie Państwo.

P. Jaki w Niemczech Rząd, natura Kraiu, Religii, przymioty w ogolności Niemcow?

O. Rząd w Niemczech iest ofobliwzy; widziemy tam nayprzod miasta wolne, ktore są iakby tyłaż udzielnemi Rzeczamiopoli-temi: znayduie się tam wielu Panow tak Duchownych, iako y Swieckich, maiących swoje Państwa także udzielne y dziedziczne: Głowa całego Państwa Niemieckiego nazywa się Cefarzem, lub Imperatorem, ktorego kilku udzielnych Panow Niemieckich obieraia, y przeto nazywaią się Elektorami. Ten Kray byłby naymocniejszy y naystraszniejszy ze wszystkich innych w Europie, gdyby wielość udzielnych w nim Panow, ktorych interessa częstokroć są przeciwne sobie, y do inszych zmierzaiące końcow, nie były na przelisko-

przeszkodzie do złączenia wraz sił swoich y do czynienia iednomyślnie.

Powietrze w tym Kraiu trochę iest zimniejszy niż cieplejsze, zdrowe iednak y miłe: ziemia urodzayna, przeto obfituje w wino, w zboże, y różne rodzaje owocow, nayduią się w nim kruszce srebrne, miedziane, żelazne, ołowiane, y inne minerały. Morze oblewające część tego kraiu, tudzież rzeki, ktore bardzo gęsto płyną, są bardzo rybne; Łasy, ktorych znaczna iest liczba w Niemczech, pełne są zwierza y ptactwa. Słowem mówiąc, Kray w wszystko obfitujący, cokolwiek do życia ludzkiego należy, gdyby chciał na tym przeżyć, y próżno nie żądać tego, co się w cudzych y zamorskich Kraiach rodzi.

Religia w Niemczech tak iest różna, iak różny iest u nich kształt rządu. Cesarz iest Religii Katolickiej Rzymkiej, y według praw fundamentalnych Rzeszy Niemieckiej nie może być obrany Cesarzem Niemieckim żaden z Xiążąt, ktoryby nie był Religii Katolickiej Rzymkiej. Jest iednak wiele Cyrkułów y Xięstw, gdzie Religia panuje Protestancka, iako to w Westfalii, w Frankonii, Szwabii, w wyższym Renie, w Saxonii Niższej y Wyższej, y w wielu miastach Imperyalnych. Landgrawiat Hesji cały prawie iest Kalwiński, w którym oraz y innych Sekt, y różnych co do Religii opinii ludzi, iest śtek: Żydow także mnostwo znay-

znayduie się. Katolicka Religia w Czechach, w Bawaryi, Austryi, Morawie, w Niższym Renie po większej części, tudzież we wszystkich duchownych Xięstwach, w Niderlandzie Austryackim, Elektorstwach, Biskupstwach (lubo z nich niektóre y w Protestanckich położone są Cyrkułach) znacznie kwitnie.

Niemniej co do swojej natury; są szczerzy, ludcy, dobrzy żołnierze. Kochają się w naukach, obojętnie w ściencyach, sztukach, inwencyach, manufakturach y mocno są pracowici; dowodem tego są ich rozmaite fabryki, y rękodziela różnego gatunku. Szlachta Niemiecka iest wiele o sobie rozumiejąca, będąc u siebie tego zdania, że nie ma godniejszej y zacniejszej szlachty w całej Europie zwłaszcza co do dawności, nad ich szlachtę.

P. Jaki iest podział Państwa Niemieckiego?

O. Podział Państwa Niemieckiego nayprzód iest na dziewięć Cyrkułów, a dziesiąte Królestwo, ktore położone pod znakami liczb y Kościelney tak wyliczam:

I. Cyrkuł AUSTRYI.

II. Cyrkuł BAWARYI.

III. Cyrkuł SZWABII.

IV. Cyrkuł FRANKONII.

V. Cyrkuł NIZSZEGO RENU.

VI. Cyr-

- VI. Cyrkuł WYZZSZEGO RENU.
 VII. Cyrkuł WYZZSZEY SAXONII.
 VIII. Cyrkuł NIZSZEY SAXONII.
 IX. Cyrkuł WESTFALII.
 X. Krolestwo CZESKIE.

Powtore. Każdy Cyrkuł ofobliwse iakie Xieństwa pod różnemi tytułami Duchownemi lub Swieckiemu zamyka w sobie. Jako to Cyrkuł AUSTRII zamyka w sobie:

- a. Arcy - Xieństwo Austrii.
- b. Xieństwo Styryi.
- c. Xieństwo Karynty.
- d. Xieństwo Karnioli y Hrabstwo.
- e. Tyrolu.

Cyrkuł BAWARTI zamyka w sobie:

- f. Xieństwo y Elektorstwo Bawarskie.
- g. Wyższy Palatynat, który jest częścią tegoż Imienia Elektorstwa.
- h. Arcy - Biskupstwo Saltzburkie.

Cyrkuł SZWABSKI zamyka w sobie:

- i. Xieństwo Wirtemberskie, na zachod którego, jest Xieństwo Badeńskie: pod liczbą 26 Biskupstwo Aufspurkie.

Cyrkuł FRANKONII zamyka w sobie:

- k. Biskupstwo Bamberskie.
- l. Biskupstwo Wirtzburkie.

Cyrkuł

Cyrkuł NIZSZEY RENU zamyka w sobie:

- m. Niższy Palatynat który oraz jest Elektorstwem.
- n. Elektorstwo y Arcy - Biskupstwo Moguntskie.
- o. Elektorstwo y Arcy - Biskupstwo Trewirskie.
- p. Elektorstwo y Arcy - Biskupstwo Kolońskie.

Cyrkuł WTZSZEGO RENU zamyka w sobie:

- q. Landgraftstwo Alfacji, które teraz należy do Krola Francuskiego.
- r. Landgraftstwo Hesieńskie.

Cyrkuł SAXONII WTZSZET zamyka w sobie:

- s. Elektorstwo Saskie.
- t. Margrabstwo Misnii.
- v. Landgraftstwo Turynii.
- u. Margrabstwo Luzacyi.
- w. Elektorstwo Brandeburskie.
- x. y Pomeranią czyli Pomorskie Xieństwo.

Cyrkuł NIZSZET SAXONII zamyka w sobie:

- y. Elektorstwo Hannowerskie.
- z. Xieństwo Brunswickie.
- aa. Xieństwo Holztyńskie.
- bb. Xieństwo Meklemburskie.

Cyrkuł

Cyrkut WESTFALII zamyka w sobie Xieſtwo.

cc. Oſt-Fryzii.

dd. Biſkupſtwo Munſterskie.

ee. Biſkupſtwo Leodyeńskie.

Kroleſtwo CZESKIE, (które z wolnego ſtało ſię dziedzicznym Domu Auſtryackiego) dzieli ſię na trzy wielkie części, to ieſt:

ff. Kroleſtwo ſamo Czeſkie.

gg. Śląsk który prawie cały doſtał ſię Królowi Pruſkiemu, y

hh. Margrabſtwo Morawii.

P. Które ieſt Stołeczne miasto Państwa-Niemieckiego, a w ſzczegolności powiedz Stołeczne miasta każdego Elektorſtwa?

- O. 1. Wiedeń w Auſtryi ieſt nayznaczniejszy Państwa Niemieckiego miasto, w którym Ceſarz rezyduje.
2. Munich albo Monachium Rezydencya Elektora Bawarskiego.
3. Manheim Rezydencya Elektora Palatyna Renu.
4. Trewier Stołeczne Arcy-Biſkupſtwa y Elektorſtwa tegoż imienia.
5. Moguncya, Stołeczne Arcy-Biſkupſtwa y Elekt. tegoż imienia.
6. Bonn gdzie Elektor Arcy-Biſkup Kołoński rezyduje.

7. Berlin

7. Berlin Stołeczne y rezydencya Elektora Brandeburskiego.
8. Drezno rezydencya Elektora Saſkiego.
9. Hannover rezydencya Elektora tegoż imienia. Elektorem Hannoverſkim ieſt teraz Król Angielski rezydujący w Londynie.
10. Praga Stołeczne Kroleſtwa Czeſkiego, y rezydencya niegdys Królów Czeſkich.

P. Które ſą handlowne y portowe miasta w Niemczech?

O. Są te:

11. Szczecin.
12. Stralsund: obydwu w Pomeranii.
13. Roſtok.
14. Wiſmar.
15. Lubek.
16. Hamburg.
17. Brem, w Niższej Saxonii.
18. Emden Stołeczne Weſtfalii.
19. Trieſt na ſkale przy odnodze Weneckiej, czyli Adryatyckim morzu w Iſtryi, Port nayſławniejszy należący do Domu Auſtryackiego. Inne miasta handlowne y znaczne w tym Kraju ſą te:
20. Brunſwick.
21. Magdeburg, obydwu w Saxonii Niższej.
22. Kolonia nad Renem.

D

23. Frank-

23. Frankfort nad Menem.
24. Strasburg Stołeczne Alfacyi nad Renem należy do Korony Francuskiej.
25. Nüremberg albo Norymberg w Frankonii.
26. Aufzpurg w Szwabii.
27. Lintz w Austryi nad Dunałem.
28. Lipsk w Saxonii.
29. Frankfort nad Odrą w Brandenburgii.
30. Wrocław Stoł. Śląska.
31. Kassel Stołeczne Hesji.
32. Munster Stołeczne Biskupstwa tegoż imienia.
33. Liege albo Leodium, Stoł. Biskupstwa tegoż imienia.
34. Aquisgran. albo Aix-la-Chapelle, albo Aachen w Westfalii sławne grobem Karola W.
35. Heidelberg Stoł. Elektorstwa y Palatynatu Renu Niższego.
36. Ulm w Szwabii.
37. Saltzburg Stoł. Arcy-Biskupstwa tegoż imienia.
38. Passau, Stoł. Biskupstwa tegoż imienia.
39. Ratysbona albo Regensburg nad Dunajem w Bawarii sławne Seymami Rzeszy Niemieckiej.
40. Gratz w Styryi Stoł.
41. Bamberg.
42. Wirtzburg w Frankonii Stołeczne Biskupstwa tegoż imienia.
43. Erfort w Turyngii.

P. Ktore

P. Ktore są znaczniejsze w Niemczech rzeki?

O. Są te:

- a. Dunaj zaczyna się w Szwabii, idzie przez Bawaryę, Austryę, Węgry, Turcyę Europeyską, y wpada w morze Czarne.
- b. Odra zaczyna się w Śląsku, y idzie wzdłuż jego, płynie przez Brandenburgię, Pomeranię y wpływa do Morza Bałtyckiego.
- c. Elba zaczyna się w Gorach ktore dzielą Czechy od Śląska, nazwanych *Rees*, idzie przez Czechy, Saxonię wyższą, Saxonię Niższą y wpada pod Hamburgiem do Morza Niemieckiego H.
- d. Wefer zaczyna się na granicach Hesji, płynie dzieląc Westfalię od Niższej Saxonii y wpada w toż samo morze.
- e. Ren zaczyna się przy Szwajcarach w Kraiu nazwanym Grisones, idzie przez jezioro Konstanckie, dzieli Szwabię od Szwojcar y od Alfacyi, bieży przez Cyrkuł Niższego y Wyższego Renu, zarywa Westfalię, przechodzi przez Hollendry, gdzie na różne podzielony koryta mające swoje osobne nazwiska, wpada w morze Połnocne albo Niemieckie.
- f. Men, zaczyna się przy Gorze Fisztelberg na granicy Czelkiej; idzie krę-

to przez Frankonią, zarywa Cyrku-
lu Wyższego Renu, y łączy się z
Renem blisko Moguncyi.

- g. Mosella zaczyna się w Lotaryngii, idzie
wzdłuż Elektorstwa Trewirskiego, łą-
czy się z Renem pod Koblencz.

P. *Jakie są Góry, znaczniejsze w Niem-
czech?*

O. Są te:

- ⊙. Alpes ktore dzielą Kray Niemiecki od
Włoskiego.
- ☾ Rées, albo Riefen-Gebürg, ktore są mię-
dzy Śląskiem y Czechami.
- * Gory Hartz leżące między Niższą y
Wyższą Saxonią.
- † Vauge, albo Vogelsberg, albo inaczej
Vofagus Saltus, dzielą Alfacyą od Lo-
taryngii.

P. *Są jakie Wyspy w Niemczech?*

O. Najznaczniejszy wysyp jest przy Po-
meranii na Bałtyckim morzu nazwany.

h. Rugen.

P. *Są jakie jeziora znaczniejsze w Niem-
czech?*

O. Są te:

- Jezioro Konstancyjskie albo Roden-See.
- △ Czirnitz w Karnioli, w którym woda
na wiosnę wyłycha, tak iż w lecie sia-
no na nim pokosiwszy y zebrawszy,
orać y ięźmień siał można, ten gdy
dości-

dośćignie, przątaią iak nayprędżey,
gdyż ku Jesieni woda podchodzi y zale-
wa, w ktorey mnostwo ryb znayduie
się, ta gdy raptem znówu na wiosnę
wsiąka, zostaią się na lądzie ryby.

P. *Jakie są granice Niemiec?*

O. Te są:

Na Wschod ma

- A. Polskę.
- B. Węgry.

Na Południe

- C. Morze Adryatyckie.
- D. Włochy y
- E. Szwaycary.

Na Zachod

- F. Francya y
- G. Hollendry.

Na Połnoc

- H. Morze Połnocne albo Niemieckie.
- I. Dania y
- K. Morze Bałtyckie.

P. *Jaka jest Długość y Szerokość Kraiu
Niemieckiego?*

O. Długi jest, rachuiąc od Wschodu do
Zachodu, na mil sto trzydzieści Niemieckich.
Szeroki, rachuiąc od Południa do Połnocy, na
mil sto czterdzieści trzy.

ROZDZIAŁ VII.

W którym się expliknie VII Karta Geograficzna.

P. Jaką część Europy wyraża ta Siódma Karta?

O. Szwajcarską Rzeczpospolitą.

P. Opisz naturę Kraju, Rząd tej Rzeczpospolitej, Religję, y przymioty Obywatelów?

O. Ogólnie mówiąc Kraj ten, jest bardzo gorzysty, nie jest wszędzie urodzajny, ale miejscami, są bowiem śliczne doliny między gorami, równiny są bardzo żyzne, gdzie zboża, y winnice dosyć się dobrze Szwajcarom udają; przy tym jeziora y rzeki między temiż gorami prawie wszędzie z wyższych miejsc spadają.

Szwajcarowie w swoim związku czynią Rzeczpospolitą potężną, równającą się w siłach, innym w Europie znacznieszym Rzeczpospolitym: ta się zaś składa z trzynastu Powiatów nazwanych Kantony, które prawie tyleż są Rzeczpospolitemi udziałem, w rządach jedna od drugiej niepodlegającymi; ale gdzie zachodzi interes ściągający się do

do całości, obrony, y wolności wszystkich, wtedy wszyscy wzięwszy się za ręce, y podatkami, y żołnierzem, y prowiantami ratują swoją oycyznę, y stają się w ten czas jednym y nierozdzielny ciałem Rzeczpospolitej. Rząd w Kantonach biorąc w szczególności, nie w każdym jest jednakowy: w niektórych Arystokratyczny, w niektórych Demokratyczny. Toż samo u nich dzieje się z Religją, która nie wszędzie jest jedna: Cztery Kantony są Dyfidentkie, dwa w których połowa Dyfidentów, połowa Katolików znajduje się, siedm innych Katolickich, które niżej iakie są, wyrażają się.

Szwajcarowie co do obyczajów są szczerzy, lubo nie ze wszystkim manierni, wolności swojej, aby w niwczym nienaruszona została, skrupulatnie przestrzegający, słowni, zacięci w swoich zdaniach, w wojsku karność z punktualnością zachowujący: w czym się pokazują ich przymioty bardzo zdane do formowania dobrych Generałów, y dobrych żołnierzy.

P. Jak się dzielą Szwajcarowie?

O. Dzielą się na trzynaście Kantonów, y niektóre poblizsze Krainy z niemi sprzymierzone: co wszystko wyliczam z przylączonemi tu znakami:

I. Kanton BERNENSKI.

II. BAZYLIENSKI.

III. ZURYCH.

D 4

IV. SZAF.

IV. SZAFHUS, wszystkie te cztery są Religii Proteſtanckiey.

V. GLARIS.

VI. APPENZEL są po połowie Katolicy, po połowie Proteſtanci.

VII. SOLOTURN.

VIII. FRYBURG.

IV. LUCERNE.

X. ZUG.

XI. SZWITZ.

XII. URY.

XIII. UNDERWALD te ſiedm oſtatnie Kantony są Katolickie.

a. Kray Gryzones nazwany ſprzymierzony Szwaycarom według ſwoich praw, przywileiow, y wolności rządzący ſię, ma ſobie przyległą Prowincyą nazwaną.

† Watelinę.

b. Walezyą.

c. Bienne.

d. Hrabstwo Neüſchatel należące teraz do Krola Pruſkiego.

e. Miasto y Rzeczpoſpolitą Genewęską.

f. Miasto S. Galla.

g. Opaſtwo S. Galla, które ieſt częſtką Kantonu Appenzel.

P. Ktore są znaczniejszye miasta w Szwaycarach?

O. Są te dziesięćnaście, z których pierwſze iedyńaſcie tak ſię, iako y Kantony nazy-

nazywają: oſtatnie trzy mają ſwoie denominacye od Kraiow ſkonfederowanych z Szwaycarami, temi zaś są znaczone liczbami.

1. Bern.

2. Baſilea.

3. Zurich.

4. Szafhus.

5. Glaris.

6. Appenzel.

7. Soloturn.

8. Friburg.

9. Lucern.

10. Zug.

11. Schwitz.

12. Altorf Stołeczne Kantonu Uri.

13. Stantz Stołeczne Kant. Underwald.

14. Ilantz y

15. Coire albo Chur Stoł. Gryzonow.

16. Sion Stoł. Walezyi.

17. Bien.

18. Neüſchatel.

19. Genewa.

P. Jakie są znaczniejszye rzeki w Szwaycarach?

O. Są te:

a. Ren.

b. Aar.

c. Rodan.

d. Inn.

Te są zaś więkſze:

a. Jezioro Genewęskie.

D 5

f. Je-

- f. Jezioro Neüszatel, albo inaczej Iwerdun.
 g. Jez. Bieńskie.
 h. Jez. Thoun.
 i. Jezioro Brienz.
 j. Jezioro czterech Kantonow.
 k. Jezioro Zurych albo Tugurkie.

P. Jak się nazywają najwyższe góry w Szwajcarach?

O. Alpes, które nie tylko otaczają Szwajcary, ale y napelniają: najwyższe z nich są te:

- ☉ Wielki S. Bernard.
 ☾ Góra S. Gotarda.

P. Z kim graniczą Szwajcary?

O. Na Wschód y na północ

A. z Niemcami.

Na Południe

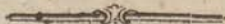
B. z Włochami.

Na Zachód

C. z Francją.

P. Jak Długa y Szeroka jest Rzeczpospolita Szwajcarska?

O. Od Wschodu do Zachodu ma na czterdzieści pięć mil długości: a od Południa do Północy na trzydzieści sześć mil szerokości.



ROZ-

ROZDZIAŁ VIII.

W którym się explikuje osma Karta Geograficzna.

P. Co za część Europy pokazuje ta Karta VIII?

O. WŁOCHY.

P. Jaka natura Kraiu Włoskiego, iakie w nim Rządy, Religia, obyczaje Obywatelow?

O. Nie byłoby rokoszniejszego Kraiu na świecie nad Kray Włoski, gdyby niepodlegał częstym trzęsieniom ziemi. Powietrze w nim zdrowe, lubo gorące, zwłaszcza w południowych stronach. Zboże, wino, oliwa, owoce różnego rodzaju, iedwabniki bardzo się w nim dobrze y w obfitości udują.

Rząd we Włoszech rozmaity, według różnych udzielnych Państw, Krolestw, Xięstw, y Rzeczpospolitych, które w sobie zawierają.

Religia Rzymska Katolicka kwitnie wszędzie we Włoszech. Inkwizycye po wielu miastach Włoskich ustanowione mają pilne na to oko, aby ani Herezye wszczynają się, ani Dyssydenci z wolnością sprawowania swoich obrządkow nie osiadali. Żydzi w Rzymie y w Wenecyi znajdują się.

Co

Co do obyczajów y natury Włochów, takie o nich pospolite jest zdanie: iż są dowcipni, skryci w swoich zamiślach, przebiegli w polityce. Kochają się w naukach, sztukach, inwencyach, ośobliwie w Architekturnie y Malarstwie: Nadewszystko lubią Muzykę y widowiska, iako to Komedy, Opery, gonitwy &c. To zaś w nich nagany godnego upatrują, iż są chciwi, wykreтары, rozszczyający podeyrzenia, napaśnicy formuiący nieufne pretenzye.

P. Jaki jest podział generalny Włoch?

O. Podział generalny Włoch, jest na trzy wielkie części: to jest

- I. na Część Północną,
- II. Część Środkową, y
- III. Część Południową.

P. Jak się dzieli każda część w szczególności?

O. Północna dzieli się na dziewięć Państw udzielnych, to jest:

- a. Xięstwo SABAUDII.
- b. PEDEMONTIUM.
- c. MONFERRAT.
- d. Xięstwo MEDIOLANSKIE.
- e. MODENSKIE.
- f. PARMY y PLACENCYI.
- g. MANTUANSKIE.

h. Rzecz-

- h. Rzeczpospolitą WENECKĄ.
- i. Rzeczpospolitą GENUENSKĄ.
- Środknia część dzieli się, na Wielkie Xięstwo
- k. FLORENCYI albo TOSKANII.
- l. Stan albo Państwo PAPIESKIE.
- m. Rzeczpospolitą LUCENSKĄ.
- Część Południowa zawiera w sobie.
- nn. Krolestwo NEAPOLITANSKIE, albo SYCYLII.

P. Jakie są wyspy znaczniejsze w Włoszech?

O. Są te:

- n. Krolestwo SYCYLIYSKIE, które należy do Króla Neapolitańskiego.
- o. MALTA, należy do Kawalerów Maltańskich.
- p. LIPARY, których jest siedm przyległych y należących do Krolestwa Sy-cylii.
- q. SARDYNIA, należy do Xiążęcia Sabaudzkiego y ma tytuł Krolestwa.
- r. KORSYKA, która uzurpuie tytuł Krolestwa, należy teraz do Francyi.

P. Jakie są znaczniejsze miasta we Włoszech y na wyspach Włoskich, tudzież jakie są pryncypalne tego Kraju Porty?

O. Są te, liczbą znaczzone:

- 1. Rzym Stołeczne Stanu Papieżkiego, całych Włoch, y całego Chrzześcijaństwa,

- stwa, którego Naywyższa Głowa Papież tam rezyduje.
2. Neapol Stołeczne Krolestwa tegoż imienia.
 3. Florencyja Stołeczne W. Xięstwa Toskańskiego.
 4. LUKA Stołeczne Rzeczypospolitey Luczeńskiego.
 5. Genua Stoł. Rzeczypospolitey tegoż imienia.
 6. Wenecya Stoł. Rzeczypospolitey tegoż imienia.
 7. Mantua Stoł. Xięstwa tegoż imienia.
 8. Parma Stoł. Xięstwa tegoż imienia.
 9. Modena Stoł. Xięstwa tegoż imienia.
 10. Medyolan Stoł. swego Xięstwa.
 11. Kazał Stoł. Monferratu.
 12. Turyn, Stoł. Piemontu albo Pedemontu.
 13. Szambery Stoł. Sabaudyi.
 14. Messyna Stoł. Wyspu y Krolestwa Sycylii.
 15. Waletta Stoł. Malty, najmocniejszy w całym świecie.
 16. Lipary Stoł. wysp tegoż imienia.
 17. Kaliary Stoł. Wyspu y Krolestwa Sardynii.
 18. Bastya Stoł. Korfyki.
 19. Liworna Port z najsławniejszych na morzu Włrzdziemnym.
 20. Ankona Port sławny w Stanie Papiejskim.

21. Ta-

21. Tarent Port w Krolestwie Neapolitańskim.
22. Palerm y
23. Trepani obydwaj Porty w Sycylii.

O. Jakie są największe rzeki y jeziora we Włoszech?

O. Te są:

- a. Po, albo Padus, zaczyna się na gorach Alpes przy granicach Delfinatu płynie przez Lombardyę czyli północną część Włochow, y wpada w morze Adryatyckie.
- b. Adigus albo Athesis płynie z gor Alpes, wpada w morze Adryatyckie.
- c. Tyber ma źródło w gorach Apenińskich, oblewa Rzym y wpada w morze Toskańskie, które jest częścią morza Włrzdziemnego.
- d. Jezioro większe, albo Madziore, pochodzi z Gor Alpes, y łączy się z Padem w Xięstwie Mediolańskim.
- e. Jezioro Komo, także z Alpes ciągnie się w tymże samym Xięstwie, y wchodzi do Padu.
- f. Jezioro Garda w Państwie Weneckim.

P. Które są znakomite góry we Włoszech?

O. Są te:

- ①. Alpes, które oddzielają Włochy od Francyi, Szwaycar, y Niemiec.

②. Ape-

- C** Apenin Gora wzdłuż Włoch ciągnie się.
 * Wezuwiusz albo Somma, w Krolestwie Neapolitańskim, ogień wybucha z siebie, zkład w okolicy częste pożary, y trzęsienia ziemi; wierzch popiołem po części osypany, y kamieniem dziurkowanym po części okryty; który się formuje z ognistej rzeki która przy większych tej góry pożarach wypływa, nazywa się Lawa, w wierzchu zaś słynnym dziurą przepaść ognistą, z której dym nieustannie wychodzi.
 ** Etna. albo Gibel w Sycylii, teży natury co y Wezuwiusz: przy tych obydwoch gorach znajdują się winnice, pastwiska, lasy: bo grunt przy nich bardzo jest tłusty y urodzajny.

P. Jakie są Granice Włoch?

O. Włoski Kray jest Połwyspem największym na Morzu Włrzoziemnym, podobny jest do sztybla czyli buta Niemieckiego: ma na Połnoc.

F. Niemcy y
 G. Szwaycary.

Na Wschod
 A. Morze Adryatyckie.

Na Południe
 B. Morze Jońskie.

Na Zachod
 C. Morze Liguryi.

D. Morze

D. Morze Toskańskie, y
 E. Francją.

P. Jaka jest długość y szerokość Włoskiego Kraiu?

O. Włoski Kray w Połnocney części czyli Lombardy będzie miał od Wschodu do Zachodu na siedmdzieści mil Niemieckich; w frzedniej części na trzydzieści, w południowej na trzydzieści pięć. Szerokość tego Kraiu od Południa do Połnoey, albo raczy od Wschodu zimowego do Zachodu Letniego, rozciąga się na mil sto pięćdziesiąt Niemieckich.



E

ROZ-

ROZDZIAŁ IX.

W którym wykłada się dziewiąta Karta Geograficzna.

P. Jaką część Europy pokazuje ta Karta IX?

O. Pokazuje siedmnaście Prowincyi, które się nazywają Niderland, albo po polsku Hollendry. Ale my tu tylko o dziesięciu Prowincyach mówić będziemy, pod imieniem Niderlandu Austriackiego, y Francuskiego, albo iednym słowem Niderlandu Katolickiego.

P. Jaka tego Kraiu żyzność, Religia, obyczaje?

O. Kraj ten obfity w zboża, w pastwiska; ma równiny bardzo piękne, powietrze tam grube. Nie maż w całej Europie kraiu, któryby miał tyle znacznych miast w bliskości iedno przy drugim, y tak ludne, iak się tam znajdują.

Obywatele co do biegłości w naukach nie mają tak bystrego rozumu, ale może też to, taka o nich Ziemopisów przewencya. Lecz daymy to, że ledwo ieden z nich uczony doskonale znajduje się, mają oni inne na to miast przymioty formujące ferce y dobrą naturę,

turę, które nie ustępują w niczym wyfokim przymiotom rozumu. Są bowiem szczerzy, rzetelni, stateczni w przyjaźni. W sztuce malarzkiej Włochom równający się.

Religii są Katolickiej Rzymskiej.

P. Wyrachuy y pokaż te dziesięć Prowincyi Niderlandu?

O. Są te:

I. Brabancya, ktorey więkfsza część należy do domu Austriackiego; druga część mnieysza

a. Należy do Stanow zkonfederowanych Hollenderskich.

II. Hrabstwo Flandryi, ktorey część należy do Domu Austriackiego, część do Francyi, część do Stanow zkonfederowanych

b. pod znakiem.

III. Hrabstwo Hannonii, ktorey część należy do domu Austriackiego, część do Francyi: Jest w nim także Arcybiskupstwo

† Kameraceńskie, które zawierać się powinno w Hannonii Francuskiej.

IV. Hrabstwo Artezyi, całe należy do Francyi.

V. Hrabstwo Namurskie, całe należy do Austrii.

VI. Xięstwo Limburskie należy do Austrii.

- VII. Xięstwo Luxemburskie należy z większej części do Austrii, reszta do Francji.
- VIII. Xięstwo Geldryi, ktorey część iedna należy do Stanow Hollenderskich zkonfederowanych.
- IX. Klucz Mechliński.
- X. Margrabstwo Antwerpkie, te dwie ostatnie części zamykają się w Brabancyi.

P. Ktore są znaczniejsze miasta w tych pomienionych dzielnicach Prowincyach?

- O. Są te znaczne liczbą.
1. Bruxella, Stołeczne Brabancyi y całego Niderlandu Austriackiego.
 2. Gandawum Stoł. Flandryi.
 3. Mons, Stoł. Hannonii Austriackiej.
 4. Arras Stoł. Artezyi.
 5. Namur, Stoł. Hrabstwa tegoż imienia.
 6. Limburg Stoł. Xięstwa tegoż imienia.
 7. Luxemburg Stoł. Xięstwa tegoż imienia.
 8. Geldrya Stoł. Xięstwa tegoż imienia.
 9. Mechlin, Stoł. Klucza tegoż imienia.
 10. Antwerpia Stołeczne Margrabstwa tegoż nazwiska.
 11. Lilla Stołeczne całego Niderlandu Francuskiego, leży w Flandryi.
 12. Dunkierka Port sławny
 13. Niewport y
 14. Ostenda, wszystkie te trzy Porty są w Hrabstwie Flandryi.

P. Jakże

P. Jakże są znaczniejsze rzeki w tych dzielnicach Prowincyach?

O. Są te:

- a. Skaldis.
- b. Moza.
- c. Sambra.
- d. Lis.

P. Jakże są granice Niderlandu Katolickiego?

O. Niderland Katolicki

Na Polnoc

A. Ma Stany Zkonfederowane czyli Rzeczpospolitą Hollenderską.

Na Wschod

C. Niemcow.

Na Południe

D. Francją.

Na Zachod

E. Ocean.

P. Jaka jest długość y szerokość tego Kraju?

O. Od Wschodu do Zachodu wzdłuż, ma mil czterdzieści trzy. Od Południa do Polnocy wprost ma na trzydzieści siedm mil Niemieckich.



ROZDZIAŁ X.

W którym explikuje się dziesiąta Karta.

P. Jaka częśćka Europy na tej Karcie dziesiątej pokazuje się?

O. Rzeczpospolita Hollenderska, czyli Stany Zkonfederowane.

P. Co za natura Kraiu, iaki w nim Rząd, Religia, obyczaje &c.

O. W tym kraiu powietrze bardzo jest grube y wilgotne, grunt bagnisty, ozdobiony jednak wioskami bardzo porządnymi y miłymi. Ma wiele miast potężnych y ślicznych, od iednych do drugich są rznięte kanały wod, osadzone drzewami w linią z iednego y drugiego brzegu, co prawie wszędzie w tym Kraiu widzieć można, ponieważ dla osufzenia gruntu, y łatwości transportu towarów, dla handlu od wsi do wsi, od miasta do miasta umyślnie Hollendrzy starają się mieć Kanały wygodne, y w całości je utrzymywać.

Ta Rzeczpospolita składa się z siedmiu Prowincyi, z których każda jest sobie udzielną nieiaką Rzeczpospolitą, y owszem wszystkie miasta z osobna z siedmiu tych Prowincyi według dawnych swych praw y zwyczajów

czaiów partykularnych rządzą się. Co się iednak publicznych tycze interesów, Rząd tej Rzeczypospolitey (ktory bardziey jest Demokratyczny niżeli Arystokratyczny) od tychże siedmiu razem Prowincyi dependuje w naywyższej Radzie, która się Zgromadzeniem Stanów Generalnych nazywa, y która się nieustannie prawie agituje w Hadze: lubo z każdej Prowincyi kilku znajduje się Deputatów, nie liczy się iednak tylko siedm głosów, to jest nie maż w niej względu na wielość osób, ale tylko na wielość Prowincyi. W większych interesach od partykularnych w każdej Prowincyi Zjazdów (gdzie miasta nawet głos swoy mają) decyzya zawisła. Xiążę Stadthuder nazwany, nie tylko jest dożywotni, ale y w obojga płci następca dziedziczny, jest Rządcą Generalnym całej Rzeczypospolitey, Naywyższym Generalem w woysku, y Admiralem W.; do niego należy Magistraty w miastach approbować, tudzież niektóre Urzędy woyskowe w Kraiu, y na morzu rozdawać.

Religia panująca w tym Kraiu jest Kalwińska, ale inne mieścić się mogą.

Obywatele tej Rzeczypospolitey nalepiey w świecie całym znają się na handlu y na sztuce żeglarskiej, przy tym są trzyźwi, oszczędni, pracowici, nadewszystko profitu swego we wśzystkim upatrujący.

E 4

P. Jak

P. Jak się dzieli Rzeczpospolita Hollenderska?

P. Na siedm Prowincyi, które lubo sobie udzielnemi są Państwami, w patykularności; nie przestają jednak razem w powszechności wzięte być jedną Rzeczpospolitą, według uczynionego między sobą związku R. 1579 przez który obowiązały się przylegać wzajemną bronić wraz wszyscy swojej wolności, y stanowić Zgromadzenie Stanów Generalnych, przez swoich Deputatów z każdej w szczególności Prowincyi wysłanych: y z trzema Powiatami z niemi zprzymierzonymi.

Są zaś te, które tu nie według rangi Deputatów z każdej zjeżdżających się na Zgromadzenie Stanów Generalnych Prowincyi, ale według porządku Geografów kładę

I. Prowincya ZELANDYA, składająca się z siedmiu wysp to jest:

- a.* Walcheren.
- b.* Sud-Beveland.
- c.* Wolfartsdyk.
- d.* Nord-Beveland.
- e.* Schouven.
- f.* Tholen.
- g.* Philipsland.

II. Prowincya HOLLANDYA, która się dzieli.

- h.* na Hollandyą Południową, y
- i.* na Hollandyą Północną.

III. Pro-

III. Prowincya UTRECHCKA.

IV. Prowincya GELDRYI która się dzieli na trzy Powiaty

k. Powiat Nimek.

l. Zutpen.

m. Wenlo.

V. Prowincya OWERISSEL albo TRANSALANIA, dzieli się także na trzy Powiaty.

n. Sallant.

o. Trente.

p. Wollenhow.

VI. Prowincya FRYZYI także na trzy podzielona Powiaty.

q. Oftergow.

r. Westergow y

Sevenwolden albo Sevenwuden.

VII. Prowincya GRONINGI, albo STADENLANDE.

Kraie sprzymierzone są te

VIII. DRENTE.

IX. BRABANCYA HOLLENDERSKA, y

X. FLANDRYA HOLLENDERSKA, które przymierzem związane są z Stanami Generalnemi.

P. Jakie są Stoleczne miasta Prowincyi sprzymierzonych, Porty, y inne znaczniejsze?

O. 1. Amsterdamskie najznaczniejsze, najludniejsze y najbogatsze we wszystkich.

2. Haga gdzie Stany Generalne zgromadziły się: ale naturalny podział każe za Stołeczne te miasta kłaść, które pierwszy mały głos na zgromadzeniu partykularnym każdej Prowincyi, iako-to:
3. Middelburg Stoł. Zelandyi.
4. Dort albo Dordrecht Stoł. Hollandyi.
5. Utrecht Stoł. Prowincyi tegoż imienia.
6. Nimegue Stoł. Geldryi.
7. Deventer Stoł. Oweriffel.
8. Leuward Stoł. Fryzyi.
9. Groninga Stoł. Prowincyi tegoż imienia.
10. Fleflyinga Port.
11. Veer Port.
12. Zierikzée z Middelburgem cztery Porty w Zelandyi.
13. Hellevoetsluis.
14. Rotterdam z Dordrecht y Amsterdamm Porty Hollandyi Połudn.
15. Monnikendam.
16. Edam.
17. Hoorn.
18. Enkhuizen.
19. Medenblik w Hollandyi Połnocney.
20. Staveren.
21. Hindelopen y
22. Harlingue w Fryzyi Porty.

Inne znaczniejsze miasta są te:

23. Bois le Duc, y
24. Breda w Brabancyi Hollenderfskiej.
25. Sluis

25. Sluis albo L'Ecluse w Flandryi Hollenderfskiej.
26. Delft.
27. Guda albo Tergow.
28. Leyda.
29. Harlem w Hollandyi Południowey.
30. Alkmar w Hollandyi Połnoc.
31. Amersfort w Utrechcie.
32. Arnheim y
33. Zutphen w Geldryi.
34. Kampen y
35. Zwol w Oweriffel.
36. Francker y
37. Sneek w Fryzyi.

P. Które są rzeki y jeziora znaczniejsze w Prowincyach /przymierzonych?

O. Są te:

- a. Rzeka Ren.
- b. Rzeka Moza.
- c. Odnoga Renu nazwana Wahal.
- d. Odnoga Renu nazwana Merwa albo Merwed.
- e. Inne Koryto albo Odnoga Rhenu Lek.
- f. Także Koryto inne Renu Wecht, y
- g. Iffel.

Jeziora są te:

- h. Zuiderzée.
- i. Harlem.
- k. Biesboch.

l. przy

- l. przy Gronindze Dollart.
m. Sławna Odnoga Morska przy Texel.
n. Vadden, odnoga także morska.

P. Ktore są Wyspy znaczniejsze należące do Prowincyi Zkonfederowanych?

O. Oprócz siedm wysp składających Prowincyą Zelandyi, ktore są literami znaczone, są te następujące pod numerami

38. Gure.
39. Overflakke.
40. Kraina Woorn y Putten, przy niej zaraz Beyerland y Steyen.
41. Iffelmond.
42. Texel.
43. Wlieland.
44. Ter Szelling.
45. Ameland.
46. Szirmonnikog.
47. Wiering.
48. Urk.
49. Szokland albo Ens.
50. Marken; te cztery ostatnie znajdują się na odnodze Zuiderzee.

P. Opisz Granice Rzeczypospolitey Hollenderskiej?

- O.* Ta Rzeczypospolita
Na Wschod ma
A. Niemcy.

Na

- Na Południe ma
B. Niderland Austriacki.
Na Zachod y Połnoc oblewa
C. Morze Połnocne.

P. Jak Szeroki y długi jest ten Kray?

O. Ten Kray od Wschodu do Zachodu wprost długi jest na mil Niemieckich około trzydzieści. Szeroki od Południa do Północy także na jakie trzydzieści mil.



ROZ.

ROZDZIAŁ XI.

W którym się explikuje Karta iedynasta.

P. Jaki Kray pokazuje ta Karta XI.

O. Pokazuje Wielką Brytannią, która zawiera w sobie trzy wielkie Krolestwa, to iest:

I. Krolestwo ANGLII.

II. Krolestwo SZKOCYI y

III. Krolestwo IRLANDYI albo HIBERNII.

P. Powiedz mi iaka w tym Kraiu natura powietrza, Ziemi, y Ludzi, iaki Rząd y Religia?

O. Powietrze w Anglii dosyć iest miłe y zdrowe, lubo często mgłami z morza wychodzącami okryte; grunt do wszelkich urodzaiow bardzo sposobny, oprócz wina: ten Kray obficie w bydło, w zwierzynę, y ryby: w pastwiska wyborne: przeto ma koni mnostwo pięknych y dzielnych. Znaydują się w nim kruszce cyny nayprzednieyszey na wielu mieyscach. Szkocya, ponieważ rozciąga się ku Polnocy, przeto zimniejszy y mniej zdrowiu służąca: ziemia nie mniej urodzayna iak w Anglii, ma węgli ziemnych podobatek. Irlandya w tym prawie samym iest

iest powietrzu co Anglia, obfituje w lasy y pastwiska naylepsze w calej Europie: Woły Irlandzkie tak są zachwalone y sławne, iak konie w Anglii. Rząd W. Brytannii iest Monarchiczny, tak iednak, że Arystokratycznego y Demokratycznego ma w sobie znaczną część, Korona idzie dziedzictwem, spada nawet na Kądziel, gdy po mieczu Sukcesorow nie stawa. Szkocya niegdyś była udziałnym y osobnym Krolestwem, ale w Roku 1707 z Anglią na zawzse Traktatem złączona została, y tak te dwa Krolestwa zamykają się pod imieniem Krolestwa W. Brytannii. Irlandyą rządzi Vice-Rey, ktorego Król W Brytannii z ramienia swego posyła, ten w urzędzie swoim sprawować się powinien według woli Krolewskiej, praw Korony tey, y uchwał Parlamentowych. Co do Religii cała Brytannia iest sekty Kalwińskiej, ta iednak sekta panująca na dwie partye dzieli się, iedni się nazywają Episcopales, a drudzy Presbyteriani, iedni od drugih tym tylko się różnią, iż pierwsi utrzymują dostojność Kościelną złączoną z powagą Krolestwa, drudzy nie. Wszystkie inne sekty mogą się mieścić w tym Krolestwie, y wolno im iakie chcą swoje obrządki sprawować, iedney tylko Religii Katolickiej Rzymiskiej zabroniono.

Anglicy, mówiąc co do temperamentu ich natury, są odważni, zdolni do wszystkiego: mają rozum otwarty, żywy, przenikającą

nikający y naysposobniejszy do naysubtelniejszych umiejętności: rzemieślnicy z nich w iakiejkolwiek bądź robocie główni: czego dowodem iest wszystko to cokolwiek z ich fabryk nam się dostaie: humora są pochmurnego, y melancholicy. Pospolity lud nigdzie nie iest tak skłonny do buntow y do zapalczywości iako w Anglii. Szkotowie są mocni, bitni, ludzey, szczerzy, y dowcipni, ale to ma się rozumieć o mieszkających w miastach, wsiach, równinach, bo ci co w gorach prawie niedostępnych tułają się, są dzicy y okrutni. Irlandczykowie we dwóch naybardziej zabawach kochają się, w polowaniu, y łowieniu ryb: dobrzy są z nich żołnierze, mili w konwersacyi, ludzey y uczynni. Pospolity lud, powiada, iest mściwy y leniwy do pracy: w Irlandyi dosyć Katolików skrytych znajduje się.

P. Jak się dzieli Anglia, Szkocya, y Irlandya?

O. Anglia według dawnego podziału zawiera w sobie siedm Krolestw, których tytuły do tych czas tymże Prowincjom służą, lubo podział Kraiu nie tak na Krolestwa, iako raczey na Hrabstwa, czyli Xięstwa, po Angielsku Schire, pospolicie opisywany bywa. Rachuje się ich pięćdziesiąt dwa, które tak według dawnego dyspartymentu Krolestw wyliczam:

b. Kro-

- b. Krolestwo Anglii Wschodniej albo Ost-Angeln: zawiera trzy Xięstwa tegoż imienia Essex, y Middelsex znaczne literą h.
- a. 32. Krolestwo Kent, iest oraz Xięstwem tegoż imienia. Między
- a. 32 y 12. Krolestwo Suffex, ma dwa Xięstwa, iedno tegoż imienia, a drugie Surrey.
- e. Krolestwo Westsex zawiera siedm Xięstw, Southampton, Barck, Wilt, Dorchester, Sommerlet, Devons, y Kornuwal na samym rogu.
- d. c. Krolestwo Mercy, w po środku Anglii zamyka dziewiętnaście Xięstw, Monmut, Glocester, Axfort, Buringam, Herfort, Betfort, Huntingdon, Northampton, Warwik, Worcester, Herefort, Schrops, Stafford, Leicester, Rutland, Lincoln, Nottingham, Darby, Chester.
- f. Krolestwo Nortumberland, dzieli się na sześć Xięstw. Jork, Lancaster, Westmoland, Durham, Kumberland, Nortumberland.
- g. Xięstwo Wallii zawiera w sobie dwanaście Hrabstw, Klamorgan, Karmarten, Breknok, Pembrok, Kradyan, Radnor, Montgomery, Meriotnet, Kaernaryan, Dembigh, Flint, y Wysp. Anglesey.

F

Szko-

Szkocya dzieli się na

k. Szkocya Południową y

l. Szkocya Północną, obydwie zawierają
w sobie wiele Xieństw.

Irlandya dzieli się na cztery Prowincye:

m. Lenster albo Lagenią.

n. Ulster albo Ultonią.

o. Konnacyą.

p. Munster albo Mommonią.

*P. Ktore są znaczniejsze miasta y Porty
w Anglii, tudzież iakie są miasta portowe w
Szkocyi y Irlandyi?*

O. 1. Londyn, iest Stoleczne Anglii y całego Krolestwa W. Brytannii.

2. Edyburg Stól. Szkocyi.

3. Dublin Stól. Irlandyi. Portowe miasta

w Anglii te są:

4. Newcastle.

5. Hull.

6. Bafon.

7. Yarmuth.

8. Ipswich.

9. Harwich.

10. Sandwich.

11. Duvre.

12. Portsmouth.

13. Excefter.

14. Plimuth.

15. Falmuth.

16. Bristol.

17. Le-

17. Lewerpol.

18. Milfort-haven w Wallii.

W Szkocyi portowe są te:

19. Szterling.

20. St. André.

21. Mont-roë.

22. Dundée.

23. Aberden Stól. Północ. Szkocyi.

34. Dornock albo Dorno, y

25. Glaskow.

W Irlandyi Portowe te:

26. Londondery.

27. Goloway.

28. Limmerick.

29. Korek.

30. Wexford.

31. Waterford.

Inne miasta nieportowe, sławne iednak,
te są:

32. Kantuarya.

33. Salisbury.

34. Gloucester.

35. Oxford Akademia.

36. Kambridga.

37. Norwick.

38. York.

39. Szefter.

40. Karmarten Stoleczne Wallii.

F 2

P. Po-

P. Powiedz znaczniejsze rzeki y wody w Wielkiej Brytannii?

O. Są te:

w famey Anglii.

a. Tamiza.

b. Sawerna y

c. Humber.

W Szkocyi odnoga morska.

d. Forth.

e. Tay.

f. Odnoga morska Murray.

W Irlandyi.

g. Schannon.

h. Morze Irlandzkie rozlewa się między Anglią y Irlandyą. Na zachod Anglii jest odnoga morska nazwana Kanał Brytoli.

P. Jakie są znaczniejsze wyspy w Anglii y Szkocyi?

O. Są te:

41. Wight.

42. Wyspy Sorling.

43. Anglesey.

44. Man.

45. Orkady.

Na zachod Szkocyi Hebrydy Wyspy albo Westerny, te zaś są:

46. Skye.

47. Lewis.

48. Wist

48. Wist.

49. Mulla.

50. Yla.

51. Jura y

52. Arran.

Gory nad morzem znaczniejsze w Wielkiej Brytannii są te: w Anglii

q. Gultard.

r. Lezard.

s. Lands-End.

W Szkocyi.

t. Dungby.

u. Faro.

v. Galloway.

W Irlandyi.

w. Klar.

P. Jakie są granice Wielkiej Brytannii, y iaka iey jest długość y szerokość?

O. Dwie te wielkie wyspy na Wschod są oblane

A. Morzem Połnocnym.

Na Południe

B. Morzem nazwanym la Manche y ma ciasną morską Kale.

Na Zachod.

C. Morze Atlantyckie.

Na Połnoc

DD. Morze Szkockie.

Anglia długa jest od Wschodu do Zachodu wprost na siedmdziesiąt mil Niemieckich.

F 3

Sze-

Szeroka od Połudn. do Północy na ośmdziesiąt mil.

Szkocya długa od Wschodu do Zachodu wprost na czterdzieści pięć mil Niemieckich, szeroka od Południa do Północy na pięćdziesiąt pięć.

Irlandya długa od Wschodu do Zachodu wprost według rozciągłości średniej czterdzieści mil: Szeroko od Południa do Północy na sześćdziesiąt mil Niemieckich,



ROZ-

ROZDZIAŁ XII.

W którym explikuje się Dwunasta Karta.

P. Co za częśćka Europy wyraża się na tej Karcie XII?

O. Dania, czyli Królestwo DUNSKIE.

P. Co za ten Kray, iaki w nim Rząd, y iaka Religia panująca?

O. Kray ten lubo zimny iest, zdrowy iednak; ziemia żyzna, osobliwie co do paſzy: ztąd wychodzi niezliczona moc koni y wołów do innych krajów: zwierzyny w nim, osobliwie ieleni, mnoſtwo: co do handlu, który przed tym nie bardzo znaczny był, co raz bardziey teraz pomnaża się.

Rząd iest Monarchiczny: to Królestwo było niegdyś wolne y według upodobania swego Królów obierało, teraz, iuż blisko sto lat, iako się stało dziedzicznym: sukcesya spada nawet na pleć białogłowską.

Religia panująca iest Luterska pod rządem szesciu Biskupów.

Duńczykowie są dorodni, roztropni, mili w konwersacyi, kochający się w naukach y rękodzielach: białogłowy z wielkim

F 4

są

są przywiązaniem do gospodarstwa około domu.

P. Opisz podział Danii?

O. To Krolestwo może być podzielone kilkorakim sposobem: a najprzód dzieli się na sześć Biskupstw y jedno Xięstwo:

- I. Biskupstwo Zelandyi, która jest wyspą.
- II. Biskupstwo Fionii także wyspy.
- III. Biskupstwo Alburg.
- IV. Biskupstwo Wiburg.
- V. Biskupstwo Arhus.
- VI. Biskupstwo Rypen.
- VII. Xięstwo Sleszwickie.

Powtore dzieli się na Kray lądowy, y Wyspy. Ląd nazywa się Jutlandya, która dzieli się na Jutlandyą Południową y Jutlandyą Południową. Południowa Jutlandia zawiera w sobie cztery Diecezye, to jest: Alburg, Wiburg, Arhus, Rypen: a Xięstwo Sleszwickie w południowej leży Jutlandyi. Inne wyspy Jutlandyi znaczniejsze oprócz pomienionych Zelandyi y Fionii są te:

- a. Lessou.
- b. Ambout.
- c. Samson.
- d. Amagh.
- e. Mona.
- f. Falster.
- g. Laland.
- h. Bornholm.

i. Lan-

- i. Langeland.
- k. Aroe.
- l. Alsen.
- m. Femeren.
- n. Fanoe.
- o. Rom.
- p. Svlt.
- q. Föhr.
- r. Noordstrand.
- s. Heilgeland.

P. Które są znaczniejsze miasta y Porty w Danii?

- O. 1. Kopenhaga, Stołeczne całego Krolestwa, a partykularniey Wyspy Zelandyi, tu Krol Duński rezyduje.
2. Odessee Stołeczne Fionii.
 3. Alburg Stołeczne Biskupstwa tegoż imienia.
 4. Wiburg Stołeczne swego Biskupstwa.
 5. Arhusen także.
 6. Rypen wtaż.
 7. Sleszwick Stoł. Xięstwa tegoż imienia.

- Na wyspie Zelandyi te są Porty.
8. Helſingor albo Elſener.
 9. Koge.
 10. Korsör.
 11. Kallundburg.
 12. Roskild miasto trochę opodal od swego Portu.

F 5

Na

Na wyspie Fionii.

- 13. Nyburg.
- 14. Foburg.
- 15. Aflens.
- 16. Medelfart.

W Jutlandyi Polnocney Porty te:

- 17. Seeby, 3. Alburg, 5. Arhusen.
- 18. Kolding.
- 19. Rienkioping leżący na zachod Jutlandyi Polnocney.
- 20. Hadersleben.
- 21. Appenrade, 7. Sleswick.
- 22. Flensborg.
- 23. Ekelensförde.
- 24. Frederichstad.
- 25. Husum, y
- 26. Tunderen w Jutlandyi Poludniowey.

P. Opisz znaczniejsze Rzeki, Odnogi y Ciasniny, Gory nad morzem albo Kapy?

O. Rzeki znaczniejsze te są:

- b. Slye.*
- c. Eyder.*
- a. Odnoga morska. Ciasniny morskie trzy:*
- B. Sund.*
- d. Wielki-Belt.*
- e. Mały-Belt.*

Gory nad morzem znaczniejsze są te:

- f. Steven Klint. w Zelandyi.*
- g. Schagen ład gurzyfty ciągnie się klinem ku Polnocy w Jutlandyi Polnocney.*

P. Po-

P. Powiedz granice Danii, długość y szerokość iey?

O. Daniia na Wschod ma Morze

A. Baltyckie, y

B. Ciasniny Sund.

Na Polnoc

CC. Morze Kategat, y

DD. Szager-Rack.

Na Zachod

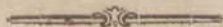
E. Morze Polnocne.

Na Poludnie

F. Niemiecki Kray.

Danii długość mierząc wprost począwszy od I. Kopenhagi aż do 6

Rypen, będzie na trzydzieści cztery mile Niemieckie: Szerokość począwszy od c. Eyder Rzeki aż do g. Schangen Kapu Jutlandyi rozciąga się na pięćdziesiąt mil Niemieckich.



ROZ.

ROZDZIAŁ XIII.

W którym explikuje się Mappa XIII.

P. Co za Kray Europeyski wyraża się na tej Karcie XIII?

*O. K*rolestwo NORWEGII.

P. Jakie w nim powietrze, grunt, Rząd, Religia, y obyczaje?

O. Co do powietrza, ten Kray zimny jest, co do gruntu gorzyſty y nieurodzayny: to tylko w nim naylepszego jest, że z lasów swoich naylepsze ſpuszczą maſzty, y wiele wyſmienitego drzewa na budowanie okrętów. Znaydują się w nim także niektóre kruszce, iako to ſrebro, a naywięcey żelaza.

Co do Rządu Stan iego jest Monarchiczny: Przedtym ſwoich właſnych miewał Krolow, teraz od owego czasu iak się złączył z Danią, Duńskiego Krola rządowi podlega, który albo Vice-Reja, albo Rezydenta ſwego tam poſyła, a ten w Chryſtianii rezydując, imieniem ſwego pryncypała całym rządzi Kraiem.

Co do Religii, Luterska Sekta tak iak w Danii panuje, w ſtronach iednak Połnocney Norwegii, trudno zgadnąć co za wiara jest, iak zwyczajnie w grubym y dzikim narodzie.

Co

Co do obyczajów y natury mieſzkańców, ſą trwali y mocni, ale nie manierni, zwaſzcz ci co w gorach na północ mieſzkaia, prawie dzikimi nazwać się mogą.

P. Jaki jest podział Norwegii?

O. Norwegia dzieli się nayprzód na Z. Południową, y, na N. Połnocną.

Południowa znowu dzieli się na dwie części czyli Gubernie:

I. BERGEN a

II. AGGERHUS, nazwana inaczej ANSLO y OBSLO.

Połnocna dzieli się na Gubernią.

III. DRONTHEIM, y

IV. WARDHUS inaczej nazwaną NORLAND albo LAPPONIĄ DUNSKĄ.

Przyłączyć należy do tych czterech Gubernii Wyspę.

V. ISLANDIĄ która do NORWEGII należy, y Krola Duńskiego uznaje za Pana.

P. Opisz miasta znaczniejsze y portowe w Norwegii?

O. Są te:

1. Bergen Stoleczne Gubernii tegoż imienia y całego Krolestwa.

2. Zamek nazwany Aggerhus, y miasto przy nim Chryſtiania, przedtym zwane Obslo albo Anslo Stoleczne Gubernii tegoż

- goż imienia y rezydencya Vice-Reja od R. 1739.
3. Drontheim Stoł. Gubernii tegoż imienia.
 4. Wardhus także Stoł. Gubernii tegoż imienia czyli Lapponii Duńskiey.
 12. Skalhott Stoł. wyspu Islandyi.
 5. Stowanger miasto portowe w Gubernii Bergeńskiey.
 6. Chrystianstad.
 7. Frederystad.
 8. Fryderyszal.
 9. Flekkero: cztery te portowe miasta w Gubernii Aggerhus.
 10. Romsdat Portowe miasto w Gubernii Dronheim.
 11. Waranger portowe w Lapponii.

P. Powiedz rzeki y wody znaczniejszye w Norwegii?

O. Najznaczniejszy rzeka Norwegii, pominawszy inne niezliczone prawie, iest

a. Gluma w Gubernii Aggerhus.

Na zachod Norwegii nie daleko brzegow iest wir na morzu sławny, który co sześć godzin wgląb kręcąc się zapada, y znowu co sześć godzin impetem na wierzch wybucha y wytryskuie, nazywa się wielki Malfstrom, czyli tylko Malfstrom, wyraża się na tey Karcie znaczkiem S.

P. Nor-

P. Norwegia ma iakie gory znakomitsze?

O. Cała Norwegia gorami y skalami okryta: te iednak są znakomitsze, które wzdłuż ciągną się dzieląc Norwega od Szwecyi, nazywaią się

©. Felices albo Dofrin, albo ieszcze Darafied.

© Gora Hekla w Islandyi, która ognie wybucha.

P. Jakie są znaczniejszye wyspy y Gory nad morzem w Norwegii?

O. Oprócz Islandyi wielkiey wyspy odlegley od Norwegii, niezliczona moc mniejszych wysp przy brzegach Norwegii znajduje się, z których znaczniejszye są te:

b. Hitteren.

c. Nomenale.

d. Lofforden.

e. Samien.

f. Surrey.

g. Tromsø.

h. Wyspy Fero lubo przylegleyse są Norwegii, należą iednak do Danii.

Kapy czyli gory nad morzem znakomitsze są te:

a. Kap Nord.

b. Nord Kin.

c. Kap- Nez na południe Norwegii.

P. Jakie są granice Norwegii, tudzież długość y szerokość iey iaka?

O. Na Wschod ma

A. Krolestwo Szwedzkie.

Na

Na Południe ma

- B. Odnogę morfką nazwaną Szager-Rak
które zamyka morze Połnocne, gdzie
Jutlandia wzdłuż iako Połwysep po-
myka się.

Na Zachod oblewa ją

- C. Morze Połnocne.

Na Połnoc ma

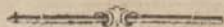
- D. Morze Lodowate.

Długość Norwegii od Wschodu do Zachodu będzie około pięćdziesiąt mil Niemieckich wynosiła. Szerokość według Geografów od Południa do Połnocy na dwieście dwadzieścia mil Niemieckich.

Islandii wzdłuż od Wschodu do Zachodu będzie na siedmdziesiąt pięć mil około: wszcz zaś od Południa do Połnocy na czterdzieści pięć.

Część Norwegii leży pod Cyrkułem Polarnym blisko wyższego końca ośi całego świata, na ktorej świat w około obraca się, to imaginacya wystawiać sobie powinna dla pomiarowania wielu rzeczy iako się zwyż powiedziało, y mowić będzie traktując o Sferze. Ten Cyrkuł na tej Karcie trzema gwiazdami naznaczony jest.

*** Częstka Cyrkułu Polarnego.



ROZ-

ROZDZIAŁ XIV.

W którym się explikuje czternasta Karta.

P. Jak się nazywa ten Kray Europy ktory widzisz na Karcie XIV.?

O. SZWECYA.

P. Jakie w nim powietrze, grunt, Rzqd, Religia, obyczaje?

O. Powietrze czyste, zdrowe, ale przykre dla ostrego zimna, które długo trwa, lato zaś bardzo krotkie bywa, grunt wodnisty, mający bardzo wiele jezior, gorzysy przytym, okryty lasami y zaroślami, niedźwiedziow ma dużo, lisow, łosiow, y innych zwierząt podostatek. Znaydują się w nim na wielu mieyscach kruszce miedzi najlepszy, ktorey rowney nie masz; kuźni żelaza nayprzedniejszego gęsto w tym kraju widzieć można, obfituje także w smołę, żywicę, w drzewa sposobne do budowania okrętow y robienia masztow.

Rząd tego Krolestwa składa się z Monarchicznego, Arystokratycznego, y Demokratycznego: Władza bowiem Krolewska okryśloną jest wyrokami zgromadzenia Stanow Generalnych, które składają się ze Szlachty, Duchowieństwa, kupcow, y pospolstwa.

G

Reli-

Religia w tym Kraiu tak iak w Danii pa-
nuie Luterska pod zwierzchnością iednego
Arcy-Biskupa y siedmiu Biskupow.

Szwedzi są ludzie dorodni, rycerfey,
ludzey, wspaniali, zbyt kuiaący, kochaiący się
w naukach, a naybardziej w swoiey wolności.

P. Jak się pospolicie dzieli Szwecya?

O. Na pięć Części znacznieyszich iako to:

I. SWEONIA albo SZWECYĄ WŁA-
SCIWA.

II. GOTLANDYĄ.

III. NORDLANDYĄ czyli PROWINCYE
POŁUDNIOWE.

IV. LAPPONIA SZWEDZKA.

V. FINLANDYĄ.

*P. Ktore są Stoleczne miasta y znaczniey-
sze w Krolestwie Szwedzkim?*

O. Są te:

1. Sztokolm Stoleczne calego Krolestwa,
Rezydencya Krolewika: Miasto bogate,
y handlowne, dla portu obszernego,
wygodnego, y naybezpiecznieyszego,
w którym naywięklsze okręty spokoy-
nie bez naymniejszyego niebezpieczeń-
stwa nie zarzucając nawet kotwic, ani
przywiązując linami stać mogą.
2. Gothenburg Stoł. Gotlandyi; inne w tey-
że Prowincyi Portowe miasta są:
3. Helmsiad.

4. Ifted.

4. Ifted.

5. Karlsham.

6. Karlskron.

7. Kalmar.

8. Wisby Stoł. wyspy Gotlandyi.

9. Westerwyk.

10. Nordkoping.

Inne nieportowe znacznieysze są:

27. Chrystianstad.

28. Lunden.

W Sweonii Porty są te:

11. Nikoping.

12. Oregrund.

Nie Portowe sławne iednak.

25. Upsal.

W Nordlandyi Porty:

13. Gefstelen.

14. Soderham.

15. Unma.

16. Pitea.

17. Lulea.

18. Tornea.

W Finlandyi Porty:

19. Vlaborg.

20. Nowy y Stary Karleby:

21. Waza albo Mustafar.

22. Nyftad.

23. Abo Stoł. Finlandyi.

24. Helfsingfors. Miasto nieportowe.

29. Kajaneburg.

30. Tawastus czyli Gronenburg.

G 2

P. Ktore

P. Które są rzeki, jeziora, odnogi morskie znaczniejsze w Szwecyi?

O. Są te Rzeki.

- a. Kimi,*
- b. Torneo,*
- c. Lulea,*
- d. Pitea.*
- e. Uhma.*

Jeziora te:

- f. Meler,*
- g. Wener,*
- h. Weter,*
- i. Lapwesi,*

k. Jende, te dwa ostatnie w Finlandyi. Weter jezioro tak jest głębokie iż w niektórych miejscach na trzyfta sążni głębokości rachuią: przeto głębsze jest nad morze Bałtyckie którego największa głębizna nie ma więcej nad pięćdziesiąt sążni: o tymże samym jeziorze powiadaia, iż można z niego mieć prognozyk następuiaćey nazajutrz burzy lub nawalnicy, przez łoskot y huk straszny, który się w nim poprzedzając ow czas, słyszeć daie. Odnogi morza Bałtyckiego dwie są znaczniejsze; iedna

l. Odnoga Botnii, tak się nazywa od Botnii którą oblewa, to jest Nordlandia nazywa się Botnią Wschodnią. Druga Odnoga wylewa ku Wschodowi na południe Finlandyi, nazywa się

m. Odnoga Finlandzka,

P. Które

P. Które są znaczniejsze wyspy należące do Szwecyi, tudzież iakie są znakomitsze góry w tymże Kraiu?

O. Wyspy są te:

- * Oeland,
- ** Gotland,
- *** Aland.

Kray ten lubo gorami obfypany jest, najwyższe iednak są.

C Felices albo Darefield dzielące Szwecyą od Norwegii.

P. Opisz granice Szwecyi, iako też długość y szerokość iey?

O. Szwecya na Wschod ma

A. Lapponią Moskiewską, y Państwo Rosyjskie.

Na Południe

B. Morze Bałtyckie.

Na Zachod

C. Sund Cieśninę morską.

D. Morze Kategat.

E. Norwegią.

Na Północ

F. Lapponią Duńską czyli Norwegiańską.

Rozciąga się od Wschodu do Zachodu Szwecya na sto trzydzieści około mil Niemieckich: a od Południa do Północy wprost na sto dwadzieścia prawie mil Niemieckich.

ROZDZIAŁ XV.

W którym explikuje się Karta piętnasta.

P. Co za Część Europy wyraża Karta XV?

O. Moskwę czyli Państwo Rosyjskie.

P. Kray ten iak żyzny, iak ludny, iak się rządzi, co w nim za Religia, y obyczaje?

O. Ludność tego Kraiu nie korresponduje rozlegley iego obszerności: ale to nie o wszystkich Prowincyach ma się rozumieć. Są w nim obszerne ieziora, y mieysca bagniste, lasy rozciągające się na kilkadziesiąt y więcej mil, pełne różnego zwierza, z których futra przez handel po dwóch częściach świata rozchodzące się, wielkie bogactwa Moskwie przynoszą.

Rząd w tym Państwie iest absolutny: Sukcesya Tronu w nim y po Kądzieli idzie.

Religia w nim iest Grecka Schismatyczna pod zwierzchnością Arcy-Biskupow, Biskupow y Prałatow Duchownych: Ci iednak we wszystkim dependujący od zwierzchności głowy panującej, nie stanowią ani rozpoczynać nie mogą bez wiedzy y zezwolenia iey. Cudzoziemcy tak osiedli iako przychodniowie różney Religii, mają wolność swoiey obrządkow wiary.

Narod

Narod Rosyjski począwszy od Piotra W. bardzo się w obyczajach odmienił: teraz rownie iako inne Europejskie Państwa iest polerowany w rządach, naukach, y sztuce wojenney.

P. Jaki iest podział generalny Państwa Rosyjskiego?

O. Państwo Rosyjskie dzieli się na pięć potężnych Części, a te są.

I. ROSSYA WSCHODNIA.

II. ROSSYA ZACHODNIA.

III. LAPPONIA ROSSYJSKA.

IV. INGRYA y

V. INFLANTY.

P. Jakie są Portowe, y inne znaczniejsze w Państwie Rosyjskim miasta?

O. 2. Petersburg Stołeczne y Rezydencyalne Cesarow Rosyjskich, leży w Ingryi nayznaczniejsze y nayhandlowniejsze miasto w całym Państwie: ma Port wielki y wygodny przy Odnodze Finlandzkiej, przez co ma łatwość do wszelkich handlow y negocyacji z całą Europą, y po naypryncypalniejszych iey morzach.

3. Ryga Stoł. Inflant nad morzem nie zbyt daleko od Rzeki Duny albo Dźwiny, z dobrym Portem nad odnogą Inflantką.

4. Parnaw.

5. Rewel.

G 4

6. Nar-

6. Narwa: te cztery miasta portowe w Inflanciech.
 7. Wiburg Portowe w Rosyi zachodniej.
 8. Kola Portowe y Stołeczne Lapponii Moskiewskiej.
 9. Archaniol na prawym brzegu Dźwiny Portowe sławne w Rosyi Zachodniej.
- Inne nie portowe znaczniejsze są te:
1. Moskwa Stołeczne niegdyś Cesarstwa Moskiewskiego.
 10. Karpagoł,
 11. Wologda,
 12. Jarośław.
 13. Twer.
 14. Nowogrod Wielki,
 15. Smoleńsko,
 16. Kiiow Stołeczne Ukrainy Moskiewskiej, gdzie Kray Kozaków do Moskwy należących.
 17. Susdal.
 18. Wołodymir.
 19. Niższy Nowogorod.
 20. Permia Welika.
 21. Papinogrod.

P. Opisz jeziora znaczniejsze y rzeki w Państwie Rossyjskim?

- O. Jeziora znaczniejsze są te:
- a. Ładoga, największe ze wszystkich jezior w Europie.
 - b. Onega na wschod Ładogi z którą ma komunikacyą.
- * Peypus.

Rzeki

Rzeki znaczniejsze te:

- d. Dwina albo Dźwina, przy której cała Prowincya nazywa się tymże imieniem.
- e. Niewa z Ładogi do Odnogi Finlandzkiej niedaleko Petersburga idąc wpada.
- f. Duna wpada w odnogę Inflantką nie daleko Rygi.
- g. Dniepr.
- h. Don albo Tanais,
- i. Wolga największa rzeka w Europie.
- k. Okka.
- l. Kama.

P. Jakie są znaczniejsze wyspy w Państwie Rossyjskim?

O. Są te:

- a. Kandanoë na morzu Lodowatym.
- b. Dago y
- c. Osel na morzu Bałtyckim albo raczej przy Odnodze Inflantkiej.

P. Czyli Państwo Rossyjskie daley jeszcze za Europą rozciąga się?

O. Rozciąga się po caley Azji Połnocney, y ta Część nazywa się Tartaryą Moskiewską, w której cztery Krolestwa zawierają się, to jest:

- ⊙ Krolestwo Syberyi.
- ⊙ Krolestwo Kazan.
- * Krolestwo Bulgaryi, y
- † Krolestwo Astrahańskie.

Miasta Stołeczne tych Krolestw tegoż prawie są imienia, to jest

G 5

23. Kazan

23. Kazan w Kazańskim Krolestwie.
24. Bulgar w Bulgaryi.
25. Astrakan w Astrakańskim.
22. Tobolskoy Stoł. Syberyi leży nad rzeką Irtyż.

P. Jakie są granice Państwa Rosyjskiego, y co za długość y szerokość jego?

O. Państwo Rosyjskie na Wschod ma

A. Azją.

Na Południe

B. Morze Czarne y

C. Małą Tartaryą.

Na Zachod

D. Polskę,

E. Morze Bałtyckie,

F. Odnogę Finlandzką y

G. Finlandyą.

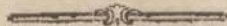
Na Północ

H. Morze Lodowate,

I. Morze Białe y

K. Ciasną moriską między Nową-Zemią y Syberyą nazwaną Waygatz.

Państwo Moskiewskie rozciąga się od Wschodu do Zachodu, nie rachując Tartaryi Moskiewskiej na mil Niemieckich około dwieście czterdzieści: wierz od Południa do Północy na trzyście mil Niemieckich.



ROZ-

ROZDZIAŁ XVI.

W którym się wykłada szesnasta Karta.

P. Co za częśćkę Europy widzisz na Karcie XVI?

O. Krolestwo PRUSKIE.

P. Co za powietrze, jakie urodzaje, iaki Rząd, Religia, y Obywatelów przymioty w tym Kraiu?

O. Powietrze trochę zimniejszy, niż cieplejsze, urodzaje piękne, równie iak w Polsce: Rząd Monarchiczny.

Niegdyś ten Kray częśćką Scytyi Sarmackiej będąc, ani religią prawdziwą, ani prawem, y dobrym rządem nie czując się byż powściągnięnym; nieznosnym się stawał sąsiedzkim narodom częstemi swemi najazdami, rabunkami, y okrucieństwami: tak dalece że Konrad Xiążę Mazowiecki dla ubezpieczenia swego Kraiu, y dla powściągnięcia najbliższych tych y najgorzyczyszych sąsiadów, sprowadził Kawalerów Krzyżackich od Saracenów z Ziemi S. wypędzonych, dał im do pomieszkania Ziemię Dobrzyńską, y obowiązał ich, aby dziki naród Prusów wojowali, a zawojowawszy sami się w nim zarządzili. Tak się stało.

stało. Lecz w kilka czasów nie mogąc znieść Prusacy tyrańskich rządów Krzyżackich, buntować się poczęli, y protekcyi Krolow Polskich wzywać. Ztąd wojna Krzyżacka urosła, która przez długi czas Polszcze y Krzyżakom dała się we znaki, zakończona na ostattek jest przez pokoy Toruński R. 1466. przez który przyznano Kołom Polskim połowę Prus cztery części zawieraiącą, to jest: Wdztwo Chełmińskie, Wdztwo Malborskie, Wdztwo Pomorskie, y Xięstwo Warmińskie: drugą połowę Lennym prawem nadano Mistrzom Krzyżackim. Ale gdy ci potym wzbraniłi się, (mianowicie Fryderyk Xiążę Saski, y Albrycht Margrabia, Brandeburski) oddawać Hóld Krolom Polskim, przyszło powtore do wojny. Właśnie owych czasów wszczęła się Luterska nauka, którą napoieni przerzeczni Mistrzowie, a przeto w świeckim stanie y małżeństwie postanowieni, o udzielnich Xięstwach dla siebie y swoiey potomności zamysłali. Po długich więc urarczках, przyszło do kombinacyi y traktatu R. 1525. Którym Zygmunt I. nadaie część przerzeczoną Prus pod tytułem Xięstwa Lennego Albrychtowi Margrabi Brandeburskiemu, y iego Sukcesorom płeci męskiej, iako y iego dwóm Braci Kazimierzowi y Janowi z potomstwem męskim, z tą iednak kondycją: iż po wygaśley wspomnioney Linii męskiej, miała się taż część dostać Krolom Polskim. Przez Pácta Welawkie Fryderyk Wilhelm R. 1657. wy-

mogł

mogł na Polakach, że z Lenności Prusy Xiążęce wyieli, y to tylko sobie warowali, aby po wygaśley Familii płeci męskiej wspomnionego Xiążęcia, Prusy znou wrocily się do Hóldu Krolow y Rzeplitey Polskiey, która na ow czas będzie powinna holdowniczym prawem oddać ie Margrabiom de Culmbach y Anszpach w Frankonii swoje Margrabstwa dzierzającym: w Roku 1701. Xięstwo to tytułem Krolestwa zaszczycać się poczęło w osobie pierwszego swego Krola Fryderyka, który się uroczyscie oświadczył, iż ta iego Krolewika doistoynść nie miała żadnego uszczerbku Traktatowi Welawskiemu przynieść. Mimo iednak tego ostrzeżenia Korona Polska przytrudną w przyznaniu tego tytułu przez kilkadziesiąt lat pokazywała się: naostatek przecięż na Seymie *Convocationis* 1764. tytuł Krola Pruskiego solenną Konstytucją z warunkiem Paktów Welawskich przyznała.

Religia w tym Krolestwie Kalwińska y Luterska panuie; ale y Katolicy mają po wielu mieyscach wolność obrządkow swoich sprawowania. Inne także sekty bez żadney przeszkody mieszczą się. Prusacy naybardziej się dystryngowali tego wieku w Europie sztuką wojenną: w ktorey co raz się doskonala przez ustawiczną exercytacyą y praktykę. Przytym są ludzcy, szczerzy, gospodarni, pracowici y do handlu sposobni.

P. Jaki

P. Jaki jest podział generalny Prus?

P. Generalnie Prusy dzielą się dwojako: na Prusy Polskie na Karcie zielonym kolorem pod numerami I. II. III. IV. wyrażone, o których w Rozdziale następującym o Polścze mowić się będzie; Y na Krolestwo Pruskie, czerwonym kolorem pod numerem: V. VI. VII. objaśnione: o którym tu szczególnie dać się informacja.

To Krolestwo dzieli się na trzy Cyркуły.

V. Cyркуł Samlandyi albo Sambieński zawiera w sobie trzy Powiaty.

a. Samlandyi właściwie nazwaney.

b. Sklawonii, y

c. Nardowii.

VI. Cyркуł Natangii zawiera także trzy powiaty:

d. Natangii właściwey.

e. Bartonii, y

f. Sudawii.

VII. Trzeci Cyркуł Hokerlandyi na tyleż dzieli się powiatow:

g. Gallindyi,

h. Pomezanii, y

i. Pomezanii albo Hokerlandyi właściwey.

P. Ktore są miasta znaczniejsze w Krolestwie Pruskim?

O. Są te, pod numerami

2. Krolewiec po Niem. Königsberg. po Łacinie Regiomontum. Stołeczne Krolestwa przy rzece Pregel wpadającej w Hafe,

Hafe, z portem wygodnym, ludne, porządne, obrotne, y znaczny handel morzem y lądem prowadzące.

9. Pillau Forteca nad morzem z miastem y portem; kluczem jest całego Krolestwa z strony morza, leży w Samlandyi.

10. Memel Forteca nad morzem z miastem y portem w Sklawonii.

11. Heiligenbeil miasto bardzo starodawne, w Natangii.

12. Bartenstein w Bartonii.

13. Saalfeld w Pomezanii, tamże nie daleko, prawie o ćwierć mile od wisły leży miasto Kwidzin, albo Marienwerden, statkom Polskim do Gdańska lub z Gdańska idącym, częstokroć przez narzucanie *Kontrybucyi* dające się we znaki.

14. Holland miasteczko porządne w Hokerlandzie czyli Pomezanii.

P. Powiedz znaczniejsze rzeki, jeziora, y połwyspy w Krolestwie Pruskim?

O. Jeziora znaczniejsze są te:

a. Kurisch Haff do Krol. Prusk. należy.

b. Frisch-Haff należy do Korony Polickiej. Rzeki znakomitsze są te:

d. Pregel wpadająca w Frisch-Haff pod Krolewcem.

e. Niemen, z Litwy ciągnący się wpada w Kurisch-Haff.

Półwyspy w całym Kraju Pruskim biorąc, są to wąskie a długie lądy piaszczyste z trzech

z trzech stron wodami oblانة, iako to pod literą

P. Zatoka Pucka do Polski należąca.

** Frisch-Nering do Polski także.

* Kurisch-Nering do Królestwa Pruskiego należy.

P. *Jakie są granice, iaka długość y szerokość Królestwa Pruskiego?*

O. Królestwo Pruskie, na Wschod ma B. W. X. Litewskie, y Podlasie.

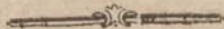
Na Południe:

B. Polskę: szczególniej mówiąc Mazowsze. Na Zachod

I. II. III. Prusy Polskie Na Północ

C. Morze Bałtyckie.

Rozciąga się od Wschodu do Zachodu na 40 mil Niemieckich: a od Południa do Północy prawie na 45.



ROZ-

ROZDZIAŁ XVII.

Wykład Karty siedmnaście, w którym dokładniej Geografia Polski y W. Xięstwa Litewskiego iako własnego Narodu opisuje się.

P. *Co za Część Europy wyraża Karta XVII?*

O. Wyraża Królestwo POLSKIE, y Wielkie Xięstwo LITAWSKIE.

P. *Jakie w tym Kraju powietrze, urodzaj, Rząd, Religia, y przymioty Polaków?*

O. Powietrze bardzo zdrowe, iako w Kraju w pozycyi uremperowanej leżącym, iednakże zimy częstokroć przykre bywają, tak swoją długością, iako też natężeniem mrozow. Obfitość wżyskiego bardzo wielka, na niczym albowiem Polscze do wygody potrzebnym nie zbywa, zboża y bydła tak wiele, iż go inne od nas zakupują Narody. Kruszcze rozmaite, iako to srebro, miedź ma w wielu mieyscach; mianowicie w gorach Olkuckich w Woiewodztwie Krakowskim na pograniezu Śląska. Znajdują się marmury, Rudy żelazne na wielu mieyscach.

Rząd Królestwa jest złożony z Monarchicznego y Arystokratycznego: ponieważ Król
H razem

razem z Stanami Senatorskim y Rycerskim w zachodzących Państwa interesach, znosić się musi; Stan zaś mieyski y pospolity nic do rządow nie wchodzi. Przedtem naywyższa y zupełna władza była przy Xiążętach, a potem przy Krolach, ktorych wola za prawo stała. Wolno im było bez dołożenia się Rzeczypospolitey, wojny wypowiadać, w Traktaty z obcemi Potencjami wchodzić, generalnie wszystko według swoiey woli decydować. Dopiero za panowania Bolesława Krzywoustego pierwszy raz w Roku 1140. Panowie Swieccy y Duchowni do rady wezwani byli dla stwierdzenia podziału, który Krol uczynił dzieląc Polskę między czterech synow swoich. Za panowania Kazimierza W. nie tylko przednieyszych Panow czyli Senatorow, ale też y Urzędnikow, ktorzy niby na ten czas osobę Polow reprezentowali do Rady wezwano na Sejm Wiślicki w R. 1347. Po Kazimierzu W. Ludwik Krol Węgierki Siostrzeniec y Następcą jego więcęcy ieszcze nadał wolności Szlachcie, obrociwszy nawet znaczną część dobr Krolewskich na Starostwa. Dopiero jednak za Władysława Jagiellona w Roku 1404. naypierwszy raz Posłowie na Sejm wezwani byli dla naradzenia się o wykupno Ziemi Dobrzyńskiej od Krzyżaków. Naywięcey zaś władza Stanow Rzeczypospolitey powiększona jest od Familii Jagiellońskiej, która ledwie nie ze wszystkich prerogatyw Tronu dla Rzeczypospolitey wyrzula się.

się. Od panowania Henryka Walezyusza tym lepiej ieszcze Polacy ugruntowali przywileje, y wolności od Familii Jagiellońskiej nadane przez Pacta Conventa czyli Umowy y Kondycye, pod ktoremi się Krolom w Rząd poddaia, a oni ie powinni przed swoją Koronacyą Stanom poprzyścić, tak dalece, iż Krol powagą swoją bez dłożenia się Stanow nie może ani wojny wypowiadać, ani pokoiu y przymierza z żądnią Potencją zawierać, ani podatkow narzucać na Stany Rzeczypospolitey, ani praw stanowić. Rozdawanie Wakansow Duchownych y Swieckich, Starostw y wszelkich Krolewczyn Krolowi zostawione, tudzież administracya Mennicy y bicia Monety. Trzy tedy są Stany w Polsce, Krolewski, Senatorski, y Rycerski, z ktorych Sejm składa się, a ten sam ma moc Praw stanowienia.

Religia panująca w Polsce jest Katolicka; za panowania Mieczysława I. Xiążęcia Polskiego około R. 965. wprowadzona do Polski. Na ow czas ufundowane były Arcy Biskupstwo Gnieźnieńskie, Biskupstwo, Krakowskie, Poznańskie, Kuiawskie, Plockie, y Chelmińskie. Narod Polski jest naturalnie sposobny do pojęcia wszelkich sciencyi, sztuk, y ięzykow: szczery, przywiązany do wolności, żarliwy o Religią, wierny Krolom swoim, ludzki ku Cudzoziemcom, y zbytek lubiący.

Polska od pola ma imię, ponieważ prawie cała w ślicznych równinach jest położona.

Pierwszy iey Fundator był Lech I. około R. P. 550. Ten całemu Państwu nadał za Herb Orła Białego z rozciągniętymi skrzydłami dla tego, iż na tym miejscu gdzie pierwsze miasto założycie umyślił wiele miał znaleźć gniazdo Orlich, od których miasto założone, Gnieznem nazwał.

P. Jakie są granice Polski, y W. Xięstwa Litewskiego?

O. Granice Królestwa POLSKIEGO y W. X. LITEWSKIEGO są te:

Na Północ:

XVII. Morze Bałtyckie,

E. Królestwo Pruskie,

IV. Xięstwo Kurlandzkie,

45. Inflanty cudze y

A. Państwa Rosyjskiego część.

Na Wschód

A. Państwo Rosyjskie, y

A. Ukraina Moskiewska.

Na Południe:

B. Państwo Turckie, to jest:

A. Tatarów Część ku Wschodowi

C. Multany, Xięstwo Siedmiogrodzkie y

Węgry, od których nas

☉ Tatry góry oddzielają.

Na Zachód Generalnie mówiąc:

D. Państwo Niemieckie, a w szczególności: Śląsk, Margrabstwa Brandeburskiego częśćka, y Pomorika Kraina.

P. Na

P. Na wiele mil wzdłuż y w szers rozciąga się Polska?

O. Wzdłuż około 250. a w szers około 200 mil.

P. Które są najznaczniejsze Rzeki w Polsce y w W. X. Litewskim?

O. Są te:

a. Wisła zaczyna się w Śląsku D. płynie wzdłuż Polski, około Krakowa, Sandomirza, Kazimierza, Warszawy, Torunia, a pod Gdańskiem dzieli się na dwa koryta, jednym do Gdańska, drugim do Afły, to jest, Frisch-Haff Odnogi morskiej udaje się. Miejsce gdzie się przedziela zowią głową. Wisłę od głowy aż do morza zowią Leniwką bo tam leniwo płynie y morze ją odbiera.

f.f. Dniepr poczyna się w Moskwie, płynie przez znaczną część Litwy, około Mohilowa, Rohaczowa, y Rzeczycy, potem odgraniczając nas od Moskwy oblewa Kiiow, Czerkasy, Kryłów; nakoniec przez Tartaryą Mnieszą przebiegłszy, wpada w morze Czarne.

d. Niester który nas od Turków odgranicza, zaczyna się za Komarnem w Woiewodztwie Ruskim, płynie około Haliacza y wpada w morze Czarne.

H 3

cc. Bug

- cc.* Bug ma początek w Rusi Czerwonej, płynie około Sokala, Włodawy, Brześcia Litew., Drohiczyna, a potem pod Zakroczymem łączy się z wilgą.
- h.* Dźwina zaczyna się w Moskwie płynie około Witebska, Połocka, Dyneburga, Rygi, y wpada w Morze Bałtyckie.
- e.* Bog bierze swój początek w Podolu, płynie około Winnicy, Braclawia, y Koniopolu, y wpada w morze Czarne.
- c.* 8. Niemen w Litwie zaczyna się w Woiewodztwie Nowogrodzkim, płynie około Grodna y Kowna, y przez Królestwo Pruskie, a potem wpada w Bałtyckie Morze.
- b.* Warta ma swoje źródło w Woiewodztwie Krakowskim, płynie około Sieradza y Poznania, a potem w Śląsku łączy się z Odrą.

O innych pomniejszych Rzekach, mówiąc w szczególności o każdym Woiewodztwie, namienie.

P. Jak się dzieli Polska?

O. Dzieli się na trzy wielkie Prowincye: to jest: na

- a. Wielką Polskę I.
b. Małą Polskę II. y
c. W. X. Litewskie III.

O PRO-

O PROWINCYI WIELKOPOLSKIEY. a. I.

P. Na wiele Woiewodztw dzieli się Prowincya Wielko-Polska?

O. Na 13, to jest pod znaczkami liczby

4. Woiewodztwo Poznańskie.
3. Woiewodztwo Kaliskie.
s. Woiewodztwo Sieradzkie.
b. i. Woiewodztwo Łęczyckie.
a. Brzeskie Kujawskie.
i. Woiewodztwo Inowrocławskie.
p. Woiewodztwo Płockie.
m. Woiewodztwo Mazowieckie.
a. Woiewodztwo Rawskie.

W Prowincyi Pruskiej.

Chelmińskie, Malborskie, Pomorskie.

Trzynaste nowo erigowane w Prowincyi Wielko-Polskiej

Woiewodztwo Gnieźnieńskie.

Ziemie dwie.

* Wieluńska.

** Dobrzyńska.

P. Wyraź w szczególności w każdym Woiewodztwie 1. Rzeki. 2. Miasto Stoleczne. 3. Podział Woiewodztwa z Powiatami y Starostwami. 4. Miejsce Seymików z liczbą Posłów y Deputatów. 5. Nakoniec przydad niektóre wiadomości do każdego Woiewodztwa w partykularności należące.

H 4

O. Che-

O. Chętnie to uczynię, ile szczupłość Mapki Poltkiej pozwoli, znaczkami pokażę, zaczynam.

O Woiewodztwie Poznańskim 4.

1mo. Rzeki znaczniejsze są te:

b. Warta.

n. Noteć z Gopla iezłora wypływająca która w Brandeburgii łączy się z Wartą.

2do. Stoleczne miasto: Poznań $\frac{9}{10}$ Murowane, Kościołami pięknymi przyozdobione. W Kościele S. Maryi Magdaleny ciała kilku Polskich Xiążąt y Krolow ipoczywają. Sejm *Convocationis* 1764. postanowił, aby w tym mieście co drugi rok Trybunał Koronny Prowincyi Wielko-Polskiej odprawował się, od Niedzieli Przedwodney do S. Tomasz, który się tam z Piotrkowa przenosi pod tymże Prezydentem y Marzalkiem Trybunałskim.

3tio. Dzieli się Woiewodztwo na 4. Powiaty y tyleż Grodow, to jest: Poznański, Wschowski czyli Ziemia Wschowska, Kościański, y Walecki. Starostwa Grodowe, Poznańskie, Wschowskie, y Waleckie. Starosta Poznański, jest oraz Generalem Wielko-Polskim, y ma pod swoją Jurysdykcyą siedm Grodow: to jest: Poznański, Kaliski, Gnieźnieński, Kcyński, Koniński, Kościański, y Pyzdrowski. Generalem Wielko-Polskim nie może byćż
ani

ani Woiewoda ani Kasztelan Poznański lub Kaliski. Nie może też trzymać innego Starostwa Grodowego przy Generalstwie. Niegrodowe Starostwa są te: Nowodworskie, Rogozińskie, Międzyrzeckie, Szredzkie, Szremskie, Babi-moyskie, Kopaynickie, Obornickie &c. Wszystkie imiona swoje biorą od miasteczek Krolewskich tegoż nazwiska.

† Starostwo Drahimskie na granicy Pomeranii zdawna do Woiewodztwa Poznańskiego należące, przez Państwa Bydgoskie. R. 1657. uступione jest Fryderykowi Wilhel-mowi Elektorowi Brandeburskiemu w summie 120000 Talerow, która mu za różne pod panowaniem Jana Kazimierza Polszcze wojnami roztafniłoney dodawane wojenne posilki, na tym Starostwie assekuirowana była. Wykupno Starostwa tego Krolowi Michałowi y innym jego Następcom jest w Paktach Konwentach zalecone. Na Seymie Grodzieńskim R. 1726. pozwolono Woiewodztwom Poznańskiemu y Kaliskiemu składkę uczynić na wykupienie pomienionego Starostwa, co się y stało: ale Ministerium Saskie, na inne potrzeby pieniędzy obrocilo, a Woiewodztwom uступiona jest w summie rzeczoney Siérakowiczyna.

4to. Seymikuie w Szrodzie wraz z Kaliskim y Ziemią Wschowską. Obierają 12. Posłow

na Sejm, a 4 Deputatów na Trybunał Wielko-Polski, z obydwóch na połowę.
 5to. Wiadomości o tymże Woiewodztwie. To Woiewodztwo miało przed tym swoich udzielnych Xiążąt z Familii Piasta: lecz po śmierci Przemysława Xcia Poznańskiego, który na Tron Polski około R. 1295. wyniesiony był, wiecznemi czasy od Władysława Łokietka Następcy jego do Polski przyłączone jest. Ma za Herb, Orła Białego bez Korony w polu Czerwonym. Senatorów 9 to jest, Więkzych 3, Biskup, Woiewoda, y Kasztelan Poznańscy: Mnieyszych 6 Międzyrzecki, Rogoziński, Szremski, Przemycki, Krzywiński, y Santocki Kasztelanowie. Znacznieysze, oprócz Stołecznego inne miasta są te: Wschowa albo Fraustad Stołeczne Ziemi, porządne, murywane: wstawione Senatów-Konsultami za Augusta II. y III. Wkoło ma wiele wiatraków zdobiących miasto. Lecz sławne bogatemi Kupcami y Rzemieślnikami różnemi, osobiwie Sukiennikami: Rydzyna Rezydencya Xiążąt Sulkowskich Pałacem wspaniałym przyozdobiona. Przemyć, Opaćstwo Cyferskie. Paradyż Opaćstwo Cyferskie, należy do Kollacyi Krolewskiej. Za panowania albowiem Augusta II. stała między Stolicą Apostolską y Dworem Warszawskim, za kooperacyą Jana Tar-

la

ła Woiewody Sandomirskiego ugoda, przez którą pozwolono Krolowi dwanaście Opaćstw y Probstwo Miechowskie według swego upodobania, komu zechce, konferować. W tych tedy 12. Opaćstwach y trzynastym Probstwie są dwa Opaci, jeden Klasztorny, drugi od Krola postanowiony Swiecki Xiądz, lub Biskup, który ma osobne sobie wydzielone dobra, y w Rząd Klasztorny nie miejsza się. Lubień Opaćstwo Benedyktyńskie do Kollacyi Krol: Biedzieiów Opaćstwo Cyferskie. Rogoźno Ekonomia Krolewska. Szroda miasteczko sławne Seymikami.

O Woiewodztwie Kaliskim k. 03.

1mo. Rzeki znaczniejsza są te:

n. Noteć,

b. Warta, y Prośna.

2do. Stołeczne miasto

k. Kalisz z obydwóch stron Prośną Rzeką oblane.

3tio. Dzieli się na 6. Powiatów: Kaliski, Gnieźniński, Kcyński, Koniński, Pyzdrowski, y Nakielski. Z których pierwsze 5 należą do Jurisdikcyi sądowej Generała Wielko-Polskiego, iako się wyżej o tym namieniło. Nakielski zaś Powiat swego osobnego ma Grodowego Starostę. Niegrodowe Starostwa są te: Uyskie, Powidz-

Powidzkie, Odolanowskie, Kleckie, Pobiedziskie, Kolskie, &c.

4to. Seymikuie wraz z Wojewodztwem Poznańskim w Szrodzie, gdzie Posłow, y Deputatow obiera, iak się wyżej rzekło.

5to. Wiadomości o tym Wojewodztwie te iestcze są: iż przedtym równie iak y Poznańskie miało swoich Xiążąt z Familii Piaffa: potym zaś wraz z Poznańskim do Polski iest inkorporowane. R. 1768. na Seymie. Gniezno z przyległemi Powiatami erygowane było na Wojewodztwo Gnieźnieńskie. Kaliskie Wojewodztwo ma za Herb Zubrzą Głowę z pierścieniem w nozdrzach: ten Herb nazywa się Wieniawa. Senatorow ma więkzych 4. Arcy-Biskup Gnieźnieński, Prymas Krolestwa Polskiego. Wojewoda Kaliski, Kasztelanowie Kaliski y Gnieźnieński. Mnieyszych 4. to iest Łędzki, Nakielski, Biechowski, y Kamiński Kasztelanowie. Miasta oprócz Stołeczne, znaczneyse są te: Gniezno Stołeczne niegdyś całego Państwa Polskiego, przed tym wspaniałe, lecz teraz sam go tylko prawie Kościół Katedralny zdobi, w którym Ciało S. Wojciecha spoczywa. Prezydent y Vice-Prezydent Trybunału Koronnego Prowincyi Wielko-Polskiej zawżse bywaią z Kapituły Gnieźnieńskiej. Mogilno Opaństwo Benedyktynskie. Wągrowiec Opaństwo Cyfsterskie.

Trze-

Trzemieszno Opaństwo Kanonikow Regularnych S. Augustyna: wszystkie trzy należą do Kollacyi Krolewskiej. Z tych dwóch Wojewodztw, właściwie mówiąc, składa się Wielko-Polska.

O Wojewodztwie Sieradzkim.

1mo. Rzeki w tym Wojewodztwie znaczneyse są te:

- I. Pilica pod znaczkim liczby, dzieląca Wielką Polskę od Małej-Polski.
- h. Warta pod znaczkim.
- k. Prośna pod znaczkim.

2do. Stołeczne miasto Sieradz nad Wartą mocno z dezolowane leży pod znaczkim s.

3to. Powiaty ma 4 Sieradzki, Szadkowski, Piotrkowski, y Radomski. Starostwa Grodowe: Sieradzkie y Piotrkowskie. Niegrodowe: Radomskie, Szadkowskie, Kłonowskie, Tuszynskie, Warteckie, &c.

4to. Seymikuie w Szadku, gdzie obiera Posłow 4 a Deputatow 2.

5to. Wiedzieć o tym Wojewodztwie potrzeba, że także niegdyś miało swoich własnych Xiążąt z Familii Piaffa, aż do Władysława Łokietka Krola Polskiego, który ie do Polski przyłączył. Ma za Herb poł Orla Czarnego w Czerwonym polu, y w Koronie złotej. Ma Senatorow więkzych: Wojewodę, y Kasztela-

lana

łana Sieradzkiego. Mniejszych trzech: Rospirskiego, Spicymirskiego, y Konarskiego-Sieradzkiego, Kasztelanow. Znaczniejszy oprócz Stołecznego są te miasta: Piotrków *t.* murem opasane. W nim agituie się Trybunał Koronny Provincyi Wielko-Polskiej, począwszy od S. Franciszka, aż do Soboty przed Niedzielą Kwietnią. Probostwo Piotrkowskie inkorporowane jest na zawsze Kapitułę Gnieźnieńską: dla sustentacyi Prezydenta Trybunałskiego. Wolborz, miasto y Rezydencya Biskupow Kujawskich. Sulejów Opactwo Cysterskie, należy do Kollacyi Krolewskiej. Witów Opactwo Norbertańskie. Widań Opactwo Benedyktyńskie. Widań. Warta, &c.

O Ziemi Wieluńskiej *

1mo. Rzeki: Warta. Prośna. &c.

2do. Stołeczne miasto:

* Wieluń pod znaczkim, murem opasane, Kollegiatą, Szkołami, y Klasztorami ozdobione.

3tio. Powiaty ma dwa, tyleż tegoż imienia Starostw Grodowych: Wieluńskie y Ostrzeszowskie. Niegrodowe: Boleśławskie, Grabowskie, &c.

4to. Sejmikuie w Wieluniu, obiera dwóch Posłów y I. Deputata.

5to.

5to. Wiedzieć o tej Ziemi należy, że lubo do Woiewodztwa Sieradzkiego przylączona jest; ale się osobno rządzi. Na Pospolitym Ruszeniu podlega Jurisdycyi Woiewody Sieradzkiego. Ma za Herb Baranka z Chorągiewką y Krzyżem. Znaczniejszy oprócz Stołecznego te są miasta: Ostrzeszów, Wieruszów, Boleśławiec &c. Senatora ma jednego, mniejszego to jest, Kasztelana Wieluńskiego.

O Woiewodztwie Łęczyckim *t. y.*

1mo. Rzeki znaczniejszy są te:

I. Pilica, Bzura. Rawa. &c.

2do. Stołeczne miasto:

y. Łęczyca w okolo błotami otoczona, ozdobiona szkołami, Klasztorami.

3tio. Dzieli się na 4 Powiaty: Łęczycki, Brzeziński, Orlowski, Inowłodzki. Starostwo Grodowe Łęczyckie. Niegrodowe: Inowłodzkie, Zgierskie, Kłodawskie, &c.

4to. Sejmikuie w Łęczycy, obiera Posłów 4 a Deputatów dwóch.

5to. Wiedzieć należy, że to Woiewodztwo podlegało także własnemu Xiążętom z Domu Piasta, ale od Władysława Łokietka do Korony przylączone jest. Herb jego: Pol Lwa czerwonego w białym polu, y Pol Orła białego w czerwonym polu.

polu. Senatorow Większych ma dwóch, Woiewodę y Kasztelana Łęczyckich. Mniejszych trzech: Brzezińskiego, Inowłodzkiego, y Konarskiego Łęczyckiego Kasztelanow. Miasta znacznieysze oprócz Stołecznego są te: Inowłocz, Brzeziny, Kłodawa, Kutno sławne iarmarkami. Łagiewniki miejsce wślawione cudami S. Antoniego.

O Woiewodztwie Brzeskim Kujawskim z.

1mo. Rzeki znacznieysze:

n. Noteć który wypływa z jeziora

i. Gopla nazwanego.

2do. Stołeczne miasto Brześć Kujawski, z. na bagnistym gruncie położone, otoczone murem.

3to. Dzieli się na Powiatow 5 Brzeski-Kujawski, Radzieiowski, Kruświcki, Kowalski, Przedecki. Tyleż y tegoż imienia ma Starostw Grodowych. Niegrodowe Starostwa są te: Duninowskie, Niezawskie, &c.

4to. Seymikuie wraz z Inowrocławskim Woiewodztwem w Radzieiowie; zkład wyśłał 4 Posłow na Sejm y 2 Deputatow na Trybunał.

5to. Woiewodztwo to miało przed tym Xiążąt swaich udzielnych z Familii Piaśta. Krzy-

Krzyżacy znaczną iego część mocą ofiedli. Dopiero od Władysława Jagiellona Krola Polskiego odzyskane, od Woiewodztwa Inowrocławskiego rozdzielone zostało. Woiewodztwo to, y drugie Inowrocławskie nazywają się Kujawy: Kray ten jest bardzo obfitujący w zboże, w ryby, handel prowadzi z Toruniem y Gdańskiem blisko przyległą Wiślą. Ma za Herb: Poł Orła białego, y poł Lwa czarnego w złotym Polu. Senatorow większych ma 3, Biskupa, Woiewodę, y Kasztelana, Brzeskiego Kujawskiego. Mniejszych 3 Kruświckiego, Kowalskiego, y Konarskiego-Kujawskiego Kasztelanow. Miasta znacznieysze oprócz Stołecznego ma te: Wrocławek Katedra Biskupa Kujawskiego. Kruświca nad Gopłem jeziorem sławna niegdyś Rezydencya Piaśta, którego Sukcesorowie przez długi czas w Polfcze panowali. Radzieiow na gorze, blisko Gopla, miejsce Seymików. Niezawa. &c.

O Woiewodztwie Inowrocławskim Δ.

1mo. Rzeki znacznieysze w tym Woiewodztwie:

nn. Noteć

g. Jezioro Gopło

a. Wiśła.

- 2do. Stołeczne miasto: Δ Inowrocław nad rzeką Notec: znać po rozwalinach murów, że niegdyś piękniejszy y porządniejszy było.
- 3tio. Dzieli się na 2 Powiaty: Inowrocławski, y Bydgoski: tyleż y tegoż imienia ma Starostw Grodowych. Niegrodowe Starostwa pryncypalniejsze są te: Dybowski, Gniewkowski, Murzynowski, &c.
- 4to. Sejmikuie wraz z Woiewodztwem Brzeskim-Kujawskim w Radzieiowie, iako się zwyż powiedziało.
- 5to. To Woiewodztwo wraz z Brzeskim-Kujawskim do Polski przyłączone iest za Władysława Jagiellona. Herb ma tenże, co Woiewodztwo Brzeskie-Kujawskie. Senatorow więkłych ma dwóch, Woiewodę, y Kasztelana Inowrocławskich: a mniejszego iednego to iest, Kasztelana Bydgoskiego. To Woiewodztwo po łacinie czaśem nazywa się Palat. Władislawiensis od miasta Władislawia albo Władisławow nad Wisłą leżącego. Oprócz Stołecznego miasta, inne znaczniejszy są te: Bydgoszcz czyli Bromberg a. m. rowane, sławne przez Traktaty między Janem Kazimierzem Krolem Polskim, Rzeczpospolitą z iedney, a z drugiej strony Fryderykiem Gwilelmem Elektorem Brandeburskim na ten czas Xiążęciem Pruskim zawarte w Roku 1657. W tym

tym mieście także podług Konstytucyi *Convocationis* 1764. agituie się Trybunał Prowincyi Wielko-Polskiej co drugi rok alternatą z Poznaniem od Niedzieli Przewodniey do S. Tomazza: przenosząc się z Piotrkowa pod tymże Prezydentem y Marszałkiem Trybunałskim; iednak Korkreкта Trybunału na Seymie *Confederationis* 1768. odmieniła, y inaczey Trybunał udysponowała. Dybow, Łabiszyn, Strzelno, &c

O Ziemi Dobrzyńskiej. **

- 1mo. Rzeki w tey Ziemi płyną te:
Wisła,
Drybentz ktora dzieli Prusy Polskie od Ziemi Dobrzyńskiej.
- 2do. Stołeczne miasto
** Dobrzyń nad Wisłą.
- 3tio. Dzieli się na trzy Powiaty: Dobrzyński, Rypiński, y Słonski. Starostwo Grodowe Bobrownickie. Niegrodowe Dobrzyńskie, Lipińskie, Rypińskie, &c.
- 4to. Sejmikuie w Lipnie obiera 2 Posłow, y 1 Deputata.
- 5to. Wiedzieć potrzeba, że ta Ziemia zawsze była złączona z Xięstwem Mazowieckim. Konrad Xiążę Mazowiecki sprowadziwszy sobie Krzyżaków na pomoc przeciwko Prusakom, dał im ją był: ale Władysław

dyłław Jagiello, odebrał Krzyżakom y do Polski przyłączył. Ma za Herb Głowę człowieczą z dwiema koronami iedną na głowie, druga pod gardłem w polu czerwonym. Oprócz Stołecznego, inne miała znaczniejszye są te: Bobrowniki, Lipno, Rypin, &c.

O Woiewodztwie Płockim *p.*

1mo. Rzeki znaczniejszye są te:

a. Wiśła

w. Narew

2do. Stołeczne miasto

p. Płocko nad Wiśłą: Katedra Biskupstwa Płockiego, gdzie także iest Opaństwo Benedyktyńskie należące do Kollacyi Krolewskiej. W Kościele Katedralnym iest Grob S. Wenera Biskupa Płockiego cudami słynącego. Tamże spoczywają ciała Władysława Hermana y Bolesława Krzywoustego Syna iego wielkiego Woiewnika, Xiążąt Polskich. Proboszcz Katedralny Płocki tytułuię się Xiążęciem Sieluńskim, w którym Xięstwie ma Jurisdycyą absolutną.

3tio. Dzieli się na Powiatow 8 to iest: Płocki, Bielski, Raciążki, Sierpski, Płoński, Srzeński, Niedzborski, y Mławski, te trzy ostatnie czynią Ziemię Zawskrznąską, ktorey przez Konfitycyą 1726.

1726. pozwoleni są Urzędnicy y Ziemstwo, ktore się agituie w Mławie. Starostwo Grodowe Płockie. Niegrodowe Mławskie, Płońskie, &c.

4to, Seymikuie w Płocku obiera 4 Posłow y 2 Deputatow Sądy Ziemskie w Płocku, Bielsku, y Sierpcu odprawuią się.

5to. To Woiewodztwo miało przed tym Udzielnych Xiążąt: po śmierci Jana Xiążęcia Płockiego bezpotomnie zmarłego Roku 1495. do Polski wrocilo się. Ma za Herb Orła czarnego na ktorego pierśiach litera P. w czerwonym Polu. Senatorow Większych 3, Biskupa, Woiewodę, y Kasztelana Płockich. Mniejszych dwóch Raciążkiego y Sierpskiego Kasztelanow. Miasteczka znaczniejszye są te: Zawskrżyn, Mława, Płońsk, Raciąż, Sielun Stołeczne Xięstwa Sieluńskiego, &c.

O Woiewodztwie Mazowieckim *m. c.*

1mo. Rzeki znaczniejszye są te:

a. Wiśła

c. Bug

w. Narew, Liwiec &c.

2do. Stołeczne miasto

Warszawa pod liczbą 2 nad Wiśłą, Rezydencya Krolow, mieysce Seymow z Kadeneyi Wielko-Polskiej y Mało-Polskiej: tu się agituia Kommissye: Skarbowa, Woyskowa, Dobrego

Dobrego Porządku, ustanowione na Seymie Convocationis 1764. Assefłorskie, Marszałkowskie, Ziemskie, Grodzkie Sądy, miało to przyozdobione Kościołami, Pałacami pięknemi, publiczną Biblioteką y Zbrojownią. Wiele mu ozdób przybyło za teraźniejszego Króla, iako to: Mennica do bicia monety złotej, srebrnej, y miedzianej. Ludwifarnia, gdzie Armaty y moździerze odlewają. Szkoła publiczna Rycerska dla Kadetów w Pałacu Kazimierzowskim. Magazyny przy Zamku po nad Wilą znacznie przyczynione y wymurowane. Powiększenie y przyozdobienie Zamku, tudzież Izby Senatorskiej y Pofelskiej. Pałac publiczny, niegdyś zwany Kralińskich, w którym na cztery Jurisdycye Sądowe, to jest Kommissyi obydwóch: Sądów Assefłorskich y Marszałkowskich, Kancellarye, y Izby wygodne do sądzenia zrobione, y ozdobione są sumptem Rzeczypospolitej. Przy tymże Pałacu Rzeczypospolitej Ogród publiczny do spaceru służyć mający. Za miastem są Kazerny albo Kozary dla Gwardyi Królewskiej Koronnej piechoty; tudzież na przedmieściu Wielopola dla Gwardyi Konnej. Kościoły Farne są trzy: S. Jana Chrzciciela Kolegiata, w Starej Warszawie; Panny Maryi na Nowym Mieście; S. Krzyża pod dozorem XX. Misjonarzy na Nowym Świecie. Konwikty publiczne Collegia Nobilium są 4. Jeden pod dozorem Xięży Teatynów, drugi XX. Jezuitów:

tów: trzeci XX. Piarów: Czwarty pod dozorem tychże, nazwany Mniefzzy dla różney uczciwey Kondycyi dzieci. Szkoły publiczne Jezuitckie y Piarckie. Szpitale publiczne trzy; S. Rocha fundowany od Bartłomieja Tarła Biskupa Poznańskiego: S. Łazarza Mieyski; y Szpital generalny pod tytułem Dzieciątka Jezus za staraniem X. Bodoné Misjonarza erygowany. Po drugiej stronie Wilży na przeciw Warszawy jest Praga, skład solny y wiele Szlacheckich Dworów drewnianych widzieć można. Miejsca znakomitse y do promenady służące na okolo Warszawy są te: Wola, między nią y Warszawą Stany pod czas Interregnum obierał pod Szopą, umyślnie na ten koniec wystawioną, Króla. Willanow Pałac wspaniały Xiażat Czartoryskich, tam Jan III. Sobieski, Król Polski umarł Roku 1696. Ujazdów, wspaniały pałac, którego Król teraźniejszy nabył y znacznym kosztem ozdobnie powiększył go. Procz tych są y inne miejsca poblizsze do spacerów, iako to: Marymont, Bielany, Młociny, Fawory, Łazienki, Belweder, &c.

3^{tio}. Dzieli się na 10 Ziem: z których nie ma każda ma swoje Powiaty, iako w szczególności o każdej mówiąc, pokaże się.

- I. Ziemia Czerska, ma cztery Powiaty: Czerski, Groiecki, Warecki, y Garwoliński: Starostwo Grodowe Czerskie:

- skie: Niegrodowe: Groieckie, Wareckie, Garwolińskie, Latowieckie, Osieckie, Stromeckie. Sejmikuie w Czersku, obiera 2 Posłów, Deputata zaś jednego co piąty rok, poki kolej nie obędzie po wszystkich Ziemiach; ponieważ dwie Ziemie co rok wysyłają dwóch Deputatów.
- II. Ziemia Warszawska ma Powiatów 3: Warszawski, Błoński, y Tarczyński: Starostwo Grodowe Warszawskie: Niegrodowe Błońskie, Staniławowskie, Piaszczyńskie &c. Sejmikuie w Warszawie, obiera dwóch Posłów, Deputata zaś co piąty rok.
- III. Ziemia Wizka, dzieli się na trzy Powiaty: Wizki, Wąsowski, y Radziłowski. Starostwo Grodowe Wizkie, do którego także należy Grod Wąsowski. Sejmikuie w Wiznie, obiera dwóch Posłów, Deputata zaś jednego co piąty rok.
- IV. Ziemia Wyszogrodzka, nie ma żadnego Powiatu. Starostwo Grodowe Wyszogrodzkie. Sejmikuie w Wyszogrodzie, wysyła na Sejm 2. Posłów, y jednego Deputata co piąty rok.
- V. Ziemia Zakroczymska: dzieli się na trzy Powiaty: Zakroczymski, Serocki, y Nowomieyski. Starostwo Grodowe Zakroczymskie; Sejmikuie w Zakro-

- kroczymie, obiera 2 Posłów, y jednego Deputata co piąty rok.
- VI. Ziemia Ciechanowska: ma trzy Powiaty: Ciechanowski, Sachociński, y Prafnyski. Starostwo Grodowe Ciechanowskie: Niegrodowe, Prafnyskie. Sejmikuie w Ciechanowie, obiera dwóch Posłów, y 1. Deputata co piąty rok.
- VII. Ziemia Łomżyńska: dzieli się na 4 Powiaty: Łomżyński, Kolniński, Zambrowski, y Ostrołęcki. Starostwo Grodowe Łomżyńskie, do którego też należą Grody Koliński, Zambrowski, Ostrołęcki. Niegrodowe Ostrołęckie, Miałkow Krolewczynna, &c. Leśnictwo Łomżyńskie, do którego należą miasteczka: Kolno, Nowogrod, y wiele innych przyległości, za osobnym przywilejem Krolewskim chodzi. Sejmikuie w Łomży, obiera 2 Posłów y Deputata 1 co piąty rok. Powiat Zambrowski ma swoje osobne Ziemstwo.
- VIII. Ziemia Rożańska ma 3 Powiaty: Rożański, Makowski, y Pułtusi: Starostwo Grodowe Rożańskie do którego należy Grod Makowski. Sejmikuie w Rożanie, obiera 2 Posłów y 1 Deputata co piąty rok.

IX. Ziemia Liwska nie ma żadnego Powiatu. Starostwo Grodowe Liwskie, Niegrodowe Korytnickie. Seymikuie w Liwie, obiera 2 Posłów, Deputata 1 co piąty rok.

X. Ziemia Nurska: dzieli się na 3 Powiaty: Nurski, Kamieńczykowski, y Ostrowski. Starostwo Grodowe Nurskie, do którego też należą Grody: Kamieńczykowski y Ostrowski.

4to. Seymiki w każdej Ziemi z osobna odprawiają się, iako się powiedziało, mówiąc w szczególności o każdej Ziemi: więc z Woiewodztwa Mazowieckiego 20 Posłów na Sejm Walny być może, gdy wszystkie dochodzą Seymiki. W tych wszystkich dziesięciu Ziemiach Pisarz Ziemski jest oraz Pisarzem Grodzkim.

5to. To Woiewodztwo zdawna miało udzielnych Xiążąt. Po wygasłej bezpotomnie linii Xiążęcy na Stanisławie y Janie Xiążętach Mazowieckich, Zygmunt I. Król Polski przyłączył je w Roku 1529. do Polski. Ma za Herb Orła Białego w Polu czerwonym bez Korony; Senatorów większych ma 2, Woiewodę Mazowieckiego, y Kasztelana Czerskiego. Trzeci Senator większy to jest Kasztelan Warszawski mocą Kommissyi Seymowej

wey Roku 1768. ustanowiony jest. Mniejszych Senatorów 6 Warszawski, Wizki, Wyżogrodzki, Zakroczymski, Ciechanowski, Liwski Kasztelanowie. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznych w każdej Ziemi tegoż imienia co Ziemi: są te: Pultusk w Ziemi Rożańskiej nad Narwą Rzeką zaszczycone Powiatem własnym intytułującym Biskupa Plockiego Xiążęciem Pultuskim, do którego Jurisdikcyi zupełney należy. Tytuł mu jednak Xiążęcia prywatne tylko osoby dać mogą, a nie Rzeczpospolita. W Pultusku Biskup ma Kollegiatę piękną złożoną z Prałatów y Kanoników. Zamek w pięknym y wesołym miejscu, który jest ordynaryiną Rezydencyą Biskupów Plockich. Węgrow w Ziemi Liwskiej jedno z porządniejszych miasteczek w Polsce. Warka w Ziemi Czerskiej, Góra w tejże. W Ziemi Warszawskiej Czerwińsk Opactwo Kanoników Regularnych należy do Kollacyi Krolewskiej, Piaseczno, Błonie, Tarczyn &c. Wąsosz w Ziemi Wiskiej, Serock, Nowemiasto w Ziemi Zakroczymskiej, &c.

O Woiewodztwie Rawskim a,

1mo. Rzeki w tym Woiewodztwie znaczniejsze są:

I. Pi-

I. Pilica która dzieli to Woiewodztwo od Sandomirskiego.

Rawa, y Bzura.

2do. Stołeczne miasto Rawa znacznie niedawno ogniem zdezolowane.

3tio. Dzieli się na 3 Ziemie, a każda z nich ma swoje Powiaty, iako to:

I. Ziemia Rawska ma 2 Powiaty Rawski, y Bielski. Seymikuie w Rawie obiera 2 Posłów, y Deputatów 2 co trzeci rok. Z każdej bowiem Ziemi kolejno co rok 2 Deputatów bywa.

II. Ziemia Sochaczewska, ma 2 Powiaty: Sochaczewski, Mszczonowski. Starostwo Grodowe Sochaczewskie. Seymikuie w Sochaczewie, obiera 2 Posłów y Deputatów 2 co trzeci rok.

III. Ziemia Gołtyńska, ma 2 Powiaty: Gołtyński; y Gąbiński. Starostwo Grodowe Gołtyńskie: Niegrodowe Starostwa w Woiewodztwie Rawskim są te znaczniejsze: Bolemskie, Gąbińskie, Guzowskie, Kapinowskie, Długoleckie &c. Seymikuie Ziemia Gołtyńska w Gąbinie, obiera 2 Posłów, y 2 Deputatów co trzeci rok.

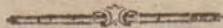
4to. Oprócz Seymikow Pofelskich, każdej Ziemi w szczególności, pozwolony Wo-

Woiewodztwu Rawskiemu przez Konstytucyą Roku 1766. General, czyli Generalny Woiewodztwa Seymik w Bolemowie, a to tylko co do Seymikow Deputackich y Gospodarskich, albo dobrego porządku. Deputatów więc nie u siebie już (jak przed zafszą Konstytucyą w Roku 1766. Ziemia każda obiera, ale się całe Woiewodztwo zjeżdża na General do Bolemowa y tam kolejno z każdej Ziemi dwóch Deputatów obiera. Kadencya więc wysyłania Deputatów na Trybunał Koronny co trzeci rok przypada każdej ziemi.

5to. To Woiewodztwo podobnież iak y Mazowieckie należało do Xiążąt Mazowieckich: po wygasłej ich linii, wraz z Mazowieckim do Polski jest przyłączone. Ma za Herb: Orła Czarnego w polu czerwonym na pierśiach litera R. Senatorow więkzych ma 2 Wojewodę Kasztelana. Mnieyszych 2 Sochaczowskiego y Gołtyńskiego Kasztelanow. Oprócz Stołecznego w każdej ziemi, inne znaczniejsze miasta, są te: Białta tam się sądzi Ziemstwo Rawskie. Skierniewice Rezydencya Xiążąt Prymasow.

W Ziemi Sochaczewskiej położone jest Xięstwo Łowickie wiecznemi czaszy Arcybiskup.

Biskupom Gnieźnieńskim od Konrada Xiążęcia Mazowieckiego ustąpione y zapisane: za które Xięstwo obliagacya włożona na Arcy-Biskupow, żeby się mianowali Kanonikami Płockimi, co się po dziś dzień zachowuje. Łowicz Stoleczne miasto Xięstwa nad rzeką Bzurą, erygowane na miasto przez Skotnickiego Arcy-Biskupa, przyozdobione Zamkiem Prymasowskim, y wielą pięknymi Kościołami osobliewie Kolegiackim. Kapituła Łowickiey daie się tytuł: Insignis Collegiatae. Na około Kolegiaty, są Kanoniczne rezydencye murowane. Reparacyi y ozdob naywięcey to miasto winno Teodorowi Potockiemu Prymasowi. Na instancyą Łubieńskiego Prymasa przez Konstytucyą Convocationis 1764. Grod pozwolony miastu Łowiczowi, gdzie wszelkie w interesach Prymasa uczynione Tranzakcye, za ważne poczytane być powinny.



O PRO-

O PROWINCYI PRUSKIEY G. M. E.

NB. Dla wyraźniejszyż znaczkow patrz na Kartę XVI. gdzie przy Kroleństwie Pruskim, Prusy Polskie zielonym kolorem pod numerami I. II. III. IV. znaczney są wyrażone.

P. *Jaki jest podział Prowincyi Pruskiej?*

O. Ten generalny, który zawiera w sobie trzy Woiewodztwa y Xięstwo Warmińskie, to jest pod numer.

II. Woiewodztwo Chełmińskie, pod num.

III. Woiewodztwo Malborskie, pod num.

I. Woiewodztwo Pomorskie, pod num.

IV. Biskupstwo y Xięstwo Warmińskie.

P. *Wyraź w szczególności w każdym z tych Woiewodztw imo. Rzeki. 2do. Miasto Stoleczne. 3tio. podział Woiewodztwa z Powiatami y Starostwami. 4to. Mieysce Seymików z liczbą Posłów y Deputatów. 5to. nakoniec przydad niektóre wiadomości do każdego Woiewodztwa w partykularności należące.*

O. Chętnie to uczynię, y znaczkami, ile szczupłość Mappy pozwoli, pokażę.

O Wo-

O Woiewodztwie Chełmińskim pod num. II.

1mo. Rzeki znaczniejsze są te.

aa. Wiśła.

D. Drwęca,

c. Ośa.

2do. Stoleczne miasto Chełmno po łac. Culma pod numer. 5. nad Wiśłą położone należy do Biskupa Chełmińskiego. Przedtem to miasto ozdobięjsze było mieyscem Trybunału całych Prus przed ustanowieniem Sądów Prowincyi Pruskiej, iako się pokazuje z Prawa rzezczonego Jus Culmenſe, a przeto prym miało między innemi Pruskiemi miastami: Ale że pod czas wojny z Krzyżakami do partyi Krzyżackiej wiazało się; zaczęm oddalone od swoiey dawney rangi y prerogatywy, Biskupom Chełmińskim na zawżę oddane zostało. Znakiem dawney iego wspaniałości są Kościoły y inne struktury doſyć piękne.

3tio. Dzieli się na 7 Powiatow: Chełmiński, Toruński, Grudziądzki, Radzyński, Kowalewski, Brodnicki, Nowomieyski, te ostatnie dwa czynią Ziemię Miłchowską, która rozciąga się nad Drwęcą między D. y Z. ma swego Chorażego y Sędzie-

Sędziego Ziemskiego, Starostwo Grodowe Kowalewskie, należy do Woiewody, który sobie kreuje Podwoiewodze y Pisarza Grodzkiego, ci sądzą swoje sądy Grodzkie w Kowalewie co mieſiąc. Niegrodowe Brodnickie, Grudziądzkie, Lipińskie, Golubskie, Pokrzywnickie, Radzyńskie, Lonkorskie, &c.

4to. Seymikuie w Radzynie, a drugi raz w Kowalewie, wyſła na Sejm Poſlow 14 z kaźdego Powiatu po 2, Deputatow zaś na Trybunał 2.

5to. Herb tego Woiewodztwa ieſt Orzeł biały w czerwonym Polu na ſzyi mający Koronę, y zbrojne ramię trzymające miecz goły na cięcie zamierzony, Senatorow ma 3. więkſzych: Biskupa, Woiewodę, y Kaſztelana Chełmińskiego. Miasta znaczniejsze w tym Woiewodztwie są te: pod num. 6.

Toruń po łacinie Thorunum po Niemiecku Thorn nad Wiśłą, murem w okolo opasane, y zmocnione wałami y fosjami, w weſoley pozycyi, przyozdobione pięknemi Kościołami y Kamienicami, a ofobliwie Ratuszem wspaniałym, który między nayznakomitszemi w Europie liczyć się może. To miasto Stolecznym Prowincyi Pruskiej nazywać się powinno, iako mające pierwſzeń-

K

stwo

stwo między wszystkimi miastami Prus Polskich, mocno jednak nadwężone y zruynowane w swoich ozdobach przez czteromiesięczne od Karola XII. Roku 1703. oblężenie, dotąd zupełnie do pierwszej swoiey przyięć nie może piękności. Tu się rodził ow sławny Matematyk y Astronom Mikołay Kopernik, Kanonik Warmiński, który Systema czyli zdanie o rozporządzeniu świata ofobliwšie, od dawnych Filozofow y Astronomow napomknione, a potym zarzucone, wzniecił y tak wydoskonalił, iż od iego imienia pospolicie nazywa się Copernicanum. Utrzymuje on, że Ziemia koło Słońca obraca się: patrz o tym na końcu Xiążeczki w rozdziale o Systematach. Toruń wchodzi do Rad Prowincyi Pruskiey, y wysyła Delegowanych na General Pruski, ma też Sądowych swych w Sądach Ziemskich Woiewodztwa Chełmińskiego. Pod znaczkim C. Grudziądz nad Wisłą, miasto porządne, sławne Generalami Pruskiemi ktore się alternatą raz tu drugi raz w Malborgu, odprawia. Brodnica albo Strasburg porządne y piękne. Kowalewo czyli Schönsee zaszczycone Sądami Grodzkiemi całego Woiewodztwa. Radzyn albo Rheden. Nowe miasto albo Neumark; Rogoźno Ekonomia Krolewka. Chełmza albo Culmsee Katedra Biskupa Chełmińskiego. Lubawa Rezydencya tegoż zimowa. Starogrod albo Althausen Rezydencya Letnia.

O Woie-

O Woiewodztwie Malborskim

pod num. III.

1mo. Rzeki znaczniejszye są te: pod znacz. 3. M. Nogat, to jest Odnoga Wisły ktora się przy Montawskiej Kępie rozdziela na dwa Koryta, jedno nazwane Nogat wpada w Hafę b. drugie zmierza ku Gdańskowi, y tam znowu pod Haupt rozrywa się na dwoie, jedno także wpada w Hafę b. pod imieniem Wisły, drugie nienaturalne, ale kopane y wielkim sumptem czyszczone y utrzymywane od Gdańszczanow, ciągnie się powoli do morza, y dla tego nazywa się Leniwką pod znaczkami i. o. Sama także Hafa b. to jest Odnoga morzka należy do Woiewodztwa Malborskiego.

2do. Stoleczne miasto tego Woiewodztwa pod numer. 3 nad Nogatem Malborg, po łacinie Marienburgum, po Niemiecku Marienburg, fundowane wraz z Zamkiem od Krzyżaków, których Mistrzowie mieli tu Stolicę Rezydencyalną. Tu General Pruski, kolejno z Grudziądzem, odprawuje się. W okolicy tego miasta są Żuławy czyli Kępy y Niziny przy Nogacie y Wiśle z strony wschodniej, bardzo żyzne, ktore się aż ku Gdańskowi ciągną, gdzie wiele wsi porządných Hollendrami osadzonych znajduje się.

K 2

Żuła-

Zuławy te są większe y łączą się z Zuławami mniejszemi. Zuławy Malborskie są na kształt wyspy, bo ze dwóch stron w klin Nogatem y Wiśłą oblane są, a od północy Haffą. Klin Ziemi wpadający między Nogat y Wiśłę zowią się Szpica Montawka czyli tama na ktorej konserwacyą, Rzeczpospolita z Prowincyą Pruską znaczne już summy łożyła; ale się co raz bardziej ruynuje z wielką ciężkością płynących. Ekonomia Malborska, do Dobr Stołowych Krolewskich należy.

- 3to. Dzieli się na 4 Powiaty; Malborski, Sztumski, Kiszporski y Elbląski. Starostwo Grodowe Kiszporskie należy do Woiewody, który kreuje sobie Podwojewódzkiego y Pisarza, ci Sądy Grodzkie sądzą w Kiszporku. Niegrodowe Starostwa są te: Sztumskie, Tolmickie, &c.
- 4to. Seymikuie w Sztumie, wysyła na Sejm Posłów 8, z każdego Powiatu po 2; Deputatów zaś 2 na Trybunał.
- 5to. Herb tego Woiewodztwa jest Orzeł czerwony, w złotym polu, na szyi mający Koronę, obok skrzydła jest zbroyna ręka, trzymająca miecz wymierzony na cięcie. Senatorów większych ma 3, Biskupa Warmińskiego, Woiewodę Malborskiego, y Kasztelana Elbląskiego.

Oprocz

Oprocz Stołecznego miasta Malborka znaczniejszy są te: pod numer. 4 Elbląg, po Niemiecku Elbing po łacinie Elbinga. Z trzech największych miast Pruskich drugie w porządku: ma prawo wysyłać delegowanych na General Pruski, y do Rady Ziem Pruskich y wszelkich publicznych czynności dotyczących się tej Prowincyi wchodzić. Jest ufortyfikowane, handlowne, dosyć bogate, y pięknymi przyozdobione fabrykami. Okolice Elbląska czyli klucz do miasta Elbląga należący zastrawiła Rzeczpospolita Polska Fryderykowi Elektorowi Brandeburskiemu Xiążęciu, potem Krolowi Pruskiemu, w pretenzyi trzechkroć sto tysięcy talerów, które dotąd na wykupno tych dobr nie są wyliczone, lubo już na to podatek z młynów był ułożony: Inne miasta dosyć porządne w tym Woiewodztwie są te: Kiszpork albo Chryftburg, Sztum albo Stuhm, Nytych albo Neutefch, Tolmicko albo Tolkemit, &c.

O Woiewodztwie Pomorskim pod num. I.

amo. Rzeki znaczniejszy są te:

- aa0. Wiśła która wpada
C. w Bałtyckie morze.
△ Radunia albo Radau.

K 3

d. Bro.

d. Bro.

t. Montawa rzeka mała. Motława ciągnie się do Gdańska y oblewa go.

- 2do. Stołeczne miasto tego Woiewodztwa pod numer. 1. Gdańsk; Trzecie z największych miast Pruskich uprzywilejowanych o mile od morza Bałtyckiego nad Motławą y Raduniem leżące, od Wschodu y Północy Wisłą czyli Leniwką, od Zachodu y Południa gorami opasane. Jest to miasto trzecie w randze, z pomiędzy największych trzech miast Pruskich zaszczycających się prawem wchodzenia do Rad y Sądowej Jurysdykcji Prowincyi Pruskiej. Znacznie ufortyfikowane, y cokolwiek do utrzymania w najlepszym porządku fortecy należy, bezustannie przestrzegające: przeto wały, mury, fosy, bramy y wszystkie do miasta przystępy sztuką architektury wojskowej ozdobione y wzmocnione, przy ustawicznej reparacyi y pilnym Magistratu oku, widok śliczny y obronę miasta sprawują. Wewnątrz ma wiele ozdobnych gmachow iako to Giełdę, Ratusz, zbrojownię arcy porządną, Kościół Farny Panny Maryi, Świętego Jana, S. Katarzyny &c. Miasto to może się liczyć między najprzedniejszemi w Europie tak z porządku, bogactw, iako też handlu wielkiego ładem y mierzem

rzem z różnemi Kraiami, zakupując Polskie zboża, potaże, y inne produkcyę, a sprzedając ie albo dosyłając różnym Państwowi Europejskim, z których korzenia, wina, sukna, materye y inne towary sprowadzając całemu Królestwu Polskiemu dostarcza. Cały Magistrat y Urząd Religii jest Dystrykcijskiej iako prawie y całe miasto: znaczna iednak y Katolików znajduje się liczba, którzy mają także swoje y w mieście y za miastem Kościoły. Suffragan y Official Pomorski ma Rezydencyą swoją w tym mieście przy Kaplicy Królewskiej, gdzie kilku XX. Soc. Jesu mieszkający dla wygody Katolików nabożeństwa miewają. Blisko sto tysięcy ludu w tym mieście znajduje się, cudzoziemców wielka mnogość, zwłaszcza pod czas walnego czterech niedzielnego Jarmarku na Dominik. Żydzi nie tylko mieszkać, ale ani się w mieście pokazać mogą, co y inne miasta Pruskie przestrzegają. Pod czas Jarmarku Wiel. handel im pozwolony, innych czasów chyba za bilettem Urzędu Burgrabskiego, któremu się opłacają, wnieść do miasta nie mogą. Za miastem Gira nazwana Biskupia, do Biskupa y Kapit. Kujawskiej należąca, za dozwoleńiem teyże od Gdańszczanow ufortyfikowana, odeymie łatwy do miasta przystęp nieprzyjacielowi. O milę od

Gdańska przy uściu wisty do morza, jest mała Forteca zwana Münda z Latarnią na wysokiej wieży dla wygody żeglujących w nocy. Z strony zachodniej miasta dają się widzieć, Pałacyki z rozkoszными ogrodami, należące do majątniejszych Obywatelów. Przedmieścia znaczniejsze są te Schotland Stolzenberg, Siedlicz &c. Gdańsk Obyczyna sławnego Astronoma Heweliusza Raycy Gdańskiego y Lengnichy Pifarza Historyi Polskiej, Pruskiej, y Prawa Polskiego Polak.

- 3to. Dzieli się na 10 Powiatów: pod liter. *P.* Pucki. *k.* Kościerzyński. Δ Gdański. *S. C.* Tczewski albo Dirschau. *D. O.* Skarszewski albo Schönek. *I. u. t.* Nowski albo Newenburg. *r. a.* Swiecki. *t. d.* Tucholski. *c.* Człuchowski. *m.* Mirachowski. Dwa Powiaty w Kaszubach pod Literą *L.* Lemburski y *B.* Bytowski holdowniczym prawem od Roku 1657. trzyma Król Pruski. Starostwo Grodowe Skarszewskie należy do Woiewody, który ma swego Podwoiewodzego y Pifarza Grodzkiego: Sądy w Skarszewie. Niegrodowe Starostwo Białemburskie czyli Baldenburg, Borzechowskie, Człuchowskie, Gniewskie czyli Mewskie, Hamersztynskie, Mirachowskie, Nowskie, Ofieckie, Parchowskie, Puckie,

ckie, Sobowidzkie, Starogardzkie, Swieckie Tucholskie, wszystkie od miasteczek tegoż imienia nazwane.

- 4to. Sejmikuie na 4 mieyscach w *P.* Pucku. *t.* w Tucholi. *c.* w Człuchowie y *a.* w Swieciu. Dopiero na Generalik swoy zgromadza się do Starogardu, y z tamtąd wysyła 20 Posłów na Sejm, to jest po 2 z każdego Powiatu, pierwey jednak na Generale Pruskim w Malborgu, albo Grudziądzu, znajdować się muszą. Deputatów zaś 2 na Trybunał wysyła to Woiewodztwo.
- 5to. Herb tego Woiewodztwa jest: Gryff czarny ze złotymi pazurami w polu białym. Senatorów większych ma 2. Woiewodę Pomorski y Kasztel. Gdańskiego. Miasta w tym Woiewodztwie znaczniejsze są zwyż wspomniane stołeczne każdego Powiatu. Inne mieysca znakomite są te: Oliwa Klasztor y Opaństwo Cyfsterskie o milę od Gdańska. Peplin Opaństwo także Cyfsterskie, Gniew pod znaczk. o. miasteczko nad wisłą dosyć porządne. *c.* Dirschau albo Tczewo Ekonomia Krolewska, &c.

O Xięstwie y Biskupstwie Warmińskim. pod num. IV.

Warmia ku północy styka się z Woiewodztwem Malborskim, z innych stron w

około opasana jest Krolestwem Pruskim. Kray żyzny, obfitujący we wszystko, jeziora y rzeki rybne. Biskup Warmiński jest Panem jego, Rządcą, y Sędzią bez apellacyi. Zadnego Arcy-Biskupa Jurisdykeyi, ale samey tylko Stolicy Apostol. podlega: ma prawo w swoiey Diecezyi Palliusza y Krzyża Arcy-Biskupiego zażywać, jest oraz Xiążęciem S. R. I. Całe to Xięstwo jest Katolickie. Miałto Stoł. y Rezydencya Xiążęcia Biskupa pod num. 8. Heslberg: Inne miałyta znaczniejszye są: pod num. 7. Brunsberg porządne, handlowne, ozdobione Szkołami S. J. Fravenburg Katedra Xiążęcia Biskupa, Ressel, Bisztynek, &c.

WIADOMOSCI NIEKTORE O PROWINCYI PRUSKIEY W OGOLNOSCI.

Prowincya Pruska składająca się z trzech Woiewodztw Chelmińskiego, Malborskiego, y Pomorskiego, iako też Xięstwa Warmińskiego: nie mogąc przed kilkaset laty nieznośnego Krzyżaków iarzma ścierpieć, oderwała się od nich R. 1454. za Kazimierza Jagiellończyka, y dobrowolnie na zawsze Krolom Polskim oddając się, uroczyście przez Traktat Toruński R. 1466. z swoimi przywilejami y prawami do Korony Polskiej inkorporowana została. Na Seymie Lubelskim 1569. uchwalono, aby tey Prowincyi Biskupi, Woiewodowie, Kasztelanowie do Senatu

tu Korony Polskiej, a Szlachta do Koła Rycerskiego, to jest, do Izby Poselskiej wchodzili, y aby do wszelkich ciężarów tak, iako y do pożytkow wraz z Szlachtą Polską należeli, tudzież aby ta Prowincya dla przyległości pod generalnym imieniem Wielkiej Polski zawierała się. Mimo jednak tak ścisłego złączenia z Narodem Polskim ta Prowincya dystryguie się, pominąwszy inne, temi największemi Prawami.

1mo. Urzędy y godności w Pruszech, samym tylko rodowitym tey Prowincyi obywatelom rozdawane być powinny: Polska Szlachta albo inna obca życząca sobie Urzędow y honorow w tey Prowincyi dostąpić, starać się nayprzod powinna o obywatelstwo czyli o Indygenat Pruski: który na Generałach tey Prowincyi, za zgodą Stanow Pruskich bywa konferowany: a to nie tylko o Świeckich, ale y o Duchownych Godnościach rozumieć się ma. Kapituła Warmińska ma prawo, gdy zawakuie Biskupstwo, czterech Kandydatow z pomiędzy siebie, albo rodowitych Szlachty Prowincyi Pruskiej, albo wprzod do Indygenatu przypuszczonych wybierać, z których jednego Krol nominuje.

2do. Prowincya ta ma swoy osobny Senat, który się składa z Biskupa Warmińskiego, ten jest zawsze Prezydentem Ziem Pruskich, Bisku-

Biskupa Chełmińskiego Vice-Prezydenta, z Woiewody Chełmińsk. Woiewody Malborskiego, Wówdy Pomorskiego, Kąszelanów. Chełm. Elblą. Gdańskiego; Podkomorzeych Chełm. Malbor. Pomor. Podskarbiego Ziem Pruskich, y ze dwóch Delegowanych od Magistratu z każdego trzech miały większych: Torunia, Elbląga, y Gdańsk.

- 3to. Po odprawionych Seymikach w każdym Wwtwie, to jest Wwtwa Chełm. w Kowalewie, Wwtwa Malbor. w Sztumie, Pomorskiego Generaliku w Starogardzie (opócz niektórych Powiatowych Pomor. Wwtwa) zieżdżają się Obywatele na General raz do Grudziądza, drugi raz do Malboga, tam swoje lauda y obrady czynią, y dopiero na Seym do Warszawy albo do Grodna idą: a ieżeliby albo Seymiki Woiewodzkie, albo Generaly nie doszły, Posłowie Pruscy na Seym Walny nie stają. Wspomniony więc Senat Prowincyi Pruskiej w interesach szczególnie swego Kraiu tyczących się naradza się: a osobliwie swoje obrady miewa na Generalach zgromadzonych z Stanow y Ordynkow ktore się składają z dystrygowanych Osob Ziem y Miast Pruskich, iako się wyżej rzekło, y na dwie dzielą się Izby, Senatoriską y Poselską. Mają Pieczęć własną Sigillum Magnum, którą Instrukcyę Posłom na Seym y swoje Lauda

Lauda pieczęcią. Herb całej Prowincyi Pruskiej jest Orzeł czarny w polu białym, złotą Koronę na szyi mający, y ramię uzbroione mieczem obok skrzydła. Sekretarzami na Generalach ordynaryinie Sekretarze Toruńscy bywają. Pieczęć w iedwabnym worku na Ratuszu Elblągkim zapieczętowana od Prezydenta Ziem Pruskich w depozycie złożona bywa: Archivum zaś Prowincyi y Kancellarya w Toruniu.

- 4to. Co się tycze Jurysdykcyi Sądowej, ta prawie tym sposobem jest rozporządzona co w Polsce, opócz niektórych odmienności; iako to Woiewodowie Pruscy oraz są Starostami Grod. ci kreują swoich Podwoiewodzych czyli Sędziów Grodzkich. Sądy Ziemskie, procz Sędziego Ziemskiego, mają jeszcze obranych Sądowych Ziemskich. Przed laty appealowano od Sądow Ziemskich do Rady Prowincyalney albo Senatu Pruskiego, ale po przywieciu Trybunału Polskiego od Szlachty Pruskiej. Sądy najwyższe w tey Prowincyi ustaly. W miastach następujące są Instancye, to jest w miastach większych Sędzia, Sąd, Rada, Krol tak w Zadwornych iako y Relacyjnych Sądach: w mniejszych, Sędzia, Sąd, Starosta, Krol w Sądach Zadwornych.

O PROWINCYI MAŁOPOLSKIEY b. III.

P. Na wiele Woiewodztw dzieli się Prowinca Mało-Polska?

O. Dzieli się na Woiewodztw XL, Xięstw 3. y Ziem 2. osobnych, to jest: pod znaczkami numer.

imo. Woiewodztwo Krakowskie, y w nim Xięstwa pod numer.

17. Zatorskie y Oświęcimskie; pod numer.

16. Siewierskie, pod znaczk.

b. 5. Woiewodztwo Sandomirskie, pod znaczk.

a. 6. Woiewodztwo Lubelskie, pod znaczk.

X. Woiewodztwo Podlaskie, pod numer.

10. Woiewodztwo Ruckie, y w nim osobne Ziemie 2. jedna pod znaczk.

g. 7. Halicka, druga pod znaczk.

8. Chełmska, pod znaczk.

e. c. Woiewodztwo Bełskie, pod znaczk.

f. w. Woiewodztwo Wołyńskie, pod znaczk.

g. 12. Woiewodztwo Podolskie, pod znaczk.

g. d. e. Woiewodztwo Braclawskie, pod znaczk.

x. 15. Woiewodztwo Kijowskie, pod znaczk.

S. Woiewodztwo Czerniechowskie.

P. Wyraż w szczególności w każdym z tych Woiewodztw 1. Rzeki, 2. Miasta Stoleczne, 3. Podział Woiewodztw z Powiatami, y Starostwami, 4. Miejsce Seymików z liczbą Po-

Posłów y Deputatów, 5. Na koniec przydad niektóre wiadomości do każdego Woiewodztwa w partykularności należące.

O. Chętnie to uczynię, y ile szczupłość Mappy Polskiej pozwoli, znaczkami wyrażone miejsca pokażę, zaczynam więc.

O Woiewodztwie Krakowskim 1.

imo. Rzeki znaczniejsze są te: pod num.

17. Wisła wychodząca z Śląska, pod num.

18. Dunaiec, pod znaczk.

s. Warta, y pod znaczk.

I. Pilica w tym się Woiewodztwie zaczyna. Poprót z Dunajcem z gór Tatrow spadała.

2do. Miasto Stoleczne tego Woiewodztwa iako y całego niegdyś Krolestwa jest Krakow pod numer.

I. nad Wisłą, Miejsce Koronacy; Krolowi Teraźniejszyemu tylko Stanisławowi Augustowi pozwoliła Rzeczpospolita w Warzawie koronować się, ale zaraz ostrzeżono konstytucyą, że to nie ma poyść *in praesudicium* Krakowowi. Miasto to załczycone pięknymi y bogatymi Kościołami, osobliwie Katedralnym przy Zamku, gdzie się Krolow Koronacye y pogrzeby odprawować zwykły. Grob Świętego Stanisława w pośród tego Kościoła bardzo wspania-

wspañiały, tudzież Kaplica rzeźbiona Zygmuntońska y Kazimierzowska. Przy teyże Katedrze na Zamku iest Collegiata S. Michała, Kościół S. Jerzego y Seminarium pod dyrekcją XX. Mifionarzow. Między wspaniałem iefzcze Kościołami, liczy się mogą Kościół Farny Panny Maryi w Rynku. Kościół S. Piotra Jezuicki, Collegiata S. Anny Akademicki, gdzie Grob wspaniały S. Jana Kantego, y wiele innych. Miałto to podwoynemi murami, y fosją opafane, handlowne, y we wfzyfko opatrzone. Rządzi się pod Raycami y Prezydentem, wyfyla też Deputatow na Seym, ktorzy się na Konfitytucyach podpifuią. Przy Zamku Krakowskim gdzie Korony y Kleynoty Rzeczypoſpolitey konferwuią się, powinniiby według prawa zawsze miefzkać Burgrabiowie; Klucze od Archiwum Krakowskiego, gdzie Korony y Kleynoty Rzeczypoſpolitey ſą złożone, konferwować powinni Kaſztelan Krakowski, Woiewodowie Krakowski, Poznański, Wileński, Sandomirski, Kaliski, Trocki, y Kuftofz Koronny. Miałto to iefzcze przyozdobione iest Akademią, ktora wielkiemi zaſzczycza się Przywilejami, Kanclerzem iey iest zawsze Biskup Krakowski. Na około miaſta ſą przedmieſcie

stwo Spizkie ktore jest pod znaczkiem
 ☉ 18., Bądzynskie, Czechowskie, Czorz-
 tyńskie, Dębowieckie, Dobczyckie,
 Grybowski, Jadownickie, Jodłowski,
 Jasielskie, Krzeczowski, Krzepickie,
 Lanckorońskie, Lelowski, Libuskie,
 Mśzańskie, Nowotargskie, Olsztyńskie,
 Oycowskie, Rabstżyńskie, Uyskie, Wol-
 bromskie, Zarnowieckie, &c.

- 4to. Seymikuie w Proszowicach, obiera na
 Seym Posłow 8, Deputatów zaś dwóch na
 Trybunał Prowincyi Mało-Polskiej. Są-
 dy Ziemskie w Krakowie y Czchowie.
- 5to. To Woiewodztwo, od początku ufundo-
 wanej Monarchii Polskiej, zawsze przy
 Xiążętach Tron Polski posiadających zo-
 stawało. Kray ledwie nie nayobfitszy
 w Polfcze we wszystko: bardzo albo-
 wiem urodzayny w zboże, osobliwie
 Powiat Proszowski w pszenice, bogaty
 w kruszce, marmory różnego koloru, a
 co naywiększa w sol, którą w Bochni y
 w Wieliczce kopią. Te szyby solne wy-
 nalezione są za panowania Bolesława
 Wstydliwego w Roku 1251. przez inter-
 pozycyą S. Kunegundy: w rok w Wie-
 licce znowu pokazały się, y teraz śla-
 wniefze są od pierwszych. W Roku
 1648. w Szybie Wielickiej zaiął się był
 ogień, który ledwie w drugim roku był
 ugażony. Dochody z Zup idą na Skarb
 Kro-

Krolewski, z tychże Zup Krolowy Pol-
 skiej należy się podarunek 2000 Czer-
 wonych Złotych: kruszce srebrne, cy-
 nowe y ołowiane pod Olkuszem w go-
 rach znaydują się. Szyby te wynale-
 zione są pod Kazimierzem W. teraz ie
 wody zalają. Kommissya Skarbowa
 znaczną nadgródę ofiaruje temu, kto-
 ryby sposób łatwy y pewny obmyślił
 de wypompowania wody z pomienio-
 nych szyb. Herb Woiewodztwa Krakow-
 skiego jest Orzeł biały w złotej koro-
 nie w czerwonym polu z złotą linią.
 Senatorow więkzych czyli Krześlowych
 ma 4, Biskupa, Kasztelana, Woiewodę
 Krakowskich, y Kasztelana Woynickie-
 go: Mnieyszych dwóch Bieckiego y
 Sandeckiego Kasztelanow. Miasta oprócz
 Stołecznego znaczniejsze ma te: Cze-
 stochowa albo Jasna Góra, miejsce wśla-
 wione cudownym Naysw. Maryi Panny
 obrazem. Fortecę Częstochowską Szwed-
 dzi za Jana Kazimierza w Roku 1655. at-
 takowali, ale z klęską odstąpić musieli.
 Konstytucya Seymu Koronacyi 1764. ube-
 spieczyla wszystkie dobra, nadane dawne-
 mi czasy na utrzymanie Fortecy Cze-
 stochowskiej, tudzież nakazała ażeby
 Kommendant Fortecy, który ma bydź
 rodowity Polski Szlachcic, Katolik, od
 Krola uprzywileiowany, co rok Kommi-
 syi Woyskowej donosił o stanie y sytu-
 acyi

cyi tey Fortecy, y iak dochody z dobr na iey utrzymanie wyznaczonych, obra-
caią się, sprawował się. Sądecz Stary
y Nowy, w Nowym Sądy Grodzkie od-
prawiają się: Stary przyozdobiony Kłaż-
torem y Kościołem bogatym Panien
Franciszkanek, w którym Grob S. Ku-
negundy znajduje się. Na pograniczu
przy Węgrach jest Spisz Kray tak na-
zwany, 13. miast z wioskami y przyle-
głościami, znaczniefzych zawierający,
iako to: Lubowla, Podoliniec, Gniazdy.
Drużbaki, Biała &c. z których składa się
Starostwo pod znacz. 18. ☉ Spizkie; To
niegdys Zygmunt Krol Węgierski, a po-
tym Cezarz, zaſtawił w Roku 1412. Wła-
dyſławowi Jagiellonowi Krolowi Pol-
skiemu, w trzydziestu fiedmiu tyſiącach
kop groſzy ſzerokich Praskich, z tą kon-
dycyą, że ieżeli by pomienionej ſummy
Zygmunt za rok nie powrócił, tedy by
na drugi rok we dwoynaſob ją miał od-
dać, y tak co rok miała być podwyż-
szona; tak dalece że do tych czas y
caleby już Węgry na wykupienie Spi-
szu nie wystarczyły, ale o tey kondycyi
wielu wątpią. Starostwo Spiskie idzie
za przywileiem Krolewskim: wiele w
nim znajduje się Dyſzydentów. Stany
Rzeczypospolitey na Seymie Roku 1766.
Garnizon w Starostwie Spiskim 120. lu-
dzi nakładem Skarbu Koronego trzymać
naka-

nakazały. Lubowla, Podoliniec, Gniaz-
dy, Drużbaki, lubo zdawna za oſobnym
przywileiem chodziły, teraz iednak
przyłączone są zupełnie do Starostwa
Spiskiego. W Lubowli piękny niegdys
był Zamek na gorze. W Drużbakach
wody zdrowe y pomocne na różne de-
fekta: znajdują się tam mieyſcami wo-
dy, ktore kamień, gdziekolwiek płyną,
robią, w nich drzewo w kamień obra-
ſta: znajdują się y takie, których na-
piwſzy się, robią się ſtraſzne gardziele.

- ☉ Tatry Gory pod znaczkiem, zwane
Karpackie, dzielą nas od Węgier, śnie-
gi na nich prawie zawsze leżą: mają
się w nich znajdować różne kruszce,
kamienie, diamenty, ſrebra, ołowie,
y inne minerały.

O Xięſtwie Oſwiecimskim y Zatorskim pod num. 17.

- 1mo. Rzeki: Wiſła
2do. Stoleczne miasta Oſwiecim, Zator.
3to. Dzieli się na dwa Powiaty: Oſwiecim-
ski y Zatorski. Starostwo Grodowe
Oſwiecimskie. Niegrodowe: Zatorskie,
Berwaldskie.
4to. Seymikuie w Zatorzu, obiera dwoch Po-
ſłow na Seym y 1 Deputata.

5to. Te Xięstwa wraz z innemi należały do Śląska y miały swe Udzielne Xiążęta. Kazimierz IV. Krol Polski Xięstwo Oświęcimskie od Janusza Xiążęcia w Roku 1457. za pięćdziesiąt tysięcy grzywien grofzy fzerokich Praskich; Jan zaś Albert Krol Polski Xięstwo Zatorskie od tegoż Janusza w Roku 1494. za ośmdziesiąt tysięcy złotych kupił, Zygmunt zaś August inkorporował je do Polski w Roku 1564. Xięstwo Oświęcimskie ma za Herb Orła czerwonego w błękitnym polu z literą O. na pierśiach: a Zatorskie Orła białego w podobnymże polu z literą Z. Senatorską mają iednego mnieyszego Kasztelana Oświęcimskiego.

O Xięstwie Siewierskim

pod num. 16.

To Xięstwo także należało do Śląska: Zbigniew Oleśnicki, Kardynał, Biskup Krakowski, nabył je Roku 1443. od Wacława Xiążęcia Tefzyńskiego za sześć tysięcy grzywien grofzy fzerokich y do Polski przyłączył; darowawszy je wiecznemi czasami Biskupstwu Krakowskiemu, y odtąd Biskupi Krakowscy tytułują się Xiążętami Siewierskimi. rządzą się absolutnie w tym Xięstwie. Trybunały sądzą bez appellacyi, Urzędników y Szlachty krenią &c. Miaszeczką w nim są te: Siewierz Stołeczne Xięstwa. Sławkow, &c.

O Woie-

O Woiewodztwie Sandomirskim. h. 5.

1mo. Rzeki znaczniejszy w tym Woiewodztwie są te: pod znaczk.

a. Wisła, pod znaczk.

I. Pilica dzieląca Woiewodztwa Wielkopolskie od Małopolski; pod numer.

19. San z Rufi idący, w tym Woiewodztwie łączy się z Wisłą &c.

2do. Miasto Stołeczne Sandomierz pod numer. 5. nad Wisłą, przyozdobione Kollegiatą piękną y bogatą. Sławne 40. Męczennikami od Tatarów zamordowanymi Roku 1241. Ekonomia Sandomirska należy do dobr Stołowych Krolewskich.

3tio. Dzieli się na 7 Powiatów: Sandomirski, Wiślicki, Pilźniński, Radomski, Stężycki, czyli Ziemię Stężycką, Opoczyński, Chęciński. Te wszystkie Powiaty mają swych Urzędników Ziemskich, prócz Podkomorzego, który ieden tylko na całe Woiewodztwo Sandomirski. Starostwa Grodowe są te: Sandomirskie, Nowomiejskie, w Nowym Mieście czyli w Korczyni sędzi się Powiat Wiślicki; Pilźniński zaś pod tymże Officium Grodzkim w Pilźnie. Radomskie, Stężyckie, Opoczyńskie, Chęcińskie. Niegrodowe Starostwo Wiślickie, Pilźnińskie, Stobnickie, Soleckie, Zawichost.

L 4

choſtkie, Szydłowskie, Przedborskie, Ropczyckie, Ryczywolskie, Radofzyckie. Małogoſtkie, Ryckie, Zwoleńskie, Gołębskie, &c.

4to. Seymikuie w Opatowie, obiera na Seym Poſłow 7. y Deputatow 2. Ziemſtwa ſą trzy w tym Woiewodztwie. Sandomirskie, w którym ſię ſądzą Powiaty: Sandomirski, Wiſlicki, y Pilźniński, elekcyja Ziemſtwa w Sandomirzu. Radomskie w którym ſię ſądzą Powiaty Radomski, Opoczyński, y Chęciński, elekcyja Ziemſtwa w Radomiu. Steżyckie na ſamę Ziemię Steżycką, elekcyja w Steżycy.

5to. To Woiewodztwo miało ſwoich ofobnych Xiążąt, ale za Władysława Łokietka przyłączone ieſt do Korony Polskiej. Obſituie w zboże, ofobliwie w pszenicę zwaną Sandomirka: w kruszce różne, a naywięcey w żelaza, w kredę, marmury. Ma za Herb tarczę na dwoie przedzieloną, na iedney połowie po prawey ręce ſą trzy pola czerwone, y trzy białe w alternatę; na drugiey połowie trzy gwiazdy trzema rzędami. Senatorow więkſzych ma dwoch, Woiewodę y Kaſztelan Sandomirskich; Mniefzſzych 7. Wiſlickiego, Radomskiego, Zawchoſtkiego, Zarnowskiego, Małogoſtkiego, Połanieckiego, Czechowskiego

skiego Kaſztelanow. Oprocz Stołecznego inne znacznieyſze miasta ſą te: Opatow ſławny Seymikami. S. Krzyż albo Łyſa Gora Opaćtwo Benedyktyńskie, Rakow, Stolica niegdys y ſtek Aryanow. Pińczow Stołeczne Margrabſtwa y Ordynacyi Myſzkowkiey, która teraz należy do Wielopolskich. Kielce Rezydencyja Zimowa Biskupow Krakowskich. Samſonow ſławne Kuźnicami żelaznemi. Kunow należy do Biskupa Krakowskiego, ſławne marmurami różnego koloru. Wąchocko Opaćtwo Cyſterskie należy do Kollacyi Krolewskiej. Przyſucha Miałteczko wſławione wſzelkim rzemieſlnikiem. Kozienice Ekonomia Krolewska. Borzęcin y Ilża z Zamkiem na gorze wyſokiey, Rezydencye Biskupow Krakowskich, Końskie iedno z porządnieyſzych miałteczek, ſławne kuźniami żelaznemi y wſzelkim Rzemieſlnikiem. Drzewica piękne y porządne miałteczko. Kolbuſzowa ſławna manufakturami Stolarskimi y Snycerskimi. Baranow nad wiſłą. Staſzow miałteczko murowane, fabryką ſukienną, papiernią &c. wſławione. Głogow piękne miałteczko. Sieciechow Opaćtwo Benedyktyńskie. Piotrowin nad wiſłą, tam S. Stańſław Biskup Krakowski wſkrzeſił Piotrowina, dziedzica mieyſca tego. Szydłowiec Hrabſtwo Xiążąt Radziwiłow. Stobnica, Dukla, Zmigrod, y wiele innych. L 5 O Wo-

O Woiewodztwie Lubelskim, a. 6.

1mo. Rzeki znaczniejsze są:

a. Wisła która odgranicza to Woiewodztwo od Sandomirskiego.

6. Wieprz.

2do. Miasto Stołeczne

Lublin, murem opasane: Sławne Trybunałem Prowincyi Mało-Polskiej, który się tu poczyną w pierwszy Poniedziałek po S. Franciszku, łądzi się do Niedzieli Kwietney, a przenosi się do Lwowa. W Lublinie łądzą się Woiewodztwa Krakowskie, Xięstwa Zatorskie y Oświęcimskie, Sandomirskie, Ziemia Chełmska y Powiat Krasnostawski, Lubelskie y Podlaskie. Odprawiają się tu także sądy Ziemskie y Grodzkie Lubelskie.

3tio. Dzieli się na trzy Powiaty: Lubelski, Łukowski, czyli Ziemie Łukowską, y Urzędowski. Starostwa Grodowe, Lubelskie, y Łukowskie. Niegrodowe Urzędowskie, Kazimierskie, Parczowskie, Wąwolnickie, Konkolownickie, Zbuczynskie, &c.

4to. Seymikuie w Lublinie, obiera Posłów 6. Deputatów dwóch.

5to. Herb Woiewodztwa Jeleń biały rogaty, y na jego szczy korona Krolewska, a prze-

przednie nogi iak do lotu zapędzone w polu czerwonym. Senatorow większych ma 2. Woiewodę y Kasztelana Lubelskich. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznego są te: Łukow Stołeczne Ziemi, tu się agituia sądy Ziemskie y Grodzkie Łukowskie, wstawione Jarmarkami wielkimi na konie y bydło Ukraińskie y Poleskie. Urzędow Stołeczne Powiatu. Puławy nad Wisłą wstawione pałacem pięknym y ogrodem, rezydencya Xiążąt Czartoryskich. Łęczna miasteczko wstawione wielkimi Jarmarkami na konie y bydło Ukraińskie. Kazimierz nad Wisłą zaścizcone niegdys wielkimi Spikrzami, do których Gdańsk po zboże zaieżdżał. Piaski miasteczko drewniane z zbozem Luterskim. Siedlce Miasteczko porządne, pięknym Kościołem y Ratuszem zaścizcone. Opole, Radzyn pięknymi pałacami przyozdobione, Kock, Kurow, Lewartow, &c.

O Woiewodztwie Podlaskim. a. x.

1mo. Rzeki znaczniejsze są te:

c. Bug

w. Narw albo Narwa.

2do. Bielsk Stołeczne, pod znaczk. x.

3tio. Dzieli się na trzy Ziemie: Drohicką, Mielnicką y Bielską, które mają swoich

Pod-

Podkomorzych y innych Urzędników Ziemskich.

4to. Seymikuie z osobna każda Ziemia, to jest:

I. Ziemia Drohicka w Drohiczyźnie, obiera Posłów dwóch y jednego Deputata. Sądy Grodzkie w Drohiczyźnie: Ziemskie zaś na czterech mieyscach koleją agitują się, w Drohiczyźnie, Sokolowie, w Miedzny, y Mokobodach.

II. Ziemia Mielnicka seymikuie w Mielniku obiera dwóch Posłów y jednego Deputata. Sądy Ziemskie y Grodzkie tamże.

III. Ziemia Bielska seymikuie w Brańsku, obiera dwóch Posłów y jednego Deputata. Sądy Grodzkie y Ziemskie tamże. Ta Ziemia dzieli się na trzy Powiaty: Brański, Tykociński, y Surazki. Trakt Zatykowski, dla złych przepraw przez Narew, ma sobie pozwolony Grod przez Konstytucją Seymu *Coronationis* 1764. w Goniądzu, y tam się sądzi przez *Officium* Brańskie Grodzkie. Starostwa Grodowe są te: Drohickie, Mielnickie y Brańskie w Ziemi Bielskiej. Niegrodowe są te: Bielskie, Knyśzyńskie, Augustowskie, Narewskie, Reygrodzkie, Kleczelowskie, Łosickie. Leśnictwo Bielskie za osobnym przywilejem idzie.

5to.

5to. To Woiewodztwo obfituje w znaczne krescencye. Ma za Herb Orła Białego w czerwonym polu z iedney strony, a z drugiej Pogonią Litewską, to jest Jezdzca na koniu z dobytym pałaszem. Ma Senatorow wiekszych 2. Woiewodę y Kasztelana Podlaskich. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznego są te: Tykocin nad rzeką Narwą, przedtym Krolewczyna, potym za Jana Kazimierza Roku 1661. dane było dziedzicznym prawem od Rzeczypospolitey Stefanowi Czarneckiemu Woiewodzie Ruskemu za wiadome całemu światu iego wojenne czyny. Jan Klemens Branicki, Kasztelan Krakowski, Hetman Wielki Koronny, przyozdobił to miasto wspaniałą Statuą kamienną, którą temuż wielkiemu wojownikowi z pięknym napisem erygował, tudzież ozdobnym Kościołem y Klasztorem Misionarskim. Dom Inwalidow, który Stefan Czarnecki Woiewoda Ruski z fundacją na 12. Towarzystwa Inwalidow erygował, tenże Jan Klemens Branicki kosztownie odnowił, powiększył, y na drugich 12. Towarzystwa nowy fundusz uczynił. August II. w tym mieście będąc pod czas rewolucyi, wznowił Order Orła białego w Roku 1705. Knyśzyn miałeczko sławne śmiercią Zygmunta Augusta Krola Polskiego w Roku 1572. Białystok iedno z nay.

naypiękniejszych, y nayporządniejszych miasteczek w Polsce, przyozdobione wspaniałym y wesołym Pałacem, Ogrodem, Funduszem Szpitalu y Panien Miłoliernych, y wielu innemi kosztownemi strukturami. Choroścza wesołym y pięknym Pałacem zaszczycona. Su-raz, Supraśl, Opaćtwo, Bazylianow &c.

O Woiewodztwie Ruskim *e. 10.*

1mo. Rzeki znaczniejsze są te: pod liczbą

19. San, pod znaczk.

e. q. Dniestr, który w tym Woiewodztwie zaczyna się. Wisłoka. &c.

2do. Stołeczne miasto pod numer.

10. Lwow, między gorami położone, obfzerne, wielkie y handlowne, przyozdobione dwiema Zamkami, iednym w mieście, drugim na przedmieściu na gorze; ma piękne Kościoły, ofobliwie Katedralny pod tytułem Najswiętszey Panny, y drugą Katedrę Ritus Graeci Uniti, a trzecią Katedrę Ormiańską, te dwie ostatnie mają swoich Arcy-Biskupow. Kościół Bernardyński, w którym S. Jana z Dukli grob iest, może się między naypiękniejszymi w Polsce liczyć. Z Kapituły Lwowskiej bywa Przzydent y Vice-Prezydent na Trybunał Prowincyi Mało-Polskiej, dla których

których sustentacyi pod czas funkcyi, inkorporowała Rzeczpospolita Probostwo Trębowski. Lwow dofyć ma piękne struktury, których wystawieniu y konserwacyi daią okazyą Kontrakty Lwowskie na Trzy-Krole otwierające się. Tu się także sędzi Trybunał Prowincyi Mało-Polskiej, od Przewodney Niedzieli do S. Tomazsa pod tymże Marszałkiem y Prezydentem co y w Lublinie, sędzą się Woiewodztwa Kijowskie, Ruskie, Ziemia Halicka, Wołyńskie, Podolskie, Belzkie, Braclawskie, Czerniechowskie.

3to. Dzieli się na trzy Ziemie: Lwowska przy ktorey Powiat Zydzaczewski: Przemyślka, y Sanocka. Starostwa Grodowe, Lwowskie, Zydzaczewskie, Przemyślkie, Sanockie. Niegrodowe w Ziemi Lwowskiej: Kamionackie, Dolińskie, Grodeckie, Gliniańskie, Janowskie, w Ziemi Przemyślkiej: Drohobyckie, Leżajskie, Krzeczkowskie, Mościckie, Stryiskie, Wiszniańskie, Medyckie, Lisiatyckie, &c. W Ziemi Sanockiej: Krośnińskie, Mrzygłockie &c. wszystkie od miasteczek tegoż imienia nazwiska swoje mają.

4to. Seymiki Deputackie y Gospodarskie każda Ziemia u siebie w Stołecznym swoim mieście odprawia. Ziemia Lwowska z Powia-

Powiatem Zydaczewskim, obiera we Lwowie 2. Deputatów. Przemyśka w Przemyślu iednego, Sanocka w Sanoku iednego. Seymik Poselki y Relacyiny czyli Generał Woiewodztwa Ruskiego odprawia się w Wiszni sądowej, zkąd wyfylaia 7 Posłów, z kaźdey Ziemi po 2, a z Powiatu Zydaczewskiego, iednego.

- 5to. Rus ta gdzie są Woiewodztwa Ruskie, Belskie, y Wołyńskie, zowie się Rus Czerwona. Miała niegdyś swoich udzielnych Xiążąt, z ktoremi ustawiczne wojny Polacy prowadzili. Na koniec Kazimierz W. przymusił ich do posłuszeństwa, y przyłączywszy Rus do Polski na Woiewodztwa ją podzielił. Kray Woiewodztwa Ruskiego jest w Gruntach żyźnych, oblany rzekami, ieziorami, stawami obszernemi: ma także wiele wod słonych, z ktorych sol wyrabiaia. W Starostwie Jaworowskim we wsi Skło są wody bardzo zdrowe, y na różne defekta bardzo pomocne. Herb Woiewodztwa Ruskiego jest Lew złoty w polu błękitnym. Senatorów więkzych ma 4. Arcy-Biskupa Lwowskiego, Biskupa Przemyńskiego, Woiewodę Ruskiego, y Kasztelana Lwowskiego. Mnieyszych 2 Przemyńskiego y Sanockiego Kasztelanów. Oprócz Stołecznego znacznieysze miasta są te: Przemyśl Stołeczne Ziemi, przyozdobione

bione Katedrą, Ritūs Graeci, y drugą Ritūs Latini. Jarosław nad Sanem piękne w murach, niegdyś bardzo handlowne, teraz ruynuje się. Samborz Ekonomia Krolewska Dobr Stołowych. Rzeźców: przyozdobiony wspaniałym Zamkiem Xiążąt Lubomirskich, tu na Regiment Gwardyi Koronney Konney erygowany jest Dom na Inwalidów kosztem Xiążąt Lubomirskich. Łancut, Kraszczyn, Zborow, Tarnowiec, Żółkiew, Złoczów, Biały-Kamień, Podhorce Pałac Rzewuskich na gorze w pięknym bardzo y wesółym położeniu w gęście Architektury przedney włokiey wystawiony.

O Ziemi Halickiey ☉ ☽.

1mo. Rzeki są te: pod znaczk.

g. Dniestr, pod znaczk.

☽ Pruth.

2do. Halicz pod znaczk.

g. Stołeczne Ziemi, tu przedtym było Arcy-Biskupstwo, ale potym przeniesione do Lwowa.

3tio. Dzieli się na trzy Powiaty: Halicki, Trembowelski, y Kołomyjski. Starostwa Grodowe: Halickie y Trębowelskie; Niegrodowe, Kołomyjskie, Buczniowskie, Tłumackie, Sniatynskie, Solotwińskie, Kraśnopolskie, Mogilnickie, &c.

M

4to.

- 4to. Seymikuie w Haliczu, obiera 6 Posłow y iednego Deputata.
- 5to. Ta Ziemia iest w Woiewodztwie Ruskim, ale że się osobno rządzi, przeto też udzielną iest Ziemią, inaczey zowie się Pokuciem. Ma za Herb Kawkę czarną w koronie złotey z rozciągnionemi skrzydłami w polu białym. Senatora ma iednego mnieyszego, to iest Kasztelana Halickiego. Miasta iey znaczneyse oprócz Stołecznego są te: Trębowla, Kolo-myia, Stanisławow miasto nowe erygowane, obronne, przyozdobione pałacem pięknym y wspaniałym Potockich. Sniatyn, Buczniow, Rohatyn, Tyśmienica. &c.

O Ziemi Chełmskiej +

- 1mo. Rzeki znaczneyse są te: pod znac.
- c. Bug, Wieprz 6.
- Switach Jezioro na mile ciągnące się. Białe Jezioro dofyć obszerne.
- 2do. Chełm Stołeczne miasto: tu Katedra Biskupstwa Ritūs Graeci Uniti.
- 3tio. Dzieli się na dwa Powiaty: Chełmski, y Krasnostawski. Starostwa Grodowe, Chełmskie, y Krasnostawskie. Niegrodowe, Lubomlskie, Ratneńskie, Rubie-zzowskie.

- 4to. Seymikuie w Chelmie, obiera dwóch Posłow y iednego Deputata.
- 5to. Ta Ziemia podobnieź iak y Halicka należy do Woiewodztwa Ruskiego, ale się osobno rządzi, ma za Herb Niedźwiadka białego między trzema drzewami w polu zielonym. Senatorow ma dwóch: Biskupa Chelmskiego; mnieyszego zaś iednego, to iest Kasztelana Chelmskiego. Miasta znaczneyse oprócz Stołecznego są te: Krasnostaw murem opasane, fosfami niegdys y Zamkiem obronne, w którym Maximilian Arcy Xiążę Austryi poymany od Polaków, w Batalii pod Byczyną na Śląsku, przez W. Zamoyskiego, w Krasnostawie był osadzony. Tu Katedra Biskupstwa Chelmskiego Ritūs Latini. Zamość Miasto Stołeczne Ordynacyi Zamoyskiej, położone w obszerne polach y równinach pięknych, na okolo murem opasane, wałami y fosfami obwiedzione; Zamkiem zmocnione, przy którym iest Kollegiata, a w niej Dziekan Insulatem, Pralatami zaś y Kanonikami Akademicy z tameczney Akademii, ktorey Fundator Wielki Zamoyski. Tu Unia Rusi Polskiej z Kościołem Łacińskim potwierdzona iest Roku 1720. W Ziemi tej są grunta na wielu mieyscach z krydy.

O Woiewodztwie Bełzkim *c. 20.*

1mo. Rzeki znaczniejsze ma te:

c. Bug, Wieprz 6.

2do. 20. Miasto Stołeczne Bełz pod numer. wstawione przed kilkadziesiąt lat obrazem cudownym Najświętszej Panny, który potym Bolesław Xiążę Opolski do Częstochowy przeniósł.

3tio. Dzieli się na 5 Powiatów: Bełzski, Buski, Grabowiecki, Horodelski, y Lubaczewski. Starostwa Grodowe, Bełzkie, Buskie, Grabowieckie, y Horodelskie. Niegrodowe, Lubaczewskie, Sokalskie, Mołtowskie, Korytnickie, Tyfzowieckie, Tarnogorskie, Szczurowieckie, &c. &c.

4to. Seymikuie w Bełzie, obiera 5 Posłów y 2 Deputatów.

5to. To Woiewodztwo ma za Herb Gryfła białego w koronie złotej, w polu czerwonym. Senatorów większych dwóch: Woiewodę, y Kasztelana Bełzkich. Mniejszych dwóch Lubaczewskiego, y Buskiego Kasztelanów. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznego są te: Sokal nad Bugiem sławne Klasztorem y Kościołem Bernardynów, a w nim cudownym obrazem Najświętszej Panny. Tartakow miasteczko dosyć ozdobne, wstawione Jar-

Jarmarkami, pełne Żydów. Kryftyan^{pol} przyozdobiony pałacem wspaniałym Potockich. Magierów, Waręż. &c.

O Woiewodztwie Wołyńskim. *f. III. II.*

1mo. Rzeki znaczniejsze są te: przy num.

11. Zylka znaczy rzekę Styry.

21. Horyń.

22. Slucz, te trzy rzeki idą na Polisie y wpadają w rzekę Prypeć, oprócz tych, są inne pomniejszych, iako to: Ikwa, Kurczyk, &c.

2do. Miasto Stołeczne pod num.

11. Łuck, po łacinie Luceoria; przyozdobione Zamkiem y dwoiako Katedrą, jedną Ritus-Latini, a drugą Ritus-Graeci Uniti, leży nad Styrem rzeką, ma Kościołów kilkanaście pięknych, przytym liczne są dworki Szlacheckie: mnostwo jednak Żydów y Karaimów przewyższa.

3tio. Dzieli się na trzy Powiaty: Łucki, Włodzimirski, y Krzemieniecki. Starostwa Grodowe trzy: Łuckie, Włodzimirskie, y Krzemienieckie. Niegrodowe, Kowieńskie, Drohomyńskie, Hnidawskie, &c.

4to. Seymikuie w Łucku obiera 6 Posłów y 3 Deputatów.

5to. Kray Woiewodztwa tego, nazwać się może nayobfitszym w Polfcze w wszelką krefcencyą, bydło, zwierzynę, pszczoły &c. Ma za Herb, Krzyż biały w czerwonym polu, a w śrzod Krzyża orzeł biały. Senatorow więkfczych ma trzech: Biskupa Łuckiego, Woiewodę, y Kafztelana Wołyńskich. Miasta oprócz Stołecznego znaczneyfe ma te: Włodzimierz pod znaczek. W. Stołeczne Powiatu fwego, tu Czerniechowskie Woiewodztwo feymikuie. Krzemieniec, pod znak. III. Stołeczne Powiatu fwego. Dubno, y Ostrog Stołeczne miasta Ordynacyi Ostrogskiej czyli Dubieńskiej. Korzec Stołeczne Xięftwa niegdys Koreckiego. Zbaraż Stołeczne Xięftwa niegdys Zbarskiego. Olyka Stołeczne Ordynacyi Olyckiey należące do Domu Xiąż. Radziwiłow. Brody sławne Jarmarkami pełne żydow. Konftantynow należące do Ordynacyi Dubieńskiej. Wiśniowiec. Rowne, miasteczko w pięknym położeniu, przyozdobione pałacem Xiążąt Lubomirskich z ratużem y sklepami murowanemi, pełne żydow. Podkamienie sławne cudownym Obrazem Nayswiętfzey Panny Maryi w Kościele Dominikańskim. Międzyrzec Korecki, y Międzyrzec Ostrogski. Berefteczko. Zaślaw, Połonne, Klewań, Alexandrya, Anno-

Annopol, Olesko sławne urodzeniem Jana III. Sobieskiego. Lachowce pięknym na gorze wyfokiey Zamkiem ozdobne, rezydencya Xiążąt Jabłonowskich.

O Woiewodztwie Podolskim. 12. g.

- 1mo. Rzeki znaczneyfe są te: pod znaczkiem q. d. Dniester, który to Woiewodztwo oddziela od Wołofzczyzny, czyli od Mullanow B. pod znaczkiem zaś e. Rzeka Bog, zaczyna się w tym Woiewodztwie. Smotrycz oblewa Kamieniec, y wpada do Dniestru &c.
- 2do. Stołeczne miasto Kamieniec pod numer. 12 nad rzeką Smotryczem, mowi się Kamieniec Podolski, dla różnicy drugiego Kamieńca który iest w Woiewodztwie Brześciańskim. Ten Kamieniec Podolski iest Forteca y obrona Polski od Turkow, między wielkimi y niedostępnymi skalami położone. Mahomet IV. Sultan Turecki w Roku 1672. tę Fortecę mocą wziął, która w ręku Tureckich aż do Roku 1699. zoftawała, y dopiero przez Traktat Karłowiecki, gdy wieczny pokoy między Polską y Turkami stanął, oddany był. Stanisław Auguft Krol Polski w Roku 1766. mury około Fortecy odnowić kazał, tudzież Artyleryą powiększył.

3to. Dzieli się na trzy Powiaty: Kamieniecki, Latyczewski, y Czerwonogrodzki. Starosta General Ziem Podolskich ma pod swoją Jurysdykcją dwa Grody, Kamieniecki, y Latyczewski. Niegrodowe Starostwa są te: Czerwonogrodzkie, Barskie, Chmielnickie, Kopaygrodzkie, Mukarowskie, Ploskirowskie, Skalskie, Salnickie, Smotryckie, Dzwynogrodzkie, Domaniowskie, Ulanowskie, Lytyńskie, Chreptejowskie. Starostowie Pograniczni na Ukrainie równie iak y Grodowi przysięgają Królowi na wierność, y takie Starostwa nie podpadają Juri *communicativo* cesłry na Białogłowy.

4to. Seymikuie w Kamieńcu Podolskim, obiera 6 Posłów y Dwóch Deputatów.

5to. Kray tego Woiewodztwa obfity, y żyzny bardzo, w polach wielkich, y obszernych pastwiskach, w których żywi wielką moc bydła y koni stada, zagęszczony nieprzeliczonemi prawie pastkami, z których obywatele tameczni największy handel y bogactwa mają. Tym czalem to Woiewodztwo naypodlegleysze iest naiazdom Kozackim, Tureckim, y Tatarskim, y ustawiczne prawie z pogranicznymi zatargi: przeto ma dwóch Sędziów pogranicznych, którzy wraz z Sędzią y Pisarzem Grodzkiemi

mi Kamienieckimi, tudzież Kommissarzami od Porty Ottomańskiej delegowanymi, sądy Pograniczne w sprawach Obywatelów Polskich z Tureckimi lub Tatarskimi, albo Wołoskimi sądzą. Sędziemu każdemu po dwa tysiące złotych. Skarb Koronny płaci corocznie. Ma za Herb Stońce złote, w białym polu. Senatowie więkši tego Woiewodztwa są ci: Biskup Kamieniecki, Woiewoda Podolski, y Kasztelan Kamieniecki. Znaczniejszy miasta oprócz Stołecznego są te: Latyczow, Bar, Batow sławne kłeską woyska Polskiego w Roku 1652 od Chmielnickiego Kozackich Buntów Pryncypala porażonego. Paniowce, Zwaniec miejsce dofyć obronne. Okopy S. Troycy Forteczka przeciwko Tureckiej granicy nad Dniestrem trzy mile od Kamieńca, za staraniem Stanisława Augusta Króla Polskiego zreparowana. Buczac, Usiatyn, Tarnopol, Czorszkow, Jazłowiec; Zaleszczyki sławne fabryką sukien, y materyi, osobliwie kamlotów. Malczyce, &c.

O Woiewodztwie Bracławskim g. 13.

1mo. Rzeki znaczniejszy są te:

d. Dniester.

e. Bog: obydwie te rzeki wpadają do morza czarnego.

- 2do. Stołeczne miasto pod numer. 13. Braclaw nad rzeką Bugiem, erygowane od Alexandra Krola przeciw inkurzym Tatarskim Roku 1497.
- 3to. Dzieli się na 3 Powiaty Braclawski, Winnicki, y Zwinogradzki. Starostwo Grodowe, Winnickie. Niegradowe Zwinogradzkie. Niechorowskie, Dymidzkie &c. Woiewodztwo Braclawskie, podobnie iako y Podolskie, ma swoich Pogranicznych Sędziów, którzy wraz z Kommissarzami od Porty y Hana Tatarskiego zesłanemi, rozstrząsają sprawy y kłótnie zachodzące między obywatelami tych dwóch Potencyi.
- 4to. Seymikuie w Winnicy, obiera Posłow 6 Deputatow dwoch.
- 5to. Ma za Herb Xieźyc niepełny w Krzyżu; Senatorow dwoch większych, Woiewodę y Kasztelana Braclawskich. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznego są te: Winnica nad rzeką Bogiem Stołeczne Powiatu swojego. Koniecpole, Humań, Targowica, Niemirow, &c.

O Woiewodztwie Kijowskim. x. 15.

- 1mo. Rzeki znaczniejsze są te: pod znacz.
f. Ciągająca się żyłka znaczny rzekę Dniepr, albo Boristhenes. Żyłka zaś
x. Znaczący rzekę: Ciecieref.

• 2do.

- 2do. Miasto Stołeczne pod literą
x. Zytomierz, całe prawie drewniane oprócz Kościolow kilka murowanych: tu jest Katedra Biskupstwa Kijowskiego Ritūs Latini.
- 3to. Dzieli się na trzy Powiaty: Kijowski, Zytomirski, y Owrocki, Starostwa Grodowe: Zytomirskie, y Owrockie. Niegradowe, Bialocerkiewskie, Bohuslawskie, Czehryńskie, Czerkaskie, Kaniowskie, Korfuńskie, Trechtymirowskie, &c.
- 4to. Seymikuie w Zytomierzu lub Owruczu, obiera Posłow 6, y Deputatow dwoch.
- 5to. To Woiewodztwo przed tym bardzo obszerne było, całą bowiem prawie Ukrainę w sobie zamykało, teraz znaczna jego część odpadła do Moskwy. Roku albowiem 1686. przez Traktat Grzymułtowski oddana Moskwie wszystka Ukraina za Dnieprem, y tę Ofady: Pułtawa (tu Piotr Wielki Car Moskiewski zbil na głowę Karola XII. Krola Szwedzkiego w Roku 1709. który z tamtąd do Benderu uciekać musiał pod protekcją Porty Ottomańskiej). Perewołoczna, Peryasław, Mirograd, Lubny, Przyłusk, Hadziacz, Ostroz, Batury, Nizyn, aż do Putywla. A z tej strony Dniepru oddano Moskwie Kijow, Pieczary, Trypol, Stayki, Wasilkow, y wszystkie grunta

grunta między rzeczkami Stultmą y Irpienią, na pięć mil od Kijowa aż ku Stajkom. W dole po nad Dnieprem zostały przy Polścze te Ofady: Ryłczow, Trechtymirow, Kaniow, Mofzna, Sokolnica, Czerkasy, Borowica, Buczyn, Kryłow, Czehryn, aż do Talsminy rzeki; od tej rzeki począwszy należą do Moskwy Zaporohy czyli brzegi, y pewne przeprawy Dniepru, ze skał w tej rzece blisko siebie leżących składające się, od których zowią się Kozacy Zaporowscy, z drugiej strony Dniepru Siecz, czyli Kozacy Siczowi, Dzikie Pole, Czarny Las, Kudak, y inne Siedliska y Kępy Kozackie, aż do wpadku rzeki Dniepru w Morze czarne. To Woiewodztwo ma za Herb: Anioła Białego w czerwonym polu z mieczem dobytym. Senatorów większych ma 3, Biskupa, Woiewodę, y Kafztelana Kijowskich. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznego są te: Owrocz niedostępne w jesieni y na wiosnę, dla błot y bagnów obszernie rozlewających, Białacerkiew, dosyć obronne miasteczko; Bohusław, Berdyczow wstawione cudownym obrazem Najswiętszej Maryi Panny w Kościele Karmelitańskim, który wałami y murami na kształt Fortecy umocniony y ubezpieczony jest, przeciw inkurşyi Kozaków Buntowników czyli Haydamaków: tu skład

Oby-

Obywatelów całego prawie Woiewodztwa przed niażdżami Kozackimi.

O Woiewodztwie Czerniechowskim. S.

- 1mo. Rzeki znaczniejsze w tym Woiewodztwie są:
- f. Dniepr, Dziefzna.
- d. Soza &c.
- 2do. Stołeczne miasto Czerniechów nad Dziefzną w ręku Moskiewskich.
- 3tio. Dzieli się na 2 Powiaty: Czerniechowski, y Nowogrodzki-Siewierski. Starostwa Grodowe: Czerniechowskie, należało niegdyś do Woiewody, a drugie Nowogrodzkie.
- 4to. Seymikuie w Włodzimierzu *w.* na Wołyniu obiera Posłów czterech y Deputatów dwóch.
- 5to. Całe to Woiewodztwo, za Jana Kazimierza, przez Traktat Grzymułtowski, Moskwie jest ustatkowane: imię więc tylko iego przy Polścze zostało: ma za Herb Orła o dwóch głowach pod jedną Koroną. Senatorów większych ma dwóch, Woiewodę y Kafztelana Czerniechowskich.

O Wo-

O Wielkim Xięstwie Litewskim. II. c. Z. w Powłzeczności.

P. Jakie w tym Kraiu powietrze, urodzay, Rząd, Religia, y przymioty Obywatelow?

O. Powietrze zimniejszy niż w Poliszcz, cały prawie w lasach obszer-nych, gdzie zwierza wszelkiego rodzaju podostatek znayduie się: oblany wielą rzekami, ieziorami, bagnami, przeto pewnych roku czasow w niektórych mieyscach niedostępny. Obfituie iednakże w urodzayne pola, zkad podostatek zboża, konopi, potażow, y innych krajowych towarow, częścią Dżwiną do Rygi, częścią Niemnem y Wilicą do Krolewca posyła.

Względem Rządu W. X. Litt. miało swoich Udzielnych Xiążąt. Władysław Jagiello, Xiążę Litewskie, poiawży w roku 1385. za żonę Jadwigę Krolowę Polską, córkę młodszą Ludwika Krola Węgierskiego y Polskiego, przyłączył Litwę do Polski: zupełna iednak iey z Koroną Unia co do Praw, y wszelkich prerogatyw dopiero za Krola Zygmunta Augusta ostatniego z Familii Jagiellońskiej potomka, na Seymie Lubelskim w Roku 1569. stanęła. Xięstwo Litewskie erygowane jest na trzecią Prowincją Rzeczypospolitey Polskiej, co trzeci Seym daie z między siebie Marszałkow Seymowych:
y ten

y ten trzeci Seym odprawować się powinien według prawa w Grodnie. Urzędy Ziemskie w Litwie różne są od Urzędow Ziemskich w Koronie, y tym idą porządkiem: nayprzod Ciwonowie, ci zaś tylko w Wileńskim są y Trockim Woiewodztwach po iednemu. W Xięstwie Zmudz-
kim jest ich 14 Eyragolski, Wielkich-Dyrwian, Małych-Dyrwian, Retowski, Uzwet-
ski, Poiurski, Twerski, Szaudowski. Be-
rzański, Tendziagolski, Korszewski, Wiesz-
niański, Gondyński, Birzyniański. Urząd Ciwonow Zmudzkich jest sędzić spra-
wy Podkomorskie, iako to na Kondescen-
syach, y to tylko w granicach Xięstwa Li-
tewskiego; przysięgać zaś muszą rotą Pod-
komorską przed Ziemstwem Rosieńskim na
sprawiedliwe sędzenie spraw do sądu Pod-
komorskiego ściągających się, y mogą so-
bie po iednym Komorniku kreować. Wolna
iednak od ich sądu do Starosty lub Kasztela-
na Zmudzkiego appellacya. Po Ciwonach
idą Marszałkowie Powiatowi. Ci zaś są tyl-
ko w 14 Powiatach Woiewodztw Litew-
skich, są dożywotni, tym zaś idą porząd-
kiem: Oszmiański, Lidzki, Wilkomirski,
Brańlawski, Grodzieński, Kowiński. Upitski,
Starodubowski, Slonimski, Wołkowyski, Or-
szański, Piński, Mozyrski, Rzeczycki, oni
są Dyrektorami Seymików w swych Powia-
tach. Po Marszałkach idą: Podkomorzy,
Chorąży, Sędziowie 4 Ziemscy, Pisarz
Ziem-

Ziemski, Woyski, Stolnik, Podstoli, Podwojewodzy, lub Podstarosta Grodzki, Sędziowie 3 Grodzcy, Pisarz Grodzki, Horodniczy, Podczaszcy, Cześnik, Łowczy, Skarbnik, Miecznik, Koniuszy, Strażnik, Oboźny, Krayczy, Mostowniczy, Budowniczy &c.

Religia Katolicka zaszczipiona za Władysława Jagiellona, do tych czas kwitnie w tym Xięstwie. Są jednak mieysca, gdzie Schizmatycy mają swoje Cyrkwie y Manastery. Oprócz tego Tatarowie po wielu miasteczkach od dawnych czasów osiedli, y mają swoich obrządków sprawowania wolność. Żydów niezmierna moc po całej Litwie przemieszkiwa. Po lasach, bagnach Filipowcy gdzie niegdzie mieszkają: Sekta to jest ludzi, mająca podobieństwo Chrześcijaństwa przy niezliczonych zabobonach y baśniach.

Narod Litewski tegoż jest przemyśłu y wrodzonych przymiotów, iak Polski, serce Rycerskie wstawione tyłą w Historji Narodowej dowodami, przy wielkiej do wszelkich nauk sposobności zawsze w nich wydaie się.

Herb Xięstwa Litewskiego jest Pogonia siedzący na koniu rozpędzonym, z szablą dobytą, na pogonienienieprzyiaciela.

P. Z

P. Z kim graniczy Wielkie Xięstwo Litewskie?

O. W. X. Litt. graniczy na Połnoc

IV. z Kurlandją, Inflantami Rosyjskimi pod numer. 45 y

A. Moskwą.

Na Wschod także

T. z Moskwą.

Na Południe, pod znaczk.

w. 15. z Woiewodztwem Wołyńskim, y Czarniechowskim.

Na Zachod, pod znaczkim

X. z Woiewodztwem Podlaskim y Krolestwem Pruskim, tudzież pod znaczk.

T. E. z Morzem Bałtyckim, Zmudź od Zachodu oblewającym pod numer. 24.

P. Na wiele mil wzdłuż y wszcz rozciąga się W. X. Litewskie.

O. Wzdłuż W. X. Litewskie rozciąga się około sto dwadzieścia mil, w fcz przawie tyleż.

O PROWINCYI WIELKIEGO XIESTWA LITEWSKIEGO pod znaczk. II. e.

P. Na wiele Woiewodztw dzieli się Prowincya Wielkiego Xięstwa Litewskiego?

O. Na dziesięć, y jedno Xięstwo albo Starostwo Zmudzkie, to jest: pod znaczk.

N

7. g.

7. g. Województwo Wileńskie; pod znaczk.
 8. y 23. Województwo Trockie; pod znaczk.
 d. Xięstwo czyli Starostwo Zmudzkie, pod znaczk.
 T. Województwo Smoleńskie; pod znaczk.
 u. Województwo Połockie, pod znaczk.
 c. Województwo Nowogrodzkie, pod znaczk.
 9. Województwo Witebskie, pod znaczk.
 P. Województwo Brześciańskie, albo Brzeskie Litewskie; pod znaczk.
 f. f. ♂ Województwo Mściławskie; pod znaczk.
 Z. Województwo Mińskie, pod znaczk.
 h. Województwo Inflantkie.

P. Wyraż w szczególności w każdym z tych Województw: 1. Rzeki. 2. Miasta Stołeczne. 3. Powiaty z miejscami Seymikow, y Starostwami, 4. Przydad niektóre o każdym Województwie wiadomości, y miasta w nich przedniejsze.

O. Chętnie to uczynię, y ile szczupłość Mappy Wielkiego Xięstwa Litewskiego pozwoli, znaczkami wyrażone miejsca pokażę, zaczynam więc.

O Woie-

O Woiewodztwie Wileńskim. 7. g.

1mo. Rzeki znaczniejsze w tym Woiewodztwie są te: żyłka przy

g. Wilia, inne, Święta, Dziewna, &c.

2do. Miasto Stołeczne nie tylko Woiewodztwa, ale całego Xięstwa Litewskiego jest: Wilno pod numer. 7. nad rzeką Wilią, fundowane od Gedymina Xiążęcia Litewskiego, murem opasane, przyozdobione wspaniałemi Kościołami, ofóbliwie Katedralnym Biskupstwem Wileńskim, w którym jest Grob Świętego Kazimierza Krolewica Polskiego. Akademia Wileńska jest pod dozorem XX. Jezuitow. W Wilnie agitue się Trybunał Główny Wielkiego Xięstwa Litewskiego, poczytna się w Poniedziałek po Świętym Stanisławie Biskupie, y sądzi się przez 22. Niedziel nieprzeftannie. Marszałka Trybunalskiego obierają Deputaci Kadencyi Wileńskiej, mają jednak prawo wotowania na niego y Deputaci z repartyeyi Ruskiej, ci którzyby się w Wilnie na ten czas znaydowali. Po skończoney Kadencyi Wileńskiej Deputaci którzy na niey sądzili, już nie są obligowani do sądzenia Kadencyi Ruskiej, która się raz w Mińsku, a drugi raz w Nowogrodzku alternatą odprawuie, ale tylko Marszałek Trybunału Głównego w Wilnie obrany. Po skończonym Trybunale

N 2

Ziem-

Ziemskim w Wilnie wyznaczeni przez Marszałka z Koła Deputackiego w liczbie sześciu Deputaci z tyląż Deputatów Duchownych; których 3. z Kapituły Wileńskiej, dwóch z Zmudzkiej, a jeden z Smoleńskiej bywa, złączywszy się, y z pomiędzy siebie obrawia Marszałka Świeckiego, Sądy Trybunału Duchownego czyli *Compositi Iudicii* przez Niedziel sześć nieprzerwanie sądzą. Pisarzami zaś Trybunałskimi w Litwie nie Pisarze są Ziemscy, iak w Koronie, każdy z swego Woiewodztwa lub Ziemi; ale Deputaci per turnum Woiewodztw y Powiatow. Na Kadencyi Wileńskiej w Wilnie sądzą się Woiewodztwa Wileńskie z swoimi Powiatami, Trockie z swoimi Powiatami, Xięstwo Zmudzkie, Woiewodztwa, Smoleńskie, Polockie, y Brzełskie Litewskie, z swoimi Powiatami.

- 3to. Dzieli się na 5 Powiatow: Właſny Wileński, Ofzmiański, Lidzki, Wilkomirski, Braślawski; Starostwa Grodowe: Wileńskie należy do Woiewody Wileńskiego, Ofzmiańskie, Lidzkie, Wilkomirskie, Braślawskie. Niegrodowe Starostwa w Wileńskim: Bystrzyckie, Inturkie, Kiernowkie, Myszagolskie, Ławaryskie, Trokinowkie, Rakanciſkie &c. w Powiecie Ofzmiańskim: Dawgieliſkie, Dudzkie, Dziewieniſkie, Hubskie,

skie, Jakuńskie, Krewskie; Lipniſkie należy do Artyleryi Wielkiego Xięstwa Litewskiego; Markowskie, Miadziolſkie, Trablſkie, Wileyſkie, Pokretońskie, &c. W Powiecie Lidzkim Barciańskie, Dubiſkie, Eyszyskie, Koniawskie, Nowodworſkie, Oſtryńskie, Raduńskie, Waſiliſkie, &c. W Powiecie Wilkomirskim: Bolnickie, Kupiſkie, Onikſzańskie, Pieniańskie, Subockie, Uſzpolſkie; W Powiecie Braślawſkim: Opeſkie, &c. Wſzyſkie te Starostwa biorą imię od Miasteczek lub Wſi tegoż nazwiſka. Każdy Powiat ſeymikuie oſobno w Stołecznym ſwoim mieſcie, Wileński w Wilnie, Ofzmiański w Ofzmianie, &c. Z każdego Seymiku wyſyłaia na Seym po dwóch Poſłow. Na Deputackim zaś Seymiku w Poniedziałek po Gromnicach, obieraia po dwóch Poſłow na Trybunał Główny Wielkiego Xięstwa Litewskiego, iednego na Kadencyą Wileńską, a drugiego na Kadencyą Ruſką: Summa Poſłow 10. Deputatów 10. Sądy Ziemskie Grodzkie w Stołecznych Miastach Powiatowych.

- 4to. To Woiewodztwo ma Herb tenże co W. Xięstwo Litewskie; Senatorow wiekſzych ma 3, Biſkupa, Woiewodę, y Kaſztelana Wileńskich. Kaſztelan Wileński ma krzeſło w Senacie między Woiewodami Sandomirſkim y Kaliſkim. Miasta

opócz Stołecznego znaczniefze są te: Oszmiana, Lida, Wilkomierz, Brańław Stołeczne swoich Powiatow zaſzczyczone Seymikami y Sądami. Ekonomia Lidzka należy do Dobr Stołowych Krolewskich.

O Woiewodztwie Trockim.

pod num. 8. 23.

- 1mo. Rzeki znaczniefze też same co w Woiewodztwie Wileńskim, ciągną się do tegoż Woiewodztwa.
- 2do. Stołeczne Miasto Troki pod numerem 25. nad Jeziorem obſzernym y rzeką Brazalą która wpada do Wilii.
- 3tio. Dzieli się na 4 Powiaty: Trocki, Grodziński, Kowieński, y Upitski. Staroſtwa Grodowe: Trockie należy do Woiewody, Grodzińskie, Kowieńskie, y Upitskie. Niegradowe: w Trockim: Daugowskie, Przelayskie, Łozdzieyskie, Mereckie, Metelskie, Niemonoyskie, Oniskie, Olkienickie, Sumiliskie, Simneńskie, Zosielskie, Zyzmorskie, &c. w Powiecie Grodzińskim Berznickie, Przewalskie, Wasilkowskie, Filipowskie &c. w Powiecie Kowieńskim: Doruńskie, Kormiałowskie, Pilwiskie, Puńskie, Preńskie, Stokliſkie, Wilkowskie, Wiſztynieckie, &c. W Powiecie Upitskim:

skim: Gulbińskie, Szymańskie, Szadowskie, Stęgwilskie, Wobólnickie, Zydeykańskie, &c. od miaſteczek lub wioſek wſzytkie nazwiſką biorą.

Każdy Powiat ſeymikuie oſobno w swoim Stołecznym mieſcie, iako to Powiat Trocki w Trokach, Grodziński w Grodnie, Kowieński w Kownie, Upitski w Poniewieżu. Na każdym Seymiku po dwóch Poſłow y dwóch Deputatow obierają. Summa Poſłow 8, Deputatow 8; Deputatow poſłowa na Trybunał Kadencyi Wileńſkiey, a druga na Trybunał Kadencyi Ruſkiey.

- 4to. Herb tego Woiewodztwa ieſt Pogonia w czerwonym polu. Ma Senatorow więkſzych: Woiewodę, y Kaſztelana Trockiego, ten ma mieyſce między Woiewodami Sieradzkim y Łęczyckim. Miasta znaczniefze opócz Stołecznego są te: Grodno pod numer. 8, nad Niemnem rzeką, ſławne Seymami z Kadencyi na Wielkie Xięſtwo Litewskie, znaczne ogniem po kilka razy zdezołowane. Tu się agituia Kommiſſye Skarbowa y Woyskowa Wielkiego Xięſtwa Litewskiego. Ekonomia Grodzińska należy do dobr Stołowych Krolewskich. Kowno leży przy złączeniu się Wilii z Niemnem; doſyć piękne y porządne miaſteczko. Upita, Wygry nie oſobliwſzego nie ma; opócz wſpaniałego Kościoła

y Kłafztoru Kamedulow. Pozaście, Gora zwana *Mons Pacis*, wstawiona Kościołem y Kłafztorom Kamedulow. Merecz, Poniewież, Olita Ekonomia Krolewska, Olkieniki sławne Konfederacją Olkienicką, czyli bardziey krwi obywatelskiej rozłaniem w Roku 1700. niegodnym wspomnienia.

O Xięstwie Zmudzkiem. d.

1mo Rzeki znaczniejszye te:

r. r. Niemen, Windaw, Musza, &c. Oprócz tego znaczną Zmudzi część oblewa Morze Bałtyckie.

2do. Miedniki d. przyzdobione Katedrą Biskupstwa Zmudzkiego.

3tio. Dzieli się na 28 Powiatow to jest: Eyragolski, Wilkowski, Wieloński, Rosieński, Widukleski, Krozki, Tendziagolski, Jafwoński, Szawelski, Wielki-Dyrwian, Mały-Dyrwian, Berzański, Uzweński, Telszewski, Retowski, Pojurski, Wieszniński, Koraszewski, Szawdowski, Gundyński, Twercki, Potumszewski, Birzyniański, Polongowski, Powendeński, Medyniański, Konklański, Zorański. Z których pierwsze 13 Sądy Ziemskie y Grodzkie mają w Rosiennach. Powiaty Wielkich-Dyrwian, y Małych Dyrwian przez Konstytucją Seymu 1766. wyłączone

czone są z Repartycyi Rosieńskiej, y inkorporowane do Repartycyi Telszewskiej. Drugie zaś w Telszewie. Grody obydwu Rosieński y Telszewski należą do Sądowej Jurysdykcyi Starosty Zmudzkiego. Starostwa Niegrodowe mają te: Wielońskie, Jurborgskie, Beyzagolskie, Skirstymońskie, Jafwońskie, Tryskie, Chweydańskie, Telszewskie, Tyrkiszlewskie, Retowskie, Plungiańskie, Gorzdowskie, Polongowskie, Prolskie, &c. Ekonomia Szawelska należy do Dobrych Stołowych Krolewskich.

4to. Seymikuie Xięstwo Zmudzkie w Rosieniach, obiera trzech Posłow na Seym, y 4 Deputatow na Trybunał W. X. Litewskiego, dwoch na kadencją Wileńską a dwoch na Kadencją Ruską w Mińsku lub Nowogroduku agitującą się.

5to. Kray Xięstwa Zmudzkiego ma grunta żyzne y urodzayne, graniczy na północ z Xięstwem Kurlandzkim, na Wschód z Woiewodztwem Trockim, na Południe z Woiewodztwem Trockim także y Krolestwem Pruskim: na Zachód z tymże Krolestwem y Morzem Bałtyckim. Herb Xięstwa: Pogonia na Chorągwi białey w polu czerwonym na iedney, a na drugiej stronie Niedźwiedź czarny z białą obrużą. Ponieważ zaś Xięstwo Zmudzkie za Xiążąt Litewskich było rządzone

dziane przez Starostów, dla tego ciż Starostowie nie odmienili dotąd swego tytułu na Woiewodztwo, lubo są Senatorami. Ma tedy to Xięstwo trzech Senatorów Krzeflowych: Biskupa, Starostę, y Kasztelana Zmudzkich. Starostwo Zmudzkie idzie przez Elekcyą, Krol jednego z podanych sobie Kandydatów, potwierdza. Starosta Zmudzki ma miejsce w Senacie między Woiewodami Łęczyckim, y Brzeskim Kujawskim. Miała znaczniejsze, oprócz Stołecznego, są te: Rossienne zaśczycone Seymikami, Sądami Grodzkimi y Ziemskimi. Telszew, tu się także Sądy Ziemskie y grodzkie agituja. Birże gdzie niegdys August II. Krol Polski z Piotrem W. Carem Moskiewskim sekretną mieli, ziczawszy się, umowę, przeciwko Karolowi XII. Krolowi Szwedzkiemu, który w krotce po ich wyjeździe przybył tu był. Polangen pod numer. 24 czyli Polongow: Port niegdys sławny na Morzu Bałtyckim; poznaki tego dotąd w morzu widać, to jest rozwaliny murów dawnych, które okręty od nawałności morskich niegdys załaniały: Port ten od Szwedów kamieniami zarzucony był dla przeszkodzenia handlom Polskim na morzu Bałtyckim. Willia, Jurborg, Uzweta, &c.

O Woie-

O Woiewodztwie Smoleńskim. T.

1mo. Rzeki znaczniejsze: pod znaczk.

f. Dniepr; Soz rzeka, która dzieli Woiewodztwo Mściławskie od Smoleńskiego, w tym Woiewodztwie zaczyna się.

2do. Miasto Stołeczne: pod znaczk. T. Smoleńsko nad rzeką Dnieprem mocno ufortyfikowane, ma przytym Zamek dobrze we wszystko opatrzone amunicyą. O to miasto y Woiewodztwo długo Polska z Moskwą certowała, po kilkakroć razy w rękę go swoim miała y traciła z nie-małą utratą ludzi: naostatek od Roku 1686. do Moskwy ze wszystkim oddało. Car Michał Alexiewicz fundował w nim Arcy-Biskupstwo Schizmatyckie Ritûs-Græci, na miejsce Biskupa Łacińskiego, którego Katedra, nigdzie nie jest jeszcze ustanowiona.

3to. Dzieli się na dwa Powiaty: Właśny Smoleński, y Starodubowski. Starostwa Grodowe: Smoleńskie należy do Woiewody, y Starodubowskie: Obydwa tytularne, ponieważ attynencye do nich w rękę Moskiewskich.

4to. Seymiki Exulantskie Woiewodztwo Smoleńskie odprawia w Wilnie w Kościele XX. Bernardynów. Powiat zaś Starodu-

dubowski u XX. Karmelitów Bofych pod ostrą bramą. Obierają na każdym Seymiku po dwóch Posłów, y po dwóch Deputatów: Summa Posłów 4, Deputatów 4.

- 5to. To Woiewodztwo całe prawie do Moskwy należy, ustąpione przez Traktat Grzymultowski, imię iednak Woiewodztwa zachowuje. Ma za Herb Łaskę złotą na Chorągwi czerwonej w szarym Polu. Senatorów ma 3 więkzych, Biskupa, Woiewodę, y Kasztelana Smoleńskiego.

O Woiewodztwie Połockim. u.

1mo. Rzeki znacznieysze są te: pod znaczk.

9. h. Żyłka ciągnąca się, znaczy Dzwinę, albo Dunę; pod znaczk.

u. Budowiesz, Oskalczyca, Uścacza, &c. także iezioro obszerne Hieszczerda, y wiele innych bagnistych niedostępnych dla wod y błota mieysc.

- 2do. Miasto Stołeczne Połock nad rzeczką Połotą, która pod tymże miałtem wpada w Dzwinę. Ma swego Arcy-Biskupa Ritus Greci Uniti. XX. Jezuici mają tu wspaniały Kościół y Klasztor z obszernemi majątnościami od Stefana Batorego nadanemi. Cerkiew Bazylianów Unitów sławna

ślawna grobem S. Jozafata Arcy-Biskupa Połockiego.

- 3tio. Nie dzieli się na żadne Powiaty.

4to. Seymikuie w Połocku, obiera dwóch Posłów, y dwóch Deputatów, iednego na Kadencyą Wileńską, a drugiego na Kadencyą Ruską.

- 5to. Ma za Herb: Pogonią w białym polu Senatorów Krześlowych Woiewodę, y Kasztelana Połockich, Woiewodę obiera Szlachta, a Król iednego z podanych Kandydatów potwierdza. Starostwo Grodowe Połockie należy do Woiewody. Niegrodowe: Dzieśnińskie y inne Krolewczyny. Miasta znacznieysze oprócz Stołecznego są te: Dzieśna, Sokol. &c.

O Woiewodztwie Nowogrodzkim. c.

1mo. Rzeki znacznieysze są te: pod znaczk.

- rr. Niemen, który się w tym Woiewodztwie zaczyna, y dzieląc go od Woiewodztwa Wileńskiego, wchodzi w Trockie, Zmudzkie, w Krolestwo Pruskie, y wpada w morze Bałtyckie. Inne rzeki są mniej znaczne, iako to: Szara, Uśca, Słucz.

- 2do. Stołeczne miasto c. Nowogrodek, tu się agituie Trybunał główny Wielkiego Xięstwa

Xięstwa Litewskiego Kadencyi Ruskiej, pod tymże Marszałkiem co y w Wilnie, lecz pod innemi Deputatami na Kadencyą Ruską od Woiewodztw y Powiatow deſtynowanemi, zaczyna ſię w poniedziałek po 3 Krolach, ſądzi ſię przez 22. Niedziel nieprzerwanie, y to co drugi tylko rok, ponieważ ieſt alternata z Mińskiem.

- 3^{tio}. Dzieli ſię na trzy Powiaty: Właſny Nowogrodzki, Słonimski, y Wołkowyski. Staroſtwa Grodowe trzy tegoż imienia. Nowogrodzkie należy do Woiewody. Niegrodowe w Nowogrodzkim: Cyryńskie y inne Krolewczyny. Ekonomia Nowogrodzka należy do dobr Stołowych Krolewskich. W Powiecie Słonimskim Sokołowskie, Zdziłowskie, &c. Ekonomia Słonimska należy do dobr Stołowych Krolewskich. W Powiecie Wołkowyskim: Mścibowskie, Jałowskie Wołpińskie, &c.

Seymikuie każdy Powiat oſobno w ſwoim Stołecznym mieſcie, to ieſt: w Nowogrodzku Nowogrodzki, w Słoniem Słonimski, w Wołkowysku Wołkowyski: wſzędę obierają po dwóch Poſłow y po dwóch Deputatów: Summa Poſłow 6; y Deputatów 6, połowa na Kadencyą Wileńską, a druga na Kadencyą Ruską.

4^{to}, Ma za Herb Pogonią z iedney ſtrony, a z drugiej ſtrony Anioła w Czerwonym polu. Senatorow dwóch Krzeſłowych Woiewodę y Kaſztelana Nowogrodzkiego. W tym Woiewodztwie ieſt Xięstwo Słuckie należące do Xiażąt Radziwiłow, ktorego Stołeczne miaſto Słuck nad Słuczą rzeką, Pałacem wſpianiałym przyozdobione: w tymże Nieſwiż miaſto przyozdobione pałacem wſpianiałym rezydencyalnym Xiażąt Radziwiłow. gdzie Bibliotheka czyli Xiegnarnia naybawnieyſza w całej Polſzcze nayduie ſię. Kleck Stołeczne Ordynacyi Kleckiey Xiażąt Radziwiłow. Inne miaſta w tym Woiewodztwie znaczneyſze ſą te: Słoniem Stołeczne Powiatu ſwego; blisko tego miaſta, ieſt Monafter y bawna Cerkiew Zyrowiecka Bazylianow Unitow. Oſtrow, Myſz Hrabſtwa Maſſalskich, Lachowice, Lubieſzow, &c.

O Woiewodztwie Witebſkim. 9.

- 1^{mo}. Rzeki znaczneyſze ſą te: pod numer. 9. Zylka z Moskwy ciągnąca ſię, nazywa ſię Dzwina, druga pod znaczk. f. także z Moskwy płynąca zarywająca część tego Woiewodztwa, nazywa ſię Dniepr. Inne, Uſwiatycza, &c. Kapsla iezioro na granicy Moskiewskiej &c.

- 2do. Miasto Stołeczne Witebsk pod numer. 9, nad Dzwina, zaśczycone Sądami Grodzkimi y Ziemskimi, tudzież Elekeyami Woiewodow.
- 3tio. Dzieli się na dwa Powiaty: Witebski, y Orszański: Starostwa, Grodowe Witebskie należy do Woiewody y Orszańskie. Niegrodowe w Witebskim: Jezierzyskie, Koziańskie, Uświatkie, Wielizkie, Zafurańskie, &c. W Powiecie Orszańskim, Boryfowskie, Lubofzańskie. Ekonomia Orszańska należy do Dobr Stołowych Krolewskich. Każdy Powiat z osobna seymikuie, Witebski w Witebsku: Orszański w Orszy: obierają po dwóch Posłow y dwóch Deputatow. Summa Posłow 4, Deputatow 4.
- 4to. Ma za Herb Pogonią na Chorągwi zieloney w polu czerwonym. Senatorow Krzesłowych dwóch: Woiewodę, y Kasztelana Witebskiego. Woiewodę Szlachta obiera, Krol potwierdza. Miasta oprócz Stołecznego, znaczniejsze są te: Orsza Stołeczne Powiatu nad Dnieprem. Boryfów, Ula, Radziwilow, Szkłow Hrabstwo Xiążąt Czartoryskich.

O Woiewodztwie Brzeskim Litewskim. P.

- 1mo. Rzeki znaczniejsze: pod znaczk.
P. Prypec, który wzdłuż Woiewodztwa
frzodkiem płynie, y wpada w Dniepr.
Styr,

- Styr, Horyń, Slucz, rzeki z Wołynia płynące w tym Woiewodztwie z Prypeciem się łączą. Bug zarywa część tegoż Woiewodztwa. Sporow Jezioro. Oprócz tego niezmierna moc w tym Woiewodztwie bagnisk rozciągających się na kilka mil.
- 2do. Stołeczne miasto: Brzeście Litewskie nad Bugiem pod numerem 26, tu druga Katedra Biskupa Łuckiego, który oraz jest Biskupem Brześciańskim, y ma oprócz Łuckich Kanonikow Katedralnych, Brzejskich także Katedralnych.
- 3tio. Dzieli się na dwa Powiaty: Brzeski Litewski y Piński. Starostwa Grodowe Brześciańskie y Pińskie. Niegrodowe w Powiecie Brzeskim Szerefzowskie, Kamienieckie, Ziołowskie. Ekonomia Brzeska Litewska z Kobryniem należą do Dobr Stołowych Krolewskich. W Pińskim Powiecie Drużyłowickie &c. Ekonomia Pińska należy do Dobr Stołowych Krolewskich.
- Każdy Powiat seymikuie z osobna: Brzeski w Brześciu Litewskim, Piński w Pińsku. Obierają Posłow 2; y Deputatow 2; Summa Posłow 4 Deputatow 4.
- 4to. Ma za Herb Pogonią w błękitnym kolorze w polu czerwonym. Senatorow Krzesłowych dwóch, Woiewodę y Kasztelana Brzeskich Litewskich. Miasta zna-

czniejsze oprócz Stołecznego są: Pińsk nad rzeką Piną, pod literą *P*. Stołeczne Powiatu, pełne Żydów: zdobi go jednak wspaniały Kościół y Kłasztór z Szkołami XX. Jezuitów. Biała miasto przyozdobione Pałacem wspaniałym Xiążąt Radziwiłow, tudzież Akademią dependującą od Akademii Krakowskiej, która tam wyżyła Profesorów. Koden nad Bugiem Hrabstwo Sapieżyńskie. Wołczyn przyozdobiony Pałacem wspaniałym Xiążąt Czartoryskich; Kaplica Wołczyńska między najpiękniejszymi w Polfcze Architektoniki wynalazkami liczyć się może. Seminarium dla Duchowieństwa Ritūs Gráci Uniti pod Dykcją Bazylianów kosztem Xiążąt w równym guście funduje się. W Wołczynie rodził się Stanisław August Król Polski dnia 16 Stycznia 1732. Wysockie Litewskie miasto sławne Jarmarkami na konie y bydło Ukrainkie. Terespol jedno z porządniejszych miasteczek. Izabelin od imienia Xiężny JMCi Generałowy Ziemi Podolskich Czartoryski nazwisko mające, miasteczko porządne. Pratulín sławne Jarmarkami. Dąbrowica, Sławatycze nad Bugiem, Kamieniec Brzeski Litewski. Ten Kray pospolicie nazywany się Polisiem dla mnożstwa lasów.

O Woie-

O Woiewodztwie Mściśławskim. *f. f.* 27.

1^{mo}. Rzeki znaczniejsze są te: pod literą.

f. Dniepr, Soza na granicy między tym Wdztwem y Moskwą płynię, y wpada w Dniepr w tymże Woiewodztwie.

2^{do}. Stołeczne miasto pod numerem 27 Mściśław, na samej prawie granicy blisko rzeki Sozy jest położone.

3^{to}. Nie dzieli się na żadne Powiaty: Starostwo Grodowe Mściśławskie: Niegrodowe Radomyślskie, Krzyzewskie, Korżańskie, &c.

4^{to}. Seymikuie w Mściśławiu, obiera dwóch Posłów y dwóch Deputatów.

5^{to}. Ma za Herb Pogonią na Chorągwi złotej w czerwonym polu. Senatorów dwóch Krześlowych: Woiewodę y Kasztelana Mściśławskiego. Miasta inne oprócz Stołecznego są te: Mohylow nad Dnieprem, tu Schizma swego ma Biskupa. Ekonomia Mohylowska należy do Dobr Stołowych Krolewskich. Krzyzew, Bobrow, Radomyśl. &c.

O Woiewodztwie Mińskim. *Z.*

1^{mo}. Rzeki znaczniejsze są te: pod numer.

28. Berezyna, ciągnie się przez całe Woiewodztwo Mińskie y wpada w Dniepr.

O 2

Dniepr

Dniepr zarywa część tegoż Woiewodztwa, Soza, Prypeć, Wiacza, Swiślocz, y potężne jezioro nazwane Olha.

- 2do. Stołeczne miasto Mińsko pod numerem 29, mieysce Trybunału W. Xięstwa Litewskiego na Kadencyą Ruską, która się po skończoney Kadencyi Wileńskiej do Mińska, a drugiego roku do Nowogrodka pod tymże Marszałkiem przenosi, y sędzi się od Poniedziałku po 3 Krolach przez 22. Niedziel nieprzerwanie. Zowie się zaś dla tego Trybunałem Kadencyi Ruskiej, bo Woiewodztwa które się tu sądzą, iako to: Woiewodztwo Nowogrodzkie z swoimi Powiatami, Witebskie wtaż, Mściławskie, Mińskie z swoimi Powiatami, składają Ruś Białą.
- 3tio. Dzieli się na 3 Powiaty: Miński, Mozyrski, y Rzeczycki. Starostwa Grodowe: Mińskie, Mozyrskie, y Rzeczyckie. Niegrodowe w Powiecie Mińskim: Kraśnosielskie, Radofzkowskie &c. W Powiecie Mozyrskim: Zahalskie; w Powiecie Rzeczyckim: Bobruyskie, Czerskie, Homelskie, Rohaczewskie, Propoyskie, &c.

Seymikuie każdy Powiat z osobna w Mińsku, w Mozyrze, y Rzeczycku: obiera po dwóch Posłów y dwóch Deputatów: Summa Posłów 6, Deputatów 6.

4to.

- 4to. Ma za Herb Pogonią w cielistym kolo-rze. Senatorow 2 Krzeńlowych, Woiewodę y Kasztelana Mińskich. Oprócz Stołecznego, inne miasta są te: Mozyr nad rzeką Prypeciem: Rzeczyca przy Dnieprze, Brahın, Homel, Rohaczow, Jelsko. &c.

O Woiewodztwie Inflantkim. h.

- 1mo. Rzeki znaczniejszye są te: pod znaczk.
9. h. Dźwina, która dzieli Inflanty od Kurlandyi y wpada za Rygą do Morza Bałtyckiego, y potężne Jezioro nazwane Lubaw &c.
- 2do. Miasto Stołeczne Duneburg nad Dźwiną pod znaczk. h.
- 3tio. Nie dzieli się dla swojej fczupłości na żadne Powiaty. Starostwo Grodowe Duneburskie. Niegrodowe: Lucyńskie, Rzeżyckie, Marienhauskie.
- 4to. Seymiki y Sady w Duneburgu: obierają Posłów 6, których dwóch z Inflant samych, y ci są obligowani bydź na Seymiku: dwóch zaś z Korony, y dwóch z Litwy Krol nominuje. Woiewodztwo Inflantskie żadnego Deputata na Trybunał Wielkiego Xięstwa Litewskiego nie posyła: bo z Duneburga idzie appellacya nie do Trybunału, lecz do Assefłoryi Koronney. Kommissarzow zaś dwóch obie-

O 3

ra

ra y wysłała na Kommissyą Skarbową Wielkiego Xięstwa Litewskiego do Grodna, ktorzy wraz z innemi Kommissarzami co dwa lata na Seymie kreowanemi zasiadają w Kommissyi Skarbowey Wielkiego Xięstwa Litewskiego, pensya zaś, nie ze Skarbu im Litewskiego, iak innym Kommissarzom, ale podług dawnego zwyczaju od Woiewodztwa należą się, y nie wdają się w inne Kommissyi sprawy, tylko w te, ktore dawniey należały do Trybunału Skarbowego Wielkiego Xięstwa Litewskiego, przez ustanowienie Kommissyi Skarbowych skafowanego.

gto. Inflanty należą do Litwy oraz y do Polski, dla tego z Kancellaryi pod dwiema pieczęciami Koronną y Litewską ekspedycye y przywileje dla nich wychodzą. Inflanty niegdyś należały do Polski y zamykały w sobie trzy Woiewodztwa Derpskie, Wendeńskie, y Parnawskie: ale gdy te nayprzod do Szwecyi przez Traktat Oliwski w Roku 1660; potym od Szwedow do Moskwy za panowania Piotra Wielkiego odpadły, część tylko Inflant bardzo mała przy Polfcze została się, to jest Powiat Duneburski pod imieniem Woiewodztwa Inflantskiego, ktore ma za Herb: Gryffa białego w czerwonym polu, w nodze prawey miecz dobyty trzymającego, a na pier-

siach

siach litery S. y A. związane z Koroną złotą na głowie. Senatorow Krzesłowych ma trzech: Biskupa, Woiewodę, y Kasztelana Inflantskich. Miasta znaczniejsze oprócz Stołecznego są te: Maryenhauz, Lucyn czyli Ludsen &c.

O Xięstwie Kurlandzkim. IV.

Xięstwo Kurlandzkie wraz z Inflantami od Zygmunta Augusta zawoioowane y oddane było od tegoż Krola w hold Gottardowi Ketlerowi y jego Sukcessorom, za to, że pomieniony Ketler Mistrz Krzyżaków Inflantskich znacznie dopomógł Krolowi do podbicia, a po części dobrowolnego poddania się Inflant. Gdy Familia Ketlerowska, na ostatnim Ferdynandzie Xiążęciu Kurlandzkim ustawała, Szlachta Kurlandzka zabiegając kłotniom po jego śmierci nastąpić mającym, wczesnie obrali sobie w Roku 1726. sekretnie Xiążęcia Graffa Maurycego de Saxe. Ale Kommissya od Rzeczpospolitey przez Konstytucyą Seymu Roku 1726. wyznaczona skafowała nieprawną Morycza czyli Maurycego Elekcyą, a na jego miejsce na usługę Anny Imperatorowy Rosyjskiey promocyą inwestyowała w Roku 1739. na Xięstwo Kurlandzkie Ernesta Birona. Lecz gdy ten wkrótce dysgracyowany y na Sy-

O 4

berya

berya odesłany był, Stany Kurlandzkie przez 19, prawie lat bez Xiążęcia zostawały. Dopiero po zaszłym Senatūs Confiliūm Augusta III, za konsensem Dworu Petersburskiego w Roku 1759. inwestyował na Xieństwo Kurlandzkie Xiążęcia Karola de Saxe Syna swego. Lecz gdy po śmierci Elżbiety Imperatorowy Rosyjskiej Biron do łaski Dworu Petersburskiego przywroconym został, y śmierć Augusta III. Krola Polskiego Oycy Krola Xiążęcia Kurlandzkiego, zaszła; do posiadły swoiey pomieniony Xiążę przyść nie mógł. A za tym Stanisław August Krol Polski roku 1764. Piotra Birona starszego Syna Ernesta Birona na Xieństwo Kurlandzkie inwestyował.

Xiążę Kurlandzki przysięga na wierność Krolowi y Rzeczypospolitey, ktorey w czasie wojny według Konstytucyi Seymowej Roku 1736. uchwaloney 500 Infanteryi czyli piechoty, a 200 Kawaleryi czyli Jazdy przystawiać powinien. Od Sądow Kurlandzkich ostatnia appellacya idzie do Krola y Rzeczypospolitey na Sądy Relacyjne.

Religia w Xieństwie, panująca Luterska. Xieństwo Kurlandzkie dzieli się na Kurlandya y Semigallia. W Semigallii miasto znaczniejsze: Mittaw, albo Nitava pod numerem

rem 14, Stoleczne Semigallii, Rezydencya Xiążat Kurlandzkich. Banko, albo Bank, Zelburg albo Seelberg, Dalen, &c. W Kurlandyi zaś Stoleczne Goldynga albo Goldyngen. Lipawa albo Libau: Piltyn niegdys Biskupstwo Piltynskie Katolickie znaczne było. Alfvangen, Augermund, &c.



ROZDZIAŁ XVIII.

IV którym wykłada się Karta ośmnaśta.

P. Co za część Europy wyraża się na Karcie XVIII?

O. Królestwo Węgierskie.

P. Co za powiaty w tym Kraiu, grunt, Rzecz, Religia, y przymioty Obywatelów?

O. Powiaty w tym Kraiu nie ze wszystkim zdrowe jest: grunt jest bardzo żyzny, y we wszystko obfitujący, osobliwie w wino: pszenicę, różne owoce: przy tym ma bydła ślicznego podostatek osobliwie wołów: lasy pełne zwierza, rzeki bardzo rybne a zwłaszcza w karpie, ma żupy solne jak w Polsce. oprócz tego bogate jest w kruszce złote y srebrne, zgoła mówiąc na niczym temu Kraiowi nie zbywa.

Przed tym to Królestwo miało swoich Królów których wolnie sobie obierało, ale od Roku 1687. stało się dziedzicznym Dmowu Austriackiemu: Stany bowiem Węgierskie zgromadzone na Sejmie w Preszburku poddały się na zawsze Dmowu temu.

Reli-

Religia w tym Kraiu panująca jest Katolicka Rzymska: ale y Dyffydenci, których się wiele znajduje w Kraiu, mają sobie pozwolone po różnych miastach y mieyscach *liberum svecich obrządkow exercitium*.

Węgrzy są dobrzy żołnierze, ale handle y manufaktury nie bardzo u nich kwitną: są ludzie dorodni, ale pyśzni, porywczy, y mściwi.

P. Jak się dzieli Węgierski Kray?

O. Dzieli się na siedm Prowincyi, które mają tytuł Królestw, oprócz iedney pod tytułem Xięstwa, te zaś są:

I. Królestwo WĘGERSKIE właściwie tak nazwane podzielone na wyższe

a. WĘGRY, y niższe

b. WĘGRY:

II. Xięstwo SIEDMIOGRODZKIE albo TRANSYLVANII.

III. Królestwo SLAWONII albo SŁOWIAŃSKIE.

IV. Królestwo KROACYI Hrwackie.

V. Królestwo BOSNII.

VI. Królestwo SERWII Serbskie.

VII. Królestwo DALMACYI.

P. Powiedz znaczniejsze miasta w Węgrzech?

O. Znaczniejsze miasta generalnie mówiąc w Kraiu Węgierskim są te:

I. Pres-

1. Presburg Stołeczne Wyższych Węgier.
2. Buda albo Offen Stołeczne Niższych Węgier.
3. Gran albo Strigonium w Niższych Węgrach.
4. Pest naprzeciwko Budy z drugiey strony Dunaju.
5. Segedyn.
6. Wielki Waradyn.
7. Temeswar.

W Tranfylvanii są te:

8. Hermenstad.
9. Koloswar.

W Sławonii:

10. Essek y
11. Peterwaradyn.

W Kroacji:

12. Karlostad Stołeczne, y
13. Bihać.

W Bosnii:

14. Saraio Stołeczne.

W Serwii:

15. Belgrad.
16. Nissa.

W Dalmacji:

17. Ragusa to miasto z przyległemi miasteczkami y miejscami czyni Rzeczpospolitą Ragusańską pod protekcją Turków y Wenetów zostającą.

P. Ktore

P. Ktore są rzeki y góry znaczniejsze w Węgrzech?

O. Rzeki są te:

- a. Dunaj.
- b. Draw.
- c. Saw.
- d. Tess albo Tibiscus Cissa.
- e. Moraw.
- f. Maros.

Góry najwyższe dzielące Węgry od Polski pod znaczkim

☉ nazywają się Tatry albo Krempak.

P. Jakie są granice Węgier y jaka długość y szerokość ich?

O. Węgry na Wschod graniczą

- A. z Turcyą Europeyską
Na Południe także
- B. z Turcyą, y
- C. z Grecyą, z Morzem Adryatyckim albo
Odnogą Wenecką
Na Zachod
- D. z Niemcami to jest Austryą
Na Polnoc
- E. z Polską.

Rozciągają się Węgry od Wschodu do Zachodu na sto dwadzieścia mil Niemieckich, a od Południa do Polnocy na sto prawie dwanaście.

ROZ-

ROZDZIAŁ XIX.

W którym explikuje się Karta dziewiętnasta.

P. Co za część Europy widzisz na Kartie XIX?

O. Widzę Turcyą Europeyską, czyli część Państwa Otomańskiego w Europie.

P. Co za powietrze w tym Kraju, co za urodzaje, Rządy, Religia, y przymioty Turków tę Część Europy posiadających?

O. Powietrze bardzo utemperowane. Urodzaje wielkie, y gdyby ziemia cokolwiek lepiej sprawowana była, obfitszego nie byłoby Kraju tak co do zboża, iako co do wina, y różnych owoców.

Rządy tego Państwa są absolutne: Sultan Turecki jest Panem pełnomocnym nie tylko dobr swoich poddanych, ale y życia ich, bo wszyscy poddani u niego są niewolnikami. Ta niezmierna zwierzchność z iedney strony, a z drugiej niewola, są okazyją częstych buntów y zamieszania w Państwie.

Religia panująca Mahometańska wynaleziona od Mahometa Kacermistrza, który się za wielkiego udawał Proroka: Sekta jego nie innego nie jest, tylko zbior rozmaitych Artykułów

kułów z Żydowskich, Chrześcijańskich, Greckich y różnych Oryentalnych obrządków: inne wszystkie sekty osobiwie Greków Schizmatyków między niemi mieszczą się y mają swoje Kościoły y Kłasztory: Katolicka Religia gdzie nie gdzie ma także wolność swoich obrządków, wszystkie zaś te Religie muszą wielki haracz płacić Turkom.

Turcy są pomiarkowani y skromni w iedzeniu y napoju, ale łakomi y chciwi zysku przy swoich handlach: próżnowanie y szukanie iakiegoś spoczynku, jest przymiot obywatelów prawie ordynaryjny.

P. Jak się dzieli Kray Turecki w Europie?

O. Dzieli się na TURCYĄ WŁASCIWĄ czerwonym kolorem znaczoną,

Na GRECYĄ żółtym kolorem, y MAŁĄ-TARTARYĄ fioletowym kolorem znaczoną.

TURCYA WŁASCIWA dzieli się na cztery Wielkie Prowincye.

I. Romaniją albo Romelią.

II. Bulgaryą.

III. Wołoszczyznę

IV. Mutańską Ziemię.

GRECYA dzieli się na.

V. Macedonią.

VI. Albanią.

VII. Tessalią.

VIII. Liwadią, y na

IX. Polwysp nazwany Morea.

TARTARYA MNIEYSZA dzieli się na
Tatarow

d. Oczakowskich; na Tatarow

b. Budziak, na

X. Nogaiskich, y na Tatarow

XI. Krymskich.

P. *Jakie są Miasta znaczniejsze w Tur-
czach?*

O. Są te:

1. Konstantynopol Stołeczne Państwa Tureckiego sławne handlami, y Rezydencyą Cezarza Tureckiego
2. Adryanopol w Romanii.
3. Zofi Stołeczne w Bulgarii.
4. Bucharest Stołeczne Walachii.
5. Jassy Stołeczne Multanow.
6. Salonika przedtym Tessalonika Stołeczne Macedonii.
7. Durazzo Stołeczne Albanii.
8. Laryssa Stołeczne Tessalii.
9. Lepant Stołeczne Liwadii.
10. Ateny teraz nazwane Setines.
11. Korynt Stołeczne Morei.
12. Bafza-Serray Stołeczne Tatarow Krymskich.
13. Azof.
14. Perekop iest iakoby drzwiami z Mnieyszey Tartaryi do Tartaryi Krymskiej
czyli

czyli Polwyspu nazwanego Krymea, co przedtym nazywało się Chersonesus Taurica.

15. D. Oczakow Stołeczne Tatarow Oczakowskich.

16. Bender.

P. *Powiedz ktore są rzeki, Kapy, y Wyspy znaczniejsze w Państwie Tureckim?*

O. Są te Rzeki:

- a. Dunaj.
- b. Dniepr.
- c. Don albo Tanais.
- d. Dniester.
- e. Bog albo Argisz.
- f. Prut.

Wysp niezmierna moc koło Grecyi, przeto to Morze nazywa się Arcypelag, znakomitze są te:

- a. Korfu blisko morza Adryatyckiego na Zachod Grecyi do Wenetow należy.
- b. Cefalonia.
- c. Zant albo Zacyntus,
- d. Kandya.
- e. Negrepont.
- f. Lemnos albo Salamina.
- g. Mitylena.
- h. Sio.
- i. Samos.

k. Patmos gdzie Święty Jan Ewangelista będąc na wygnaniu pisał swoje Objawienia pełne tajemnic Boskich, te sześć ostatnie wyspy leżą na Arcypelagu.

Kapy czyli Gory nad morzem na wielu mieyscach znajduią się, nayznaczniejszy jednak iest na południe Morei, gdzie daleko na morze widać, bo wysoka gora na samym brzegu stoi nazwana

* Kap Matapan.

P. Jakie są granice y rozciągłość Państwa w Europie Tureckiego?

O. Państwo Tureckie w Europie na Wschod ma Odnogę morską

A. Zabach albo morze Azof.

B. Morze czarne.

C. Morze di Marmora, niegdyś Propontis albo Helleſpontus zwane, y

D. Arcypelag, albo Morze Wschodnie.

Na Południe ma Morze

E. Wŕszodziemne.

Na Zachod

E. Morze Wŕszodziemnie.

F. Morze Adryatyckie.

Na Północ

G. Węgry.

H. Pol-

H. Polskę y

I. Rosyjskie Państwo.

Długość Państwa Tureckiego w Europie, od Wschodu do Zachodu, rozciąga się blisko na sto pięć mil Niemieckich. Szerokość od Południa do Północy, od wyspu Kandyi aż ku Polŕczce, rozciąga się na dwieście dzieſięć mil Niemieckich.



P 2

ROZ-

ROZDZIAŁ XX.

W którym wykłada się dwudziesta Karta.

P. Co za część świata wyraża ta mapa XX?

*O. A*zyą, która najpierwey ze wszystkich czterech części świata była zaludniona.

P. Co za powietrze w tej części świata, co za urodzaje, Rządy, Religia, obyczaje y przymioty mieszkańców?

O. Ponieważ Azya rozciąga się pod trzema zonami, to jest, odmiennościami powietrza, przeto we wszystkich Kraiach Azji nie może być jednakowe powietrze, bo inne jest na przykład położenie Indyi, inne Tartaryi: Można jednak generalnie powiedzieć, że nie maś w świecie delikatniejszego mieszkania co do powietrza zdrowego y wygod jakie są w Azji. Wszystko się w niej rodzi cokolwiek jest pożytecznego, przyjemnego, y do zbytku nawet służącego. Znajdują się w niej na wielu miejscach kruszce złote, srebrne, Kamienie drogie, klejnoty, y perfumy różnego gatunku y rodzaju.

Rządy

Rządy wszędzie despotyczne, albo im podobne.

Religie najbardziej w Azji panujące są te: Mahometańska, y Pogańska: Chrześciana także znajduje się, ale to tylko po koloniach czyli Osadach w niey Europejskich.

Ludzie w Azji iako się różnią iedni od drugich powietrzem w którym mieszkają, tak się różnią obyczajami: generalnie iednak lud Azyatycki jest dowcipny, przyiemny, wspaniały, ale zniewieściany, zazdrośny y obludny. Chłńcykowie ze wszystkich mieszkańców Azji, dwiema się najbardziej rzeczami dystyngwują, pychą, y przywiązaniem do nauk y rzemioł: przyznają oni Europeyzykom iedno oko, to jest, cokolwiek wiadomości w rzeczach, światła ktorego w innych obywatelach całego świata bynajmniej nie widzą, mając ich za ślepych respektem siebie. U nich Szlachectwo idzie za umiejętnością, ten tylko u nich Szlachciec kto uczony, cnotliwy y roztropny, wszyscy inni nie mający cnoty, y nauki, podli ludzie, do roli, do prac naypodlejszych, choćby byli z naygodniejszych zrodzeni Rodziców, bywają obroccami. Uczni Senatorami, Ministrami, Urzędnikami y Rządcami Prowincyi bywają. Szlachectwo z urodzenia tylko samey Familii Cesarzkiej, według ich praw należy się.

P 3

P. Na

P. Na wiele się Państw dzieli Azya?

O. Na sześć.

I. TURCYĄ AZYATYCKĄ, w ktorej te są znaczniejsze Prowincye

a. Natolia, przed tym zwana Azyą Mnieyszą.

b. Syrya y

c. Arabia.

II. Królestwo PERSKIE.

III. Państwo WIELKIEGO-MOGOLA.

IV. INDYĄ WSCHODNIĄ, która w sobie zamyka wiele Królestw udzielnych y wysp.

V. Państwo CHINSKIE.

VI. TARTARYA WIELKA dzieli się na

d. Tartaryą Moskiewską,

e. Tartaryą Chińską, y

f. Tartaryą dziką y nikomu niepoddaną:
W tey Tartaryi iako y w innych różne są Tatarow Ordy albo narody mające swoich partykularnych Xiażąt nazwanych Hanow.

P. Jakie są Wyspy y Polwyspy w Azyi?

O. Są te:

g. Dypr.

h. Sokotera.

i. Ceylan.

k. Maldywy wyspy drobne.

l. Sumatra.

m. Jawa.

n. Bor-

n. Borneo.

o. Celebes.

p. Giloło.

q. Mindanao.

r. Lufon albo Manilla.

s. Formosa.

t. Nowe Filippiny.

u. Maryany albo Larrons.

y. Japonia Państwo udzielne:

w. Sagalia.

Polwyspy są te:

x. Kamboja, albo Guzarat,

y. Indostan.

z. Malaka.

aa. Kamboja.

bb. Kore.

cc. Kamfzatka.

P. Ktore są sławniejsze miasta w Azyi?

O. Są te:

1. Smirna Stołeczne Azyi Mnieyszey.

2. Mekka sławne narodzeniem Mahometa Zwodziciela, ktorego Turcy za swego Proroka mają.

4. Medyna sławne grobem tegoż Zwodziciela.

4. Jeruzalem Stołeczne Palestyny niegdyś, teraz Arabii: sławne nauką, grobem y Zmartwychwstaniem Zbawiciela Naszego Jezusa Chrystusa.

P 4

5. Mok-

5. Mokka Miasto Portowe y sławne handlem z trzema prawie częściami Ziemi.
6. Ispahan Stołeczne Krolestwa Perłkiego.
7. Basłora y
8. Gamron sławne handlami.
9. Agra Stołeczne Państw Wielkiego Mogola; który teraz rezyduje w Dzieli bliskim mieście Agry, przeto niektorzy Geografowie Dzieli za Stołeczne kładą.
10. Multan miasto bogate y handlowe Indostanu.
11. Surat miasto obronne y sławne handlami w Krolestwie Guzarat.
12. Goa sławne handlami, leży w Indostanie, należy do Portugalczykow.
13. Trankebar, także w Indostanie należy do Duńczykow.
14. Pondyszery tamże, należy do Francuzow.
15. Kolombo najznaczniejszy na wyspie Ceylan, należy do Osad Hollenderkich.
16. Awa Stołeczne Krolestwa tegoż imienia w Indyach Wschodnich.
17. Pegu Stołeczne Krolestwa tegoż nazwiska.
18. Siam Stołeczne Krolestwa tegoż imienia.
19. Kamboye Stołeczne Krolestwa tegoż imienia.
20. Malaka Stołeczne Poł-wyspu y Krolestwa tegoż imienia: Portugalczykowie to Krolestwo wydarli Indyanom, a teraz się dostało Hollendrom.

21. Ba-

21. Batavia Stołeczne wyspy Jaxa: tu największy handel prowadzą Europejczykowie z Indyami, y to jest najznaczniejszy Kawalek w Indyach Hollendrow.
22. Manilla Stołeczne wyspu Luson, który od imienia swego miasta także się Manillą nazywa, należy do Hiszpanow.
23. Makao.
24. Kanton.
25. Nankin te trzy miasta sławione handlami w Chinach.
26. Pekin Stołeczne Państwa Chińskiego.
27. Jego Stołeczne Japponii y Rezydencya Cesarza Japońskiego.
28. Jenissea znaczne w Tartaryi Wielkiej.
29. Tobolskoy Stołeczne Syberyi.
30. Samarkand znaczniejszy Tatarow niezholdowanych y włoczegow.

P. Jakie są znaczniejsze rzeki, Morza, ueziora, odnogi morskie, góry nad morzem w Azji?

P. Rzeki znaczniejsze są te:

- a. Tygris.
- b. Eufrates.
- c. Indus.
- d. Ganges.
- e. Mekon.
- f. Kiang.
- g. Huang.
- h. Amur.

P 5

i. Lena

- i. Lena.
- k. Jeniffa.
- l. Oby.
- m. Wolga.

Morza sławniejsze są te:

- n. Morze Kaspijskie.
- o. Jezioro Aral.
- p. Odnoga Perska.
- q. Odnoga Bengalska.
- r. Odnoga Siam.
- s. Ciasnina morska Sond.
- t. Odnoga Kochinehin.
- u. Morze Amur.

Gory znaczniejsze nad morzem
nazwane Kapy, są te:

- * Roselgat.
- ** Komaryn.
- *** Schouetoi.
- **** Ys.

Inne gory w pośrodku Kraju najsławniejsze są te: od B. do n. to jest od morza Czarnego aż do morza Kaspijskiego ciągną się Gory nazwane Kaukazus: tam gdzie znacz. i. y a. Gory są Taurus.

Kraie nie ze wszytkim odkryte y wiadome w Azji są te:

- Nowa Gwinea leży na Południe Azji,
- Nowa Hollandya w Północnych stronach Azji ielszcze nie zewsztytkim odkryte y osiadle.

P. Ja.

P. Jakie są granice Azji, y iak się długo y szeroko rozciąga?

O. Azja na Zachod łączy się

A. z Europą

B. ma Morze Czarne y

C. Morze Wśrzedziemne, styka się z Afryką, y ma

D. morze Czerwone.

Na Południe

E. ma Morze Indyjskie

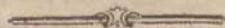
Na Wschod

F. Morze Wielkie Południowe czyli spokoyne.

Na Północ

GG. Morze Lodowate.

Rozciąga się od Smirny i. to jest, od Zachodu aż do Kamfzarki cc. Na Wschod, na mil tyfiac dwieście siedmdziefiat pięć: A od południa do Północy, to jest, od Malaki 20. aż do Kap Ys **** ma szerokości tyfiac sto dwadzieścia pięć mil Niemieckich.



ROZ-

ROZDZIAŁ XXI.

W którym się explikuje Karta dwudziesta pierwsza.

P. Jaką Część Świata pokazuje Karta XXI?

O. Pokazuje Afrykę, o której najmniej mamy wiadomości, zwłaszcza tych Kraiów co są we środku.

P. Co za powietrze w Afryce, urodzaie, Rządy, Religia, y obyczaje Mieszkańców?

O. Afryka jest Połwysep, którą Równonocny cyrkuł czyli Ekwator na dwie części prawie równe przerzyna: cała jest pod Słońcem które ledwie nie we wszystkich miejscach najeży dopieka, przecięż urodzajna jest przy brzegach, gdzie owoce różnego rodzaju, iako y ziola bardzo użyteczne w obfitości rosną, w pośrodku piaski rozpalające się od upału Słonecznego, drapieżnych bestyi y Jadu mnogość, niedostatek wody, czyni Kray do pomieszkania niepołobny.

W Afryce rządy różnych narodów rozmaite są: Są tacy ludzie którzy pod namiotami mieszkają, y ci przenoszą się z miejsca na

na miejsce, tacy nie mają żadney formy rządu. Są Krolestwa y Rzeczpospolite. Krolestwa Trypoli, Tunis, Alger rządzą się kształtem Republikańskim pod protekcyą Cesarza Tureckiego, który w tych Rzeczachpospolitych trzyma swoich Balzow, iakoby Namieśnikow; ale w roku 1766. te trzy Rzeczpospolite wypowiedziały Cesarzowi Tureckiemu posłuszeństwo.

Przymioty mieszkańców tej Części ziemi, bardzo się zgadzają z ich Klimą; bo iako ich powietrze dla upału nieznosne jest, tak ludzie nieznosni dla swoich obyczajów grubiańskich, dzikich, y okrutnych: Są oni prawda dosyć dowcipni, ale w dogodzeniu swojej chciwości, y w szalbierstwie, naylorówniejsi z nich jeszcze mają coś okrutnego w swoich obyczajach.

P. Jak się dzieli Afryka?

O. Dzieli się na piętnaście znaczniejszych części czyli Kraiów.

I. BARBARYA.

II. BILEDULGERID.

III. ZARĘ albo PUSZCZĄ y Pustą Krainę.

IV. NIGRYCYĄ, albo MURZYNSKĄ Ziemię.

V. GWINEĘ, w której te są ludne Prowincye.

a. Brzeg Malaget

b. Brzeg Dents.

c. Brzeg

- c. Brzeg Złoty.
 VI. Brzeg KONGO, który składa się z trzech Krolestw
 d. Krolest. Loango.
 e. Krolest. Kongo.
 f. Krolest. Angola.
 VII. KAFFRERYA, albo Brzeg Kaffrow, gdzie jest narod.
 g. Hottentotow.
 VIII. Brzeg ZANGWEBARYL.
 IX. Brzeg AJAN.
 X. Brzeg ABEX.
 XI. EGYPT.
 XII. NUBIA.
 XIII. ABISSYNIA.
 XIV. MONOEMUŁ.
 XV. MONOMOTAPA.

P. Jakie są wyspy znaczniejsze koło Afryki?

O. Znaczniejsze są te:

- h. Wyspy Kanaryjskie.
 i. Kap. Verd. albo Capitis Viridis.
 k. Wyspy Murzyńskie.
 l. Madagaskar.
 m. Wyspy Amirant.

Miedzy wyspami Kanaryjskimi jest jedna nazwana Fer, przez którą Francuzcy Geografowie y Matematycy przeciągają linią pierwszą południową. Hollendrzy zaś naznaczają pierwszą

pierwszy Merydian przechodzący przez górę nazwaną Pik-de-Teyde, która jest na wyspie Teneryfie jednej z Kanaryjskich: ta góra strasznie jest wyfoka, wierzchołek jej zawsze śniegiem okryty, lubo przy niej na dole nigdy śnieg nie pada, y ta wyspa nie zna mrozu.

P. Które są znaczniejsze miasta w Afryce?

O. Są te:

1. Fez Stołeczne całej Barbaryi.
2. Sale miasto portowe w Barbaryi.
3. Marok Stołeczne Krolestwa tegoż imienia.
4. Tafilet Stołeczne Biledulgerid.
5. Alger miasto portowe y Stołeczne Rzeczypospolitey Algerskiej.
6. Tunis Stołeczne Rzeczypospolitey Tunetańskiej.
7. Trypoli Stołeczne Rzeczypospolitey tegoż imienia.
8. Borneo y
9. Tombut Stołeczne Nigricyi czyli Murzyńskiej Ziemi.
10. Delmina Forteca mocna z portem w Guinei należąca do Hollendrow.
11. Benin Stołeczne Gwinei.
12. Loango Stołeczne Krolestwa tegoż imienia.

13. San

13. San Salvador, przedtym Kongo, Stołeczne Krołestwa tegoż imienia.
14. Loanda Stołeczne, a
15. Pengela czyli Świętego Filipa miasto portowe w Krołestwie Angola.
16. Sofala na brzegach Kaffrow.
17. Mozambik Stołeczne Zanguebaryi, oraz portowe sławne wielkimi handlami, należy do Portugalczyków.
18. Quiloa.
19. Mombaza y
20. Melinda miała portowe w Zanguebaryi.
21. Magadoxo Stołeczne y portowe na brzegu Aian.
22. Gondar Stołeczne Abissynii.
23. Senjar, albo Nubia Stołeczne Nubii.
24. Dongola czyli Donkala sławne handlami w Nubii.
25. Kair Stołeczne Egiptu.
26. Alexandrya miasto portowe w Egipcie.

P. Jakie są znaczniejsze Rzeki, Gory, y Kapy czyli Gory nadmorskie w Afryce?

O. Rzeki są te:

- a. Nil, który wielką żyzność Egiptowi przynosi przez swoje na wszystkie pola wylewania się, y regularną powodź: wpada w morze Szrodziemne siedmią korytami.
- b. Niegier rzeka najznaczniejsza w Murzynskiej Ziemi, także generalnie

co

co rok swoim czafie wylewa, iako y Nil.

c. Senegal.

d. Gambia.

e. Kaire.

f. Kuneni.

g. Kuama.

Gory w Afryce najwyższe są te:

⊙ Atlas.

☾ Gory Xiężycy w Abissynii y daley ku południowi.

Gory nadmorskie albo Kapy znakomitze są te.

* Kap-Kantyn.

** Kap-Blanc, czyli biały.

*** Kap-Verd, czyli zielony.

† Kap Palmas.

†† Kap o trzech wierzchołkach.

††† Kap Czarny.

†††† Kap dobrej nadziei.

† Kap Korrentes.

†† Kap del Gado.

††† Kap Gwardafui.

P. Jakie są granice Afryki, y iak się długo y szeroko rozciąga?

O. Afryka na Zachod ma

A. Ocean Atlantycki.

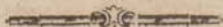
B. Morze Murzynskie

Q

Na

- Na Południe ma
C. Morze Kaffrow
Na Wschod
D. Ocean Indyjski
E. Morze Czerwone y
F. Azyą.

Na Północ,
G. Morze Wśrzedziemne
Rozciąga się Afryka od Wschodu to jest od Kapu Guardafui, aż do Zachodu do Kap-Verd, na tyśiąc pięćdziesiąt mil Niemieckich: Szerokość jest od Południa do Północy, rachuje się, to jest, od Kapu dobrej nadziei aż do Tunis w Barbaryi, mil tyśiąc osm-
dziesiąt pięć.



ROZ-

ROZDZIAŁ XXII.

W którym explikuje się Karta dwudziesta druga.

P. Co za część Świata widzisz na tej Karcie?

O. Widzę Amerykę, która się inaczej nazywa Nowym światem, bo niedawnemi wieki odkryta, zowie się także Indya Zachodnią. Więcej iak półtrzecia sta lat minęło, iako Krzysztof Kolumbus rodem Genuńczyk, pierwszy odkrył ten Kray w w północnych stronach: iego zaś torem idąc Ameryk Vespucius rodem Florenczyk więcej wynalazł w południowych stronach, y prze- to od iego imienia cała ta część ziemi nazy- wa się Ameryką.

P. Pod iakim powietrzem ta część Zie- mi została, iak się rzędziła przedtym, iak te- raz? iakiey są Religii Obywatele iey, y i- kich obyczajow?

O. Ameryka co do powietrza, iako się pod wszystkiemi Zonami rozciąga tak ro- zmaitemu podlega temperamentowi powie- trza: są w niej kraie pod zbytęcznym upa- łem leżące, są zimne, naywięcej iednak pod
Q 2 *śli-*

ślicznie utemperowanym zoftaiące niebem. Grunt wszędzie prawie urodzajny: cokolwiek z nasion Europejskich zasiewaia w Ameryce, udaie się bardzo dobrze: ta część ziemi rodzi nieprzebraną moc zioł lekarskich, y owocow, obfituje w cukier, kaffę, kruszce, złote, &c.

Kiedy ten Kray znaleziono, zastano w nim mnoſtwo Narodow rozmaitym kształtem rządzących się: teraz prawie cała ta część Ziemi podzielona iest na obſzerne Prowincye do rożnych Monarchow Europejskich należące, ktoremi rządzą Vice-Rejowie albo Gubernatorowie imieniem y mocą swoich Pryncypalow.

Wszystkie Narody Amerykańskie nie miały wiadomości prawdziwego Boga, w bałwochwalſtwie będąc zatopione do czaſu odkrycia tey części ziemi od Europeyzykow, ktorzy światłem Wiary Chrzeſcianſkiej ją oświecili: przeto w niey teraz po więkſzey części panuje wiara Katolicka Rzymska, albo Luterska, albo Kalwińska: ſą iednak ieſzcze narody pogańſtwem zaſlepione, w głąb Kraiu mieſzkaiące.

Amerykanie generalnie mowiąc, co do obyczaiow, ſą zdradliwi, zawzięci, zabobonni, po wielu mieyſcach mają zwyczaj malować ſwoie ciała rożnymi kolorami: ale to ſię ma rozumieć o dzikich Narodach, bo inni

inni mający iakikolwiek polor, pokazuią dowcip, y rozum doſyć przenikliwy y ſpołobny do wſzytkiego.

P. Jaki iest podział Ameryki?

O. Ameryka, generalnie mowiąc, dzieli się na trzy części, na

A. AMERYKĘ POŁNOCNĄ.

B. AMERYKĘ POŁUDNIOWĄ: y wyspy około niey leżące.

Ameryka Połnocna dzieli się na sześć części, to iest:

I. NOWĄ HISZPANIĄ albo STARY MEXYK, należy do HISZPANII.

II. NOWY MEXYK, ktoremu iest przyległy Połwysp.

a. Kalifornia należy do Hiszpanii.

III. FLORYDĘ czyli Luſianę, to nazwiſko ſłuży po części Kanadzie, częścią do Hiszpanow, częścią do Francuzow, y Anglikow należy.

IV. KANADĘ czyli NOWĄ FRANCYĄ, należy do Anglikow.

V. WIRGINIĄ, ktora w ſobie zawiera Georgią, Karolinę, Wirginią właſciwą, Maryeland, Penſilwanią, Nowy York, Nową Anglią, Akadyą, y Nową Szkocyą, należą do Anglii.

VI. NOWĄ BRYTANNIĄ, która zawiera w sobie Kray Elkimow, czyli

b. Ziemię Labrador, także należy do Anglikow.

Ameryka Południowa dzieli się na siedm potężnych Krajow.

VII. TERRA FIRMA, czyli Ziemię Gruntowną, która należy do Hiszpanow; są tam oraz Osady niektóre znaczne do Hollendrow należące.

VIII. PERU do Hiszp.

IX. CHILLI do Hiszp.

X. ZIEMIĘ MAGELLANSKĄ do Hiszp.

XI. PERAGUARYĄ do Hiszp.

XII. BREZYLIĄ należy do Portugal.

XIII. KRAY AMAZONEK.

Wyspy znaczniejsze w Ameryce są te:

c. Wyspa Ziemi Nowey, czyli Terre-Neuve do Anglikow.

d. Wyspy Afores do Portugallii.

e. Kuba do Hiszp.

f. Wyspa S. Dominika częścią do Hiszp. częścią do Franc.

g. Jamaika do Anglikow.

Kurafao do Hollendrow.

k. Wyspy Antilles znaczniejsze do Francuz.

1. Wyspa

1. Wyspa nazwana Ziemiaognia, y

m. Galapes albo Gallapagos: iako y inne, należą do Hiszpanow.

P. Jakie są sławniejsze miasta Amerykańskie?

O. Są te:

1. Meksyk Stołeczne nowej Hiszpanii.

2. Akapulko.

3. Guatimala y

4. Vera - Cruz, te cztery są oraz miasta portowe.

5. Santa - Fe Stołeczne Nowego Meksyku.

6. Quebec Stołeczne Kanady.

7. Boston Stołeczne Virginii.

8. Havana, Stołeczne wyspy Kuby czyli Hiszpanioli.

9. S. Dominique Stołeczne wyspy S. Dominika.

10. Porto - Bello.

11. Panama, y

12. Kartagena, te trzy Portowe miasta ma Terra - Firma.

13. Lima Stołeczne Peru.

14. Quito, y

15. Kusko także w Peru sławne miasta.

16. San - Jago Stołeczne Chili.

Q 4

17.

17. Wniebowzięcia czyli l'Assomtion Sto-
leczne Peraquarii.
18. Buenos Ayres portowe y sławne han-
dlami w Peraquarii.
19. San-Salvador Stołeczne Brezylji.
20. Olinda albo Fernanbuc portowe y han-
dlowne miasto w Brezylji.

*P. Powiedz znakomitsze rzeki, Odnogi
morskie, y Ciasniny morskie w Ameryce?*

O. Rzeki znaczniejsze są te:

- a. Rzeka S. Wawrzyńca.
- b. Missisipi.
- c. Orenok.
- d. Surynam.
- e. Rzeka Amazonśka.
- f. Plata, albo Rio de la Plata.

Odnogi morskie znaczniejsze są te:

- g. Odnoga Hudson.
- i. Odnoga Meksykańska.
- l. Odnoga Panama.
- k. Odnoga Honduras przy Meksyku Sta-
rym.
- h. Ciasnina Davis.
- mm. Ciasnina Magellańska.

P. Znay-

*P. Znayduiąć się y Gory y Kapy, czyli
gory nad morzem w Ameryce?*

*O. Znaydują się, naywyższe ze wszyst-
kich w całym świecie są*

Andes albo Kordillers, które dzielą Peru
od Amazonii.

Gory nad morzem znakomitsze są te:

- * Kap Breton w Nowey Ziemi.
- ** Kap. du Nord, na brzegach Terra
Firma.
- *** Kap. Horn na Wyspie Ziemi ognia
nazwaney, na południe Magellanii.
- **** Kap. Koriente na Zachod Meksyku.

*P. Jakie są granice y iaka długość y ob-
szerność Ameryki?*

O. Ameryka na Zachod oblana jest

A. Morzem Południowym czyli Spokoy-
nym.

Na Południe ma

B. Ocean Południowy, czyli Morze Magel-
lańskie

Na Wschod

C. Ocean Atlantycki

Na Połnoc Kraie niewiadome, Od-
nogę Morską Hudson g. y Ciasni-
nę Davis h.

Q 5

Dłu-

Długość Ameryki od Wschodu do Zachodu nie wszędzie jest jednakowa; w północnych stronach największa być może na ośmset mil Niemieckich; w południowych na siedmset piętnaście największa, w pośrodku to jest między Panama II. aż do Portobello 10. na czterdzieści pięć mil Niemieckich; Szerokość zaś iey biorąc od Południa do Północy, to jest, od Kapu Horn *** aż do Przesmyku Davis, rachują na tyfiac ośmset mil Niemieckich.



NAUKA

NAUKA

O

SFERZE.

ROZDZIAŁ I.

O Sferze w powszechności y o iey obrotach.

P. Co wyraża Figura, pod znakiem A?

O. Wyraża Sferę, to jest, machinę okrągłą składającą się z różnych cyrkulow czyli obrotów.

P. Co ta znaczy machina czyli Sfera?

O. Znaczy świat cały, to jest, niebo, na nim gwiazdy obracające się, y ziemię pośrodku Sfery położoną, która jest na kształt małej gałeczki zrysowana w centrum całej machiny: a lubo w pośrodku zrysowana jest, nie dla tego jednak aby miała być centrum całego świata, bo to nie jest pewna: ale że my mieszkańcy ziemscy po tey

tey galecce czołgający się uważamy w około wszystkie obroty niebieskie, y stofuiemy ie do okrągu Ziemi naszey.

P. Na co się zda Sfera?

O. Na to, aby nam wyrażała Symetryą świata, y do łatwiejszego pojęcia służyła bieg gwiazd, y pokazywała konnexyą obrotów Niebieskich z tym wszystkim co się dzieie na naszym Okręgu ziemskim: iako to aby nas nauczyła iak się odmieniaią cztery części roku, czyli czworakie chwile odmienne przez bieg roczny Słońca stające się, tudzież aby nam wyexpikowała rozmaiłość temperamentu powietrza po różnych miejscach, czyli Klimata &c.

P. Jaki jest pierwszy obrot Niebios naygeneralniejszy?

O. Dzienny, przezeń bowiem niebiosy y wszystkie na nich konstellacye od wschodu do zachodu we dwadzieścia cztery godzin obracają się: y ten jest bieg naygeneralniejszy całej Sfery.

P. Co się ma rozumieć przez Wschod y Zachod?

O. Przez Wschod, ma się rozumieć ten punkt y miejsce, gdzie Słońce na nasz Horyzont wchodzi; przez Zachod ten punkt, gdzie słońce z naszego Horyzontu zchodzi:

dzi: te dwa Punkta są znaczne literami na Sferze:

a. Wschod.

b. Zachod.

P. Jak to byź może aby świat cały szedł od Wschodu do Zachodu? Wszakże oprócz świata nie ma nic, toć y miejsca nie ma gdzieby mógł obracać?

P. Ten obrot całego świata jest w koło siebie samego na jednym miejscu: tak właśnie iak koło obraca się na osi chodząc wokoło niej, y nieodstępując nigdy swoiey osi, przeto y w machinie całego świata, trzeba sobie imaginować, dwa nieporuszone punkta, iakoby dwa końce osi, która niby wtkroś przez cały przechodzi świat. Te dwa punkta czyli końca nazywają się Poli,

c. ieden Polus Polnocny, a drugi

d. Południowy.

P. Wiele jest Cyrkułów czyli Obwódów na Sferze?

O. Dzieścić znaczniejszych, to jest sześć większych, a cztery mniejszych: większe są te, które przecinają Sferę na dwie części równe; mniejsze które przecinają na dwie części nierówne. Wiedzieć zaś potrzeba, iż każdy cyrkuł dzieli się na 360 części, czyli gradusów, każdy gradus ma w sobie 60 minut,

nut, każda minuta ma w sobie 60 minut drugich albo sekund, każda sekunda ma 60 trzecich czyli tercyi, y tak daley.

Wielkie Cyrkuły są te

Aequator czyli Równodzienny *e. f.*

Zodiak *g. h.*

Kolury dwa, ieden *i. k.* a drugi *l. m.*

Horyzont *n. o.*

Merydian albo Południowy: *a. c. b. d.*

P. Powiedz w szczególności o każdym Cyrkule większym, co każdy znaczy?

O. Porządkiem idąc, zaczynam od Ekwatora czyli Równodziennego, ten jest wyrażony literami *e. f.* w iednakowey odległości tak od Pola Północnego nazwanego Arktyka, iak od Pola Południowego nazwanego Antarktyka, dzieli świat na dwie części równe, część północną począwszy od samego Ekwatora aż do Pola Arktyka *c.* y część Południową od tegoż Ekwatora do Pola Antarktyka *d.* Nazywa się dla tego Równodziennym, iż gdy Słońce przyjdzie do tej linii, (co bywa dwa razy na rok, raz w Marcu, drugi raz w Wrześniu) w ten czas po całym świecie dzień równy jest nocy: a to dla tego, iż w ten czas Słońce tyle się bawi y postępuje na iedney połowie świata, ile na drugiej.

ZO-

ZODIAK *g. h.* Wielki Cyrkuł, szeroki na 16 gradusów przerywający z ukosa Ekwatora czyli linią Równodzienną, odchodzi od niej z iedney y z drugiey strony na 23 gradusy 29 minut w naywiększe między sobą odległości. Środkiem tego Cyrkułu centkowata idzie linia nazwiskiem Ekliptyka czyli zaćmienia, o czym potym będzie się mówiło. Zodiak dzieli się na dwanaście większych części czyli znaków Niebieskich, każdy znak ma trzydzieści gradusów. Znaki są te, sześć z strony Północney to jest:

♈ Baran,

♉ Byk.

♊ Bliźnięta.

♋ Rak.

♌ Lew.

♍ Panna.

Sześć z strony Południowej:

♎ Waga.

♏ Niedźwiadek.

♐ Strzelec.

♑ Koziorożec.

♒ Dzban.

♓ Ryby.

P. Na co się zdadzą te znaki Niebieskie?

O. Na to, aby nam pokazywały drogę którą Słońce swoy bieg odprawuje: dwanaście

ście znaków korrespondują dwunastom w roku miesiącom: Słońce wchodzi w znak Barana około 20 albo 21. Marca, przebiegłszy wszystkie porządkiem tego znaku gradusy, wchodzi następującego miesiąca w znak Byka, y tak kolejną wszystkie te obszedłszy Konstelacye, wraca się znowu do Barana. Słońce każdego dnia niezupełnie ieden cały ubieży gradus 60, gdy 360 tylko nassegnamy w cyrkule gradusów, w roku zaś rachuiemy dni 365, godzin 5, minut 48, sekund 40, przeto iedno drugim kompensuje się, niezupełność gradusów w biegu dziennym sprawuje superatę dni, godzin, minut &c. Obrót znaków tych bywa od Zachodu do Wschodu.

Kolury są także wielkie dwa Cyrkuły, które przechodząc przez Pole świata, Ekliptykę czyli linią zaćmienia przecinają na cztery części równe. Kolur pokazujący porównanie dnia z nocą wyrażony jest literą *i. k.* przerywa on Ekliptykę y Zodiak na początku znaku Barana, y Wagi: te dwa punkta Ekliptyki y Ekwatora przecięte Kolumem, znaczą porównania dnia z nocą, iedno na Wiosnę, w znaku Barana, około 21. Marca; drugie w Jesieni, w znaku Wagi, które około 23. Września przypada. Drugi Kolur jest *k. m.* przechodzi Ekliptykę na pierwszym gradusie znaku Raka, y na pierwszym gradusie znaku Koziorozca, y te dwa miejsca czyli punkta przecinających się Cyrkułów znaczą

znaczą przesilenie dnia z nocą: w ten czas Słońce albo wygurowawszy względem nas, zda się zaśtanawiać nie co, dla swego biegu bardzo nieznaczego, albo zniżywszy się (mówiąc według nas) cała się w górę: dwa razy to na rok przypada, raz w lecie w znaku Raka około 22. Czerwca, kiedy największy dzień bywa, a noc najmniejsza; drugi raz w zimie w znaku Koziorozca około 22. Grudnia, kiedy najmniejszy dzień, a noc największa bywa.

HORYZONT jest wielki Cyrkuł *n. o.* który przecina Sferę na dwie części równe, wyższą y niższą: takowy Horyzont nazywa się Astronomiczny: inny jest który się nazywa widoczny, a ten jest miejsce w około człowieka stojącego, iak tylko może okiem doyrzeć z iakiej wysokości. W każdym takowym Horyzoncie uważają się dwa punkta, ieden perpendykularnie nad głową każdego człowieka, y taki punkt na Niebie nazywa się Zenit, drugi na przeciw pierwszemu iakoby pod nogami człowieka, y taki punkt na niebie imaginowany nazywa się Nadyr. Takowe Horyzonty odmieniają się każdego prawie momentu za ruszeniem się człowieka z punktu miejsca, przeto można mówić że tyle jest Horyzontów y tyle Zenit y Nadyr, ile można imaginować punktów na Kuli ziemney. Horyzontu na to zażywamy, abyśmy wschod y zachod planet, gwiazd, y innych

R

Kon-

Konstellacyi miarkować mogli, bo gdy pokaznie się gwiazda na naszym Horyzoncie, powiadamy że wschodzi, a gdy pod Horyzont spuszcza się, mowiemy iż zachodzi, bo z oczow naszych niknie.

MERYDIAN, czyli Cyrkuł Południowy jeden z większych, wyrażony literami *a. c. b. d.* przechodzi przez Polos świata, przerywa Ekwatora z obu stron, zachodzi się z Zenit y Nadyr, dzieli świat na dwie części równe, jedna zowie się Hemisferium Wschodnie, druga Hemisferium Zachodnie. Dla tego zaś nazywa się Południowym Merydian, iż gdy do tej linii Słońce na południe wyguruie, wszyscy pod tą linią, od Połnocy do Południa, wprost mieszkający mają wraz Południe, iako z przeciwny strony mieszkający, wszyscy teyże samey godziny mają Połnoc.

Ten Cyrkuł za najmniejszym stąpieniem y pomknieniem się człowieka, czyli to od Wschodu do Zachodu, czyli przeciwnie, odmienia się, przeto go wyznaczyć napewne trudno, chyba względem iakiego miejsca partykularnego na ziemi. Merydiana używamy na wyznaczenie y pokazanie wyfokości czyli Elewacyi Polu na Horyzoncie: ieżeli Polus miejsca iakiego, na Horyzoncie Astronomicznym nie znajduje się, czyli żadney niezna Elewacyi, znak to jest że takowe miejsce

się pod samym leży Ekwatorem, ieżeli zaś cokolwiek pomyka się od Equatora czyli ku Połnocy, czyli ku Południowi, musi być koniecznie iego Polus na Horyzoncie Astronomicznym jeden wyższy, drugi niższy, wyfokość tedy miejsca takowego czyli elewacya rachue się przez gradusy, które są wyrażone na Merydianie znajdującym się między Polem y Horyzontem.

p. q. TROPIKI są Cyrkuły mniejsze, jeden Raka, tak nazwany, bo przez ten znak przechodzi;

r. s. a drugi Tropik Koziorozca, bo przez znak Koziorozca ciągnie się: obydwie od Equatora oddalaia się na 23 gradusow y 29 minut; od siebie zaś odlegle są na 47 gradusow prawie: obydwie z Equatorem są równo odlegle Cyrkuły, y są niby granicami biegu Słonecznego, bo do nich Słońce przyszedłszy więcej nie postępuje, ale się wraca ku Equatorowi, y ztąd ie po grecku nazwano Tropikami.

POLARES są mniejsze dwa Cyrkuły równo odlegle z Ekwatorem y z Tropikami, odlegle od polow na 23 gradusy y 29 minut. jeden z nich nazywa się

t. u. Cyrkuł Polaris Arcticus, drugi zaś

x. y. Polaris Antarcticus.

P. Co to za Cyrkuł małeński c. na samym Polu Arcticus nazwanym, leżący na wierzchu Merydiana widzimy?

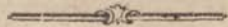
O. Jest to Cyrkuł godzinny, podzielony na 24 godzin; 12 godzin ku Wschodowi począwszy od Południa aż do Północy, a 12 godzin od Północy do Południa. Index na samej osi Świata na tej obręczce tak jest osadzony, iż na każdą stronę może się łatwo pomknąć y w koło obrocić, samej osi nie poruszając: ale gdy oś, albo świat z osią poruszysz, y index na tej osi zatknięty obracać się musi. Index ten z swoim małeńkim Cyrkułem służy do znalezienia y zgadywania godziny w każdej krainie y stronie świata.

P. Czyli wszystkie te pomienione Cyrkuły powinny być na kuli ziemnej zrysowane?

O. Wyjąwszy dwa Kolury, które mniej potrzebne są na Kuli ziemnej, wszystkie inne powinny się wyrażać, iako y w samej rzeczy wyrażają się, y korrespondują tym które na Niebie, y w całym ogólnie świecie imaginujemy: y tak zobaczysz na globie ziemnym dwa Pole perpendykularnie leżące pod Polami świata: iako też, Cyrkuły Polarne, dwa Tropiki, y tym podobnie inne. Oprócz tych jeszcze na globach y na Kartach Geograficznych widzimy Merydiany, czyli Cyrkuły Południowe, y Parallelas czyli

rownoodległe

rownoodległe, które służą na dochodzenie długości y szerokości miejsc, o czym już mówiło się w Rozdziale I. gdyż to bardziej zdaie się należeć w popołitości mówiąc do Geografii, iako do Sfery. Krotko tu tylko przypominam, iż szerokość będąc nic innego, tylko odległość iakiego miejsca od Equatora, albo na dół, to jest z obudwoch stron jego zmierzając ku Biegunom czyli Polom, przeto szerokość rachuje się przez Cyrkuły równoodległe Equatorowi: miejsca między takowemi Cyrkułami zamknięte nazywają się Klimata, to jest, odmienność powietrza według przewyższającego zimna lub ciepła. Długość rachuje się przez merydiany czyli Południowe Cyrkuły od Zachodu do Wschodu, bo długość nic innego nie jest, tylko przeciąg od pierwszego Merydiana biorąc, do miejsca którego pozycyi szukasz.



ROZDZIAŁ II.

O Trojakim Ułożeniu Sfery.

P. Co to jest trojakié ułożenie Sfery, y iak się rozumieć powinno?

O. Jedno ułożenie nazywa się proste, drugie Rownoodległe, a trzecie z ukosa nachylone. Proste, jest to, kiedy obydwie bieguny świata, wspierają się na Horyzoncie, a punkta Zenit y Nadyr, przypadają z Equatorem. W takim ułożeniu Sfery zostający mieszkańcy, mają ustawicznie porównanie dnia z nocą. A to dla tego, iż ponieważ według wielkości albo szczupłości powszechnego Horyzontu dzieje się, iż dni y nocy raz krótsze drugi raz dłuższe stają się, to jest iak które kraje albo odlegleysze, albo bliższe są Horyzontu powszechnego całego świata, tak też dzień powiększa się albo zmniejsza się: zaczynam iezeli Słońce tyle się bawi na Horyzoncie, ile pod Horyzontem, więc dni powinny być równe nocom. Otoż wżyscy ci, względem których sytuacja Sfery jest prosta, doznają tego; bo ich Horyzont przecina na dwie części równe wszystkie Cyrkuly, które Słońce dziennym biegiem obchodzi w roku.

J

Takim

Takim mieszkańcom trafia się y to iezcze, iż dwa razy na rok Słońce po wierzchu głowy ich przechodzi, to jest wtedy, gdy w samą linią Equatora wpada. A iako się rzekło, że ci ludzie mają swoje Zenit y Nadyr w Equatorze, tak za tym idzie, że Słońce dwakroć na rok przez ich Zenit y Nadyr przechodzi. Takowi ludzie mają y to dla siebie osobliwszego, iż wszystkie gwiazdy y wszystkie części świata za porządnym obrotem niebios widzieć mogą.

SFERA ROWNOODLEGŁA wtedy się nazywa, kiedy Horyzon w równi jest z Equatorem, a bieguny świata nic się nie różnią od Zenit y Nadyr. W takiej pozycyi mieszkańcy ludzie, mając poł roku dnia, poł roku nocy, a to ztąd, iż przez sześć miesięcy mają Słońce na swoim Horyzoncie, po których skończonych, Słońce na inży Horyzon przenosi się, gdzie drugie sześć miesięcy bawi. Ci więc którzy mieszkają pod Biegunami na samym wierzchołku ziemi, albo spodzie, gdy Słońce na ich Horyzoncie bawi, widzą go iako krąży około nich, formując Cyrkuly, rownoodległe ich Horyzontowi: nie zbliża się do nich więcej iak na 66 gradusów. Namienilem wyżej że Polarni ludzie na przemiany mają poł roku dnia, a poł roku nocy, y tak w samej istocie jest. Bo co to jest szczerze mówiąc Dzień albo Noc? iezeli nie wymiar czasu według Słońca albo bawiącego się

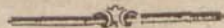
R 4

się na Horyzoncie, co nazywamy właściwie dniem, albo bawiącego się pod Horyzontem, co nazywamy właściwie nocą. Nie można jednak mówić aby ciemności grubey nocy przez wżyszek ten czas półroczny trwały: ponieważ świtanie y zmrok iakie takie daie światło, y Słońce wschodząc albo zachodząc raptem ani światła, ani ciemności nie sprawia, ale powoli y nieznacznie, co się nazywa po łacinie Crepusculum: to więc pod samych biegunach ziemi y całego świata trwa więcej iak dwa miesiące, grubey tedy nocy przez półtrzecia prawie miesiąca doznają. Crepusculum czyli świtanie albo zmrok poprzedza wschodzące Słońce, albo po zachodzącym następuje y poty trwa, poki Słońce na 18 gradusów nie spuści się na inny Horyzont: y im bliżej do Biegunów czyli ku wierzchołkowi ziemi czyli spodowi przybliża się, tym większe y dłuższe Crepuscula zmroki y switania stają się. Polarni iest-cze ludzie mają y to, że nie widzą wżyskich gwiazd, te ieno tylko ktore ich Horyzontowi przeciwstoją: druga połowa nieba naprzeciw drugiemu Horyzontowi wcale im iest niewidoma.

SFERA z ukosa nachylona, ta się nazywa; ktora sprawia, że Zenit y Nadyr ani z Biegunami ani z Horyzontem nie schodzi się, y że Polus partykularny Kraiowy oddalając się od Polow czyli Biegunów świata, pomy-

ka

ka się na Horyzont: a za tym pod spodem Polus Kraiowy drugi przeciwstojący swemu zwierchniemu odmienia pozycją od Biegunów świata, y Horyzontu świata. Taką Sferę z ukosa nachyloną wżyscy ci mają, którzy mieszkają między Cyrculami z iedney strony Polarnemi, z drugiey Cyrculem Equatorem, czyli Rownodziennym: tacy ludzie nigdy nie mają ani dni ani nocy regularnych, ale co raz większe albo mniejsze oprócz dwóch dni w Roku equinokcyalnych pod czas porownania dnia z nocą: a to dla tego, że względem takowych ludzi Horyzont przecina na dwie części nierowne wżyskie Cyrcule, ktore Słońce dziennym biegiem w koło ziemi odprawia, wyiawszy iedynie Cyrcul Rownonocny. Ta zaś nieregularność dnia y nocy nie na każdym mieyscu iest iednakowa, ale większa lub mniejsza według mniejszey lub większey pochyłości Sfery. Im bliżsi są mieszkańcy Biegunów świata czyli Polow, tym dłuższe mają dni w lecie, a nocy w zimie.



ROZDZIAŁ III.

O gwiazdach miejscowych y Planetach.

P. Co to są Gwiazdy miejscowe, wiele ich jest, y co o nich wiedzieć należy?

O. Gwiazdy miejscowe nazywają się te, które lubo mają swoy obrot, z sąsiedzkimi jednak gwiazdami nigdy nieodmienne położenie y odległość zachowują. Rachują ich na tysiąc czteryśta, które wolnym okiem obserwować można, bo inne które perspektywami wspomóżone oko widzi, niźliczone są. Podział gwiazd pospolicie idzie według Konstellacyi: Konstellacya zaś nic innego nie jest, tylko pewny zbior gwiazd albo iaka częśćka nieba gwiazdami otypana pod pewnym imieniem od dawnych Matematyków według upodobania nadanym. Takowych Konstellacyi rachują 72, Połnocnych 23, a Południowych 27, tudzież znakow niebieskiego Zodiaku 12. Gwiazdy miejscowe mają światło własne swoje, y świecą jako Słońca: ale niezmiernie ich od ziemi odległość sprawia, że wielkość ich y jasność w oczach naszych niknie. Według szcześciorakiej wielkości różnica między gwiazdami naznacza się:

wie-

wiedzieć jednak potrzeba że ta różność wielkości tylko jest na oko. Może bowiem to być, że ta gwiazda która się nam zdać małeńka, w samej rzeczy jest wielka: y że ta małość nie z kąda inąd pochodzi tylko z niezmierny od ziemi odległości, o ktorej iako y o wielkości w sobie samych gwiazd nic dotąd pewnego nie mamy. Obrót ich (mówiąc według Ptolemeusza) oprócz powszechnego obrotu z Niebami, w którym krążąc toczą Cykły równoodległe Equatorowi; jest im ięszcze własny bieg; przez który od Zachodu do Wschodu obracają się, y ryfują Cykły równoodległe Ekliptyce czyli Drodze Słonecznej. Ten ostatni obrot bardzo powolny jest y nierychły, tak iż 70 lat potrzeba na przejście jednego gradusa, a za tym na sprawienie całego swego obrotu, według przereczonego Matematyka, trzeba 25000 lat czasu.

P. Co to są Planety, y co o nich iak w powszechności, tak w szczególności wiedzieć należy?

O. Planety się inaczej nazywają Gwiazdami błędnymi, przeto iż ich obrot, między niemiż samymi, nie jest tak jednolityny, iak między gwiazdami miejscowymi: raz się do siebie zbliżają, drugi raz się oddalają, już się wydają złączone, już rozłączone y

na

na przeciwko siebie unoszące się. Złączenie Planet mowi się w tedy, gdy obydwie w jednymże gradusie Zodiaku zostają. Rozłączenie Planet, czyli ich przeciwobność w tedy jest, gdy na przeciwko siebie, z jednej y z drugiej strony w gradusach Zodiaku zostają. Planety są to maszyny w sobie grube y zaciemniające, podobne do ziemi, oprócz jednego Słońca, które jest ogniste, jasne, y oświecające wszystkie inne Planety: te bowiem jeśli czasem błyszczą, nie z siebie samych, ale od Słońca odbierając światło, odbijają nam go. Jest ich zaś siedm:

♄ Saturnus.

♃ Jowisz.

♂ Mars.

☉ Słońce.

♀ Venus.

☿ Merkuryusz.

♊ Miesiąc czyli Księżyc.

Według Ptolomeusza ułożenia, kładziemy tu ziemię w porządku świata, iakoby w centrze zawieszoną y nieporuszoną: względem iey tedy odległe porządkiem wyrachowałem pomienione planety: z tych gdy która w największym jest swoim zbliżeniu się ku ziemi, nazywa się to jednym terminem Greckim Perigeum: przeciwnym sposobem,

tem, gdy w największym jest od ziemi oddaleniu się, wyraża się jednym terminem Apogeum: Te punkta złączenia się, y oddalania się, według różności planet rozmaicie zachodzą, y odmieniają się. Obrót Planet jest od Zachodu do Wschodu niewychodząc z Ekliptyki krążą formując Cyrkuly równoodległe Equatorowi.

W szczególności o każdej Planecie to należy wiedzieć: a najprzód o Słońcu. Słońce swoim obrotem dziennym obiegając w koło świat; formuje Cyrkuly równoodległe Equatorowi, a postępując co raz wyżej albo niżej po Ekliptyce, swoim biegiem rocznym od Zachodu do Wschodu kurs swój sprawuje w czasie dni 365, y godzin prawie 6, z których co cztery lata przyraffa jeden dzień: a zatym każdy czwarty rok zamyka w sobie dni 366 y nazywa się przybyłowym. A że oprócz godzin pozostaia corocznie minuty (Rok bowiem według biegu Słońca sprawuje dni 365 godzin 5 y minut około 49.) zbywające tedy iedynastie minut, wyniosła trzy dni we cztery lata: y dla tego wyrzucają się trzy dni w czasie czyli przeciągu lat 400 to jest, na początku każdego sta trzech wieków. Nie może więc byż przybyłowym pierwszy rok poczynającego się wieku. Naprzykład R. 1700. nie był przyby-

szowym: iako też Roki 1800. y 1900. nie będą przybyśzowym, dopiero Rok 2000. będzie przybyśzowym. Odległość Słońca od ziemi, według Matematyków, iest na trzydzieści millionow mil, corpus iego million razy więkksze od Ziemi. Perigeum czyli zbliżenie się Słońca ku ziemi przypada w Grudniu, to iest, gdy Słońce siedm około gradusow Koziorozca ubieży. Apogeum czyli wygurowanie Słońca, przypada w Czerwcu, gdy się także do siódmego gradusu Raka zapędzi. Słońce tedy w zimie zbliża się ku nam bliżey millionem mil, niż gdy guruie w lecie. Dziwno więc może być komu, za co przy zbliżeniu się Słońca opaczny niby natury sposobem, doznaiemy przykrego zimna; a przy oddaleniu się y wygurowaniu onegoż, gorąco mamy? Na co tak Filozofowie odpowiadają: Ze nie bliskość Słońca, ale wygurowanie onego nad Horyzontem z rzucaniem promieni wprost, a przynajmniej nie tak z ukosa iak w zimie, przystępując cokolwiek do perpendykularney linii ciepło w kraiu sprawuje: aże w zimie nie tak Słońce guruie nad naszym Horyzontem iak w lecie, y rzuca promienie nierownie bardziej zukośne iak w lecie, a zatym ani iego światło y ciepło nie tak długo bawi iak w lecie na Horyzoncie, ani promienia Słoneczne nie tak wprost iak w lecie, ale oddalając

dalając się od linii perpendykularney zukośa bez przyzwoitey sobie fity na Horyzont blią: przeto niedziw, że za zbliżeniem się Słońca mamy zimę, za wygurowaniem onegoż lato.

O XIEŻYCU. Xieżyce bieg swoy odprawuje od Zachodu do Wschodu we 29 dni, y godzin 12, ten czas nazywa się: biegiem Xieżyca miesięcznym. Lecz zamiast poł trzdziesiąt dnia, ustanowili Matematycy rachować w miesiącu każdym alternatą, raz dni 29 a drugi raz 30 co na iedno wychodzi. Rok miesięczny zabiera dni 354, mniejłzy więc iest iedynastą dniami y sześcią prawie godzinami od Roku Słonecznego. Xieżyce w naywiększym swoim od ziemi oddaleniu się, czyli Apogeum, iest na mil 87000. Perigeum czyli zbliżenie się iego ku ziemi naybliższe bywa na 500 mil. Xieżyce mniejłzy iest od ziemi 55 razy: iakoż y od wślytkich innych Planet naymniejłzy, lubo dla swoiey z ziemią bliskości zdaie się być więkłzy od wślytkich innych, wyiawłzy iedno Słońce.

Lunacye czyli odmiany miesiąca iako to: Now, pierwsza Quadra, Pełnia, y ostatnia Quadra tak się rozumieć mają. Xieżyce iest corpus podobne ziemi, machina w sobie gruba y zaciemniająca: Połowę iego zawłze

z Słońce oświeca y oświeca. Gdy więc Księżyc zeydzie się z Słońcem, to jest gdy obydwu na jednymże gradusie Zodiaku znajdować się będą, my na ten czas strony oświeconey księżyca nie widzimy, ale tę tylko, którą promienia Słoneczne bynajmniej nie oświecają: nazywamy to więc Nowiem. W kilka dni potym, iak tylko cokolwiek Księżyc pomknie się, oddalając się od Słońca, tak zaraz postrzegamy oświeconey jedney strony miesięczney cząstkę, co mowiemy po polu: nowy księżyca albo miesięczek, gdy Księżyc oddali się od Słońca na 90 gradusów, wtedy strony oświeconey widzimy połowę, czyli czwartą część globu Księżcowego, y to jest: pierwsza Quadra. Gdy Księżyc dojdzie połowy swego Cyklu, y stanie wprost na przeciwko Słońca, w tedy całą Księżyca stronę oświeconą, czyli całe Hemispherium jego widzimy: y nazywamy to Pełnią. Ztąd gdy potym Księżyc Kołowym swoim idący torem zmierzka ku Słońcu, y już na quadrans czyli na 90 zbliży się gradusów: mowiemy że wtedy jest ostatnia Quadra.

P. Co to są zaćmienia?

O. Wszystkich Planet ciemnych bywają zaćmienia, naywidoczniejsze są jednak

nak Księżyca y Słońca, które wolnym okiem możemy obserwować. Księżyca w tedy przypada zaćmienie, kiedy na przeciwko Słońca w Cyrkule Eklipyki stanie: na ten czas bowiem trafia się, iż ziemia między temi dwiema Planetami wprost trzymającą sytuacją, bywa na przeszkodzie, zaślaniając swoim korpusiem księżyca od światła Słonecznego, że nie tylko, iak zwyczajnie na pełni, księżyca nie oświeca się, ale się umbrą ziemi zaciemia. Zaćmienie księżyca czasem bywa całe, a czasem nie całe, tylko iakie części jego: idzie to od umbry ziemi: jeżeli wprost, ziemi umbra, pada na księżyca; zaćmienie nazywa się całkowite, jeżeli cokolwiek z boku cień zarywa księżyca: zaćmienie nazywa się nie całkowite. Słońca zaćmienie nazywa się nie całkowite. Słońca zaćmienie przypada przy złączeniu się tego luminarza z Księżycem na Eklipcie: wtedy albowiem stanowiący Księżyc wprost między Słońcem y naszą ziemią, odbiera nam po części, mniej albo więcej światło Słoneczne: y to się zaćmieniem Słońca nazywa.

Inne pięć Planet, iako to Venus, Merkuryusz, Mars, Jowisz, y Saturnus, odprawiają swoy obrot od Zachodu do Wschodu. Ich biegu Cyrkuly rozmaicie na Eklipcie

ce wychodzą: żadna Planeta nie idzie torem drugiey. Jak zaś długo swoy bieg odprawia? to iest powszechne zdanie Matematyków, iż, Saturnus w lat 29 y dni 155. Jowisz w lat 11 y dni 313. Mars w rok y dni 321. Venus w poł ośma miesiąca: Merkuryusz co trzy miesiące, swoje obroty sprawia. Venus y Merkuryusz około Słońca obracają się, y bardzo iego bliscy są: Venus od Słońca naydaley nie odchodzi iak na 48 gradusów; a Merkuryusz na 28.



ROZ-

ROZDZIAŁ IV.

O Systematach, czyli Ustawieniach świata, według przedniejszych Matematyków.

Patrz na Tablicę XXIV.

P. Jakie iest Systema Ptolomeusza?

O. Ptolomeus Claudus sławny Matematyk rodem z Pelusu, drugiego wieku po narodzeniu Chrystusa Pana żył, y mieszkał w Alexandryi; słynął za Panowania Adryana, y Marka Aureliusza, swoią w Matematyce y innych sztukach umiejętnością: według iego zdania takie iest rozporządzenie świata. Patrz na Figurę pod literą *B.* ziemia według niego iest w pośrodku całego świata, w koło niey wszystkie Planety obracają się, obrotem Cyrkularnym, ktorego centrum supponuie w ziemi: a nayprzód koło ziemi chodzi

- ☾ Miesiąc, potym
- ♄ Merkuryusz, za tym
- ♀ Venus, dopiero
- ☼ Słońce, nad nim

S 2

♂ Mars

♂ Mars; wyżey

4 Jowisz; a naywyżey

‡ Saturnus; za tym idą gwiazdy, nad temi Nieba Kryształowe, na samym wierzchu Firmament. Przypatrz się na teyże famey Figurze pomienionym Planetom, wszystkie te w swoich kulkach zamknięte widzisz: te zaś są dla tego, aby można zbliżenie się ku nam Planety y oddalenie się iego wyexplikować: Ptolomeus supponuje, że Planety, oprócz obrotu swego w Cyrkulach z centrum ziemi zgadzających się, formują w swoich Sferach mnieysze zakręty, czyli Cyrkuly, w tych obracając się, gdy przyidą na wierzch sprawują Apogeum, gdy na doł spuszcza się, czynią Perigeum.

P. Jakie jest Systema Tychona Brahe?

O. Tycho-Brahe Szlachcic Duński urodzony dnia 19. Grudnia R. 1546. sławny Astronom y Matematyk: ten chcąc y błędy Ptolomeusza poprawić, y zgodzić Astronomią z Pismem Świętym takie rozporządzenie świata wymyślił (patrz na Figurę pod literą C.) Ziemia w centrum świata zawieszona leży: koło niej Miesiąc y Słońce obracają się. Z centrum Słońca zrysowane są Cyrkuly pięciu innych Planet według ich zwyczajnego porządku.

Gwiazd

Gwiazd niebo, y ich Cyrkuł ma centrum wraz z ziemią.

P. Jakie jest Systema Mikolaia Kopernika?

O. Mikołaj Kopernik sławny Astronom, Matematyk y Filozof narodził się w Toruniu 19 Lutego Roku 1473. z młodych lat aplikował się do ięzyka Greckiego, do Filozofii, Medycyny: naybardziej jednak do Matematyki y Astronomii, w czym bardzo profitował. Dla wydoskonalenia się w ulubionej Astronomii różne zwiedził Kraie, w Akademii Bonońskiey nie co zabawiwszy, przeniósł się do Rzymu gdzie publicznym był Professorematyki. Powróciwszy do Polski y do swej Ojczyzny, uczyniony był Kanonikiem Warmińskim od Łukasza Watzelroda Biskupa Warmińskiego swego Wuią. Wtedy zaczął pilniey pracować około swego Systema czyli rozporządzenia Świata, które niegdyś Pythagoras, Arystarchus Samius, y Kardynał Cusanus inwentowali y układali. Jego tedy zdanie jest takie (patrz na Figurę D.) Słońce jest w centrum całego Świata, koło którego

♀ Venus naybliżej będąca obraca się, iako y

♂ Merkuryusz; idzie potym Cyrkuł ziemi, która koło Słońca obrot swój

fwoy odprawuie, w koło ziemi nieodstępnie chodzi Miesiąc, tak dalece, że wraz w kompanii z ziemią obchodzą Słońce. Tych przeczczonych Planet obroty zamyka Cyrkuł

♂ Marsa, potym

♃ Jowisza, naostatek

♄ Saturna; naywyżey miejscowe idą Gwiazdy.



ROZ-

ROZDZIAŁ V.

O Sposobach zgadnienia długości y szerokości miejscowej, odległości, godziny, znaku w którym zostaje Słońce, wschodu y zachodu w każdym kraju.

SZEROKOSCI miejsca tak szukay: Obracay Glob reprezentuiący ziemię poty, poki miejsce ktorego szukasz nie przyidzie do msiężnego Cyrkułu Merydiana: to mając, rachuy począwszy od Equatora na Merydianie msiężnym gradusy aż do miejsca naznaczonego ktorego szerokość chcesz wiedzieć: liczba tedy na merydianie spotykająca upatrzone miejsce, będzie iego prawdziwa Szerokość.

DLUGOSC tegoż samego miejsca mieć wnet będziesz, gdy ustanowiwszy glob tak iakem pierwey powiedział, będziesz uważał iaka liczba na Equatorze msiężnemu Merydianowi korresponduje.

ODLEGŁOSC miejsca od miejsca tak znaydziesz: Weź Cyrkel, otworz go tak aby iedna iego nożka stała na iednym, a druga na drugim miejscu, ktorego odległość szukasz:

S 4

kaz: tak otworzony Cyrkiel, przenieś do Equatora postawiwszy jedną nogę Cyrkla na pierwszym gradusie Equatora, druga skaze liczbę gradusów pewną tam gdzie stanie na Equatorze, y ta będzie prawdziwą odległością miejsca od miejsca. Chcę naprzykład wiedzieć iak Amsterdamski od Stambułu jest odległy, biorę Glob y Cyrkiel stawiam jedną nożkę Cyrkla na Amsterdamskim, drugą na Stambule: przenoszę tak otwarty Cyrkiel na linię Equatora, zmierzam, y widzę że odległość Amsterdamskiego od Stambułu jest na 19 gradusów co uczyni 285 mil Niemieckich: bo po polu na jeden gradus rachuje się piętnaście mil Niemieckich.

GODZINĘ ZGADNĄĆ iaka jest w którym mieście; taki jest sposób: Obroć glob tak, aby miasto naprzykład Warszawa, pod młotkiem przyszło Merydian: na wierzchu globu masz Kompasik z wyrażonemi na kulku godzinami y indexem, skieruy więc index na godzinę 12, która suponujemy jest w Warszawie, gdy to doświadczenie czynisz, abys zgadł iaka na ten czas jest godzina w Widniu, w Paryżu, w Madrycie &c. glob obracay, y uważay iak miasto Wiedeń, albo Paryż, albo Madryt &c. przyjdą pod Merydian młotkiem: na ten czas patrz na Kompasiku którą godzinę index skazuje: a ta zapewne będzie godzina w Widniu, Paryżu, Madrycie &c. pod czas 12 w Warszawie. Tym sposobem można po-

znac

znać, iaka jest godzina na każdym miejscu, byle tylko doskonale się wiedziało pewną na jednym miejscu godzinę. Takowe bowiem miejsce naprzykład Amsterdam, pomknij, ruszając globem aby stało pod Merydianem młotkiem, ustaw oraz index na Kompasie z wierzchu globu będącym, na tej godzinie która na ten czas tam jest: obracay za tym glob aby pod Merydian młotkiem podchodziło iakiegokolwiek kraju miasto, albo iakiegokolwiek chcesz miejsce: na każdym, zwierzchni index pokaże niezawodną godzinę.

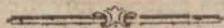
W jakim Znaku, y w jakim gradusie Zodiaku Słońce zостаie; jeśli chcesz wiedzieć? tak sobie postąp: Na Horyzoncie szerokim około globu, gdzie miesiące z swymi dniami są spisane, patrz tego dnia o którym jest kwestya: zaraz przy nim znajdziesz tamże, iakiemu znakowi y iakiemu gradusowi narzeczony dzień koresponduje. Naprzykład chcę wiedzieć w jakim znaku y w jakim gradusie dnia 18. Sierpnia zостаie Słońce? nayprzód szukam na Cyrkule płaskim czyli Horyzoncie, miesiąca Sierpnia; potem dnia przerzeczonego 18 tegoż miesiąca: a zaraz przy tym pitno uważam iaki koresponduje znak Zodiaku, wprost według pomienionego dnia znajduję: że w dzień 18 Sierpnia Słońce jest we 25 gradusie Znaku Lwa.

WSCHOD SŁONCA o którym cząściej gdzie jest, tym sposobem dociec można: Na przykład chcę wiedzieć w Paryżu 1 dnia Lipca, o której godzinie jest wschód Słońca? Najprzód według Horyzontu Paryżkiego ustawię glob, potem szukam w jakim znaku, y w jakim gradusie, 1 dnia Lipca zostaie Słońce: gradus ten, obracając glob, podsuwam pod merydiana mosiężnego, a index na kompasie globu ustawię na 12stej południowej godzinie: to zrobiwszy, obracam glob ku Wschodowi poty, poki znaleziony gradus Słoneczny nie zydzie się z Horyzontem Paryżkim: W tedy więc index pokaże na kompasie globowym godzinę 3 y minutę 58, y ta a nie insza będzie Wschodu Słońca godzina w Paryżu 1 Lipca. A jeżeli ku Zachodowi obrocisz glob: index skazować będzie 8 godzinę y minut 2, co będzie znaczyło godzinę zachodu Słońca w Paryżu 1 Lipcu. Doszedłszy tym sposobem Wschodu y Zachodu Słońca, łatwo zgadnąć można przeciąg dnia y nocy na każdym miejscu każdego czasu. Jako też można wiedzieć tymże samym kształtem, wiele godzin jest najdłuższy dzień w jakimkolwiek Kraju. Krótszy sposób wiedzenia Wschodu y Zachodu na każdym miejscu, jest ten, gdy odległość miejsca od miejsca wiedzieć będziesz. Widzieć bowiem potrzeba, że odległość wzdłuż o 15 gradusów miejsca od miejsca, godziną przedzwy wschód sprawuje. Na przykład w Paryżu,

żu, dnia 21. Września Słońce wschodzi o godzinie 6, chcąc wiedzieć o której godzinie tegoż samego dnia wschodzi w Jeruzalem, szukaj gradusów długości czyli odległości Paryża od Jeruzalem. Paryż jest we 20 gradusie długości, Jeruzalem w 50 zaczyn iedno od drugiego w odległości 30 gradusami różni się. A że 15 gradusów przedzwy wschód iedną godziną znaczy, przeto 30 gradusów dwoma godzinami poprzedzenie wschodu znaczyć powinno. Wnieść za tym potrzeba że Słońce dnia 21. Września w Jeruzalem dwiema godzinami przedzwy wschodzi niż w Paryżu: to jest w Paryżu dopiero jest 4 godzina rano 21. Września, kiedy w Jeruzalem tegoż samego dnia jest godzina zfoła.

Znaleść tych, którzy są respektem nas albo innych ludzi Anteki, Perjeki, Antipodi: Najprzód co te terminy znaczą wiedzieć należy: Perjeki, ci nazywają się ludzie, którzy na iedneyże linii równoodlegley czyli paralleli na kuli ziemney zrysowanej mieszkaia, y pod iednymże Merydianem na przeciwko sobie ieden drugiego położonym: iedni z nich mają północ, gdy drudzy samo południe. Anteki nazywają się ci, którzy pod iednymże Merydianem czyli linią południową mieszkaia, ale na osobnych parallelach w iednakowej odległości od Equatora położonych. Antipodi, nazywają się ci, którzy y pod liniami południowymi y pod Paralellami czyli równo-

rownoodległemi na przeciwko siebie położonemi mieszkaia. Termin ten Antipodes znaczy nogami do siebie chodzących iednego respektem drugich. Ten zaś iest sposob znalezienia ich. Antekow tak znaydziesz: wiesz pod którym Paralellem czyli na ktorey liniirownoodlegley y pod którym Merydianem mieszkaś: szukayże pod tymże samym Merydianem, ale Paralellą inną na przeciwko twoiey zryśowaną z drugiey strony Equatora: a tacy mieszkańcy będą twoi Anteki. Perjekow znaydziesz tym sposobem: Kray twoy czyli miasto, gdzie mieszkaś, złącz na globie z Merydianem moieźnym, a potym obracay glob przez 180 gradusow: przyzedłszy do tego Kraiu będzieś miał Kray czyli mieszkańcow względem ciebie Perjekow. Antipody znaleść, nic łatwieyszego: gdyż Antipody w naywiększym są oddaleniu względem nas. Tak Antipody względem Warszawy znaydziesz do razu, gdy na 180 gradusow mieysca od niey odległego tak co długości na Equatorze, iako co do szerokości na Merydianie poszukasz.



ROZDZIAŁ VI.

O miarach Geograficznych tak Starodawnych iako Teraźniejszych.

P. Co to iest wymiar Geograficzny?

O. Wymiar Geograficzny, iest to ta miara ktorey albo przedtym, albo terażnieyszymi czasy zażywaią dla zmiarowania y wiedzenia odległości mieysca. Wymiar Geograficzny zawżze się bierze wprost nie zważaiąc na żadne przeszkody y tamy, prostą mimo gory, wody, bagna y inne mieysca niedostępnę linią biorąc od miasta do miasta, od granicy do granicy. Pospolicie iednak kręto drogi idą, y nie zgadzaią się z wymiarem Geograficznym iako krotszym y prostszym. Wymiary takowe w każdym kraiu z swojemi nazwiskami pochodzą od zwyczaiu, ustanowienia, y upodobania.

P. Powiedz, iakie były wymiary z swojemi nazwiskami u dawnych, a iakie u terażniejszych Narodow?

O. Egipcyanie naydawnieyszy y nayznaiomsi Europeyczkom, wymiar drog nazywali Schænæ co zawierało w sobie 5000 krokow Geometrycznych. Grecy rachowali przez

przez staie *Stadia*. Staie zamykało w sobie 125 kroków Geometrycznych. Rzymianie rozmierzywali odległości między tysiącami kroków, y nazywali mile. Gaulowie mierzyli Leukami Lieue, co zawierało 1500 kroków: Krok Geometryczny czyni 5 kroków Krolewskich, *Pedes Regios*. Krok Krolewka składa się z 12 calow. Cal z 12 linii. Linia z 12 Punktów. Pięć Kroków Hollenderskich y poł, czyni Krok Geometryczny.

Teraźniejsze drog wymiary, tak Europejskie iako Azjatyckie, rozmaite są z swoimi różnemi nazwiskami, z których znakomittze z swoim wymiarem y terminem, porządkiem Abiecadla przyłączam.

ANGLICY rachują drogi przez mille wchodzi w jeden gradus Cyrkułu opasującego Kulę ziemską mil Angielskich - - - 69 $\frac{4}{5}$

ARABOWIE rachują przez mile: wchodzi w jeden gradus mil Arabskich 56

CHINCZYKOWIE rachują przez Li. wchodzi Li Chińskich na jeden gradus - - - 250

FRANCUZI rachują przez Lieue czyli Lienki: wchodzi w jeden gradus Lieue Franc. - - - 25

Ciż

Ciż na morzu czynią wymiar przez Lieue a tych wchodzi w jeden gradus - - - 20

HISZPANI rachują przez Lieue: wchodzi Lieue Hiszpańskich w jeden gradus - - - 17 $\frac{1}{2}$

HOLLENDRZY rachują na godziny: wchodzi w jeden gradus godzin 19 $\frac{3}{4}$

Ciż na morzu rachują mile na godziny, takich w jeden gradus wchodzi 20

INDIANIE rachują przez Gos: wchodzi w jeden gradus Gosów Indyjskich 30

MOSKALE rachują przez Werśzty: wchodzi w jeden gradus Werśzt Moskiewskich - - - 104 $\frac{1}{2}$

NIEMCY rachują przez mile: wchodzi w 1 gradus mil Niemieckich 15

PERSOWIE rachują przez Paraśangi: wchodzi w jeden gradus Paraśangow Perskich - - - 22 $\frac{1}{2}$

SZWEDZI rachują przez mile: wchodzi w jeden gradus mil Szwedzkich 10 $\frac{1}{2}$

TURCY rachują przez Berri wchodzi w 1 gradus Berri Tureckich 66 $\frac{2}{3}$

WĘGRY rachują przez mile: wchodzi w 1 gradus mil Węgierskich 13 $\frac{1}{2}$

WŁO.

WŁOCHY rachują przez mile: wchodzi
w 1 gradus mil Włoskich - 30

POLSKICH mil wymiaru nie kładę: bo
nie w tym punkcie regularnego nie
mamy. Każda prawie Prowincya ma
swoje osobliwe mile, a te pospolicie
dłuższe y krótsze bywają, według
trefunkowej odległości wsi y miast.
Atoli choć w nieregularności tego
wymiaru przyślepiemy bardziey do
mil Niemieckich: y dla tego szerokość
y długość każdego Kraiu opisując, wy-
rażałem milami Niemieckimi cokol-
wiek podobnemi do Polkich.

KONIEC ATLASU DZIECINNEGO.



REGE-

REGEST R.

Państw, Krolestw, Kraiow, *wielkimi li-
terami*: Miast, *małemi*. Wysp, Rzek,
Morz, Jeziorow, Gor, Kapow czyli
Promontoriow &c. *Kursywem*.

B. znaczy *Bey*, to jest małą odnogę mor-
ską; wielkie, pod tytułem Odnogi znay-
dziesz. G. znaczy Gora. J. znaczy Je-
zioro. K. Kap. M. Morze. Pr. Pro-
wincja. R. Rzeka. W. Wyspa.

A.	Adryatyckie M.	64
<i>Amhont W.</i>	Aequator	8
<i>Aar R.</i>	AFRIKA	236
Aberden	AGGERHUS Pr.	93
ABEX	Agra	232
ABISSINIA	AJAN	238
Abo	Aix. Aquae-Sextiae	40
<i>Adigus R.</i>	Aix-la-Chapelle	34
Adryanopol	Akapulko	247
	AKWITANIA	39
	T	<i>Aland</i>

<i>Aland W.</i>	101	Ankona	62
ALBANIA	223	Annapol	183
Alburg	88	Anslo	93
ALENTEIO	28	Antarcticus Polus	7
Alexandria	240	Antibes	40
ALGARWIA	28	<i>Antilles W.</i>	246
Alger	239	Antifer K.	41
<i>Alikant B.</i>	35	ANTWERPIA	68
Alkmar	75	Antwerpia	68
<i>Alpes G.</i>	41	<i>Appenin G.</i>	64
ALSACYA	39	Appenrade	90
<i>Alpen W.</i>	89	Appenzel	51
Altorf	57	Aquisgran	50
<i>Amagh W.</i>	88	ARABIA	230
<i>Amarao G.</i>	29	ARAGONIA	32
AMAZONES	246	<i>Aral J.</i>	234
<i>Amazonska R.</i>	248	Archaniol	104
<i>Ameland W.</i>	76	Arcticus Polus	7
AMERYKA	243	Arcypelag Grecki	20
Amersfort	75	<i>Argisz R.</i>	225
Amiens	40	Arhus	88
<i>Amirant W.</i>	238	Arhusen	89
Amsterdam	74	Arnhem	75
<i>Amur R.</i>	233	Aryfokratyczny	
Amur M.	234	Rząd	20
ANDALUSIA	32	<i>Arran W.</i>	85
Andes G.	249	Arras	68
André St.	83	<i>Aroe W.</i>	89
<i>Anglesey W.</i>	84	ARTESIA	61
ANGLIA	78	Astens	90
ANGLIA NOWA	245	ASTRACH.	105
ANGOLA	238	Astrachan	100

ASTU

ASTURIA	32	Batow	185
<i>Athesis R.</i>	63	Bauk	217
Ateny	221	BAWARIA	45
<i>Atlas G.</i>	241	BEYRA	28
AUSTRIA	45	Beierland W.	76
Aufzurg	46. 50	BELGIUM FRANC.	
Awa	232		39
AZIA	228	BELGIUM AUSTR.	66
AZIA MNIEYSZA			220
	210	Belgard	
Azof	234	<i>Belt Wielki Ciasn.</i>	
<i>Azores W.</i>	246	M.	90
		<i>Belt Maty Ciasn.</i>	
		M.	90
		Bender	225
		Bengela	240
		Benin	239
		<i>Berezyna R.</i>	211
		BERGEN Pr.	93
		Berlin	49
		Berdyczow	188
		Bern	57
		Bezanfon	40
		Biała	210
		Białystok	173
		Bihacz	220
		Biellk	171
		Bienna	56
		Bien	57
		<i>Biesboch J.</i>	75
		Bilbao	33
		BILEDULG.	237
		T 2	Birze

Birze	202	Bromberg	130
BISKATA	32	Brunswik	49
Bochnia	162	Bruxella	68
<i>Bog R.</i>	118	BRZEG ZŁOTY	238
Bois-le-Duc	74	Brzeście Kujaw.	128
Bonn	48	Brzeście Lit.	209
<i>Bornholm W.</i>	88	Bucharest	224
<i>Borneo W.</i>	231. 239	Buda	220
BOSNIA	219	Budziak Pr.	224
BRABANCIA	67. 73	Buenos-Ayres	248
Bracław	186	<i>Bug R.</i>	118
Braganca	28	BULGARIA	223
Braga	28	Bulgar	105
BRANDEBURGIA	47	Bulon	40
Brańsk	172	Burdegala	40
Brańław	196	Burdo	40
Breda	74	Burgos	33
Brem	49	BURGUND.	39
Brest	40	Bydgoszcz	130
<i>Breton K.</i>	249	<i>Bzura R.</i>	140
BREZILIA	240		
BRITANNIA		C.	
Wielka	78	Canceri Tropicus	11
BRITANNIA		Capricorni Tropi-	
MNIEY.	39	cus	11
BRITANNIA		<i>Cefalonia W.</i>	225
NOWA	246	<i>Celebes W.</i>	231
Bristol	82	Ceylan W.	230
<i>Bro R.</i>	150	Chelm	178
Brodnica, Stras-		Chelmno	144
burg	146	CHILLI	246
Brody	182	CHINY	

CHINY	230	Delft	75
Chur	57	Delmina	239
Christiania	93	Demokr. Rząd	20
Christianstad	94. 99	DENTS	237
Ciaśn. Moriska Belt	90	Despotyczny Rząd	20
— Davis	248	Dewenter	74
— Gibraltar	25	Diżon	40
— Kanał Brytan-		Długość mieysca	
nii	25		14. 15
— Magellańska	248	<i>Dniepr R.</i>	117
— Soud	234	<i>Dniestr R.</i>	174
— Sund	91	Dobrzyn	131
— Waygatz	106	<i>Dofrin G.</i>	95
<i>Ciecieref R.</i>	186	<i>Dollart J.</i>	76
Clima	15	S. Dominika W.	246
Coire	57	Dominik	247
Culma	144	Dongola	240
Cypr W.	230	<i>Don, Tanais R.</i>	105
CZECHY	48	Dornock	83
Czehryn	188	Dort. Dordrecht	74
Częstochowa	163	Drahimskie Star.	121
Czerkasy	188	<i>Draw R.</i>	221
Czerniech.	189	Drente Pr.	73
<i>Czyrmitz J.</i>	52	Drohiczyn	172
		DRONTHEIM Pr.	93
		Drontheim	93
D.		<i>Drwęca R.</i>	144
<i>Dago W.</i>	105	<i>Dryben R.</i>	131
DAŁMACYA	219	Dublin	82
DANIA	87	Dubno	182
<i>Davis Ciaśn. M.</i>	248	<i>Duna, Dzwina R.</i>	105
DELFINAT Pr.	39	<i>Dunaiec R.</i>	159
		T 3	Du-

<i>Dunay R.</i>	51	— Trewirski	47
<i>Dundée</i>	83	<i>Emdden</i>	49
<i>Duneburg</i>	113	<i>Enkhuizen</i>	74
<i>Dungby W.</i>	85	<i>Entre Duro &3</i>	
DUNSKIEKROLE.	87	<i>Minho Pr.</i>	23
<i>Dunkierka</i>	68	<i>Erfort</i>	50
<i>Dukla</i>	169	<i>Esichel K.</i>	29
<i>Durazzo</i>	224	ESTREMADURA	
<i>Duro R.</i>	29	PORT.	28
<i>Duwre</i>	82	ESTREMADURA	
<i>Dzieszna R.</i>	195	HISZP.	32
<i>Dzwina Mosk. R.</i>	105	<i>Etna G.</i>	64
<i>Dzwina Polik. R.</i>	118.	<i>Eufates R.</i>	233
	213	<i>Ewora</i>	23
		<i>Excester</i>	82
		<i>Eyder R.</i>	90

E.

<i>Ecliptica</i>	7		
<i>Edam</i>	74		
<i>Edymburg</i>	82	Falmuth	82
EGIPT	238	<i>Falster W.</i>	88
<i>Ekelensforde</i>	90	<i>Fanoë W.</i>	89
<i>Elba R.</i>	51	<i>Faro W.</i>	85
<i>Elbląg</i>	149	<i>Felices G.</i>	95
ELEKTORAT	47	<i>Femeran W.</i>	89
— Bawarski	46	<i>Fer W.</i>	238
— Brandeburski	47	<i>Feret K.</i>	41
— Hannoverski	47	<i>Fero W.</i>	95
— Koloński	47	FEZ	239
— Moguntski	47	<i>Filippiny nowe W.</i>	231
— Ryński	47	<i>Finister K.</i>	34
— Salski	47	FINLANDIA	98

F.

Fio-

<i>Fionia W.</i>	88		
FLANDRIA	67: 73		
FLANDR. FRANC.	39		
<i>Flekkero</i>	94		
<i>Flensborg</i>	90		
<i>Flessinga</i>	74		
FLORENCIA	62		
FLORIDA	245		
<i>Foburg</i>	90		
<i>Föhr W.</i>	89		
<i>Formoza W.</i>	231		
<i>Fort O. m.</i>	84		
FRANCYA	37		
FRANCYA NO-			
WA	245		
<i>Frankier</i>	75		
<i>Frankfort nad Men.</i>	50		
<i>Frankfort nad O-</i>			
<i>dra</i>	50		
FRANKOMIA	45		
FRANSZKONT	39		
<i>Fraustad</i>	122		
<i>Frederichstad</i>	94		
<i>Frederichstad</i>	90		
<i>Friburg</i>	57		
<i>Frisch Haff J.</i>	111		
<i>Frisch Nering</i>	112		
<i>Fryderyschal</i>	94		
FRYZYA	73		

G.

<i>Gado K.</i>	241		
<i>Galapes W.</i>	247		
S.GALLAOPACT.	56		
GALLICYA Pr.	32		
GALLINDYA Pr.	110		
<i>Galloway W.</i>	85		
<i>Gambia R.</i>	241		
<i>Gamron</i>	232		
<i>Gandavum</i>	68		
<i>Ganges R.</i>	233		
<i>Garda J.</i>	63		
<i>Garnesey W.</i>	41		
<i>Garumna R.</i>	41		
GASCONIA Pr.	39		
<i>Gates K.</i>	34		
<i>Gdańsk</i>	150		
<i>Gesselen</i>	99		
GELDRIA Xi.	68		
<i>Geldria m.</i>	68		
GENEWA	56		
<i>Genewa</i>	57		
<i>Genewehskie J.</i>	57		
GENUA	62		
<i>Gibraltar B.</i>	35		
<i>Gilolo W.</i>	231		
<i>Glaris</i>	56		
<i>Glasgow</i>	83		
<i>Glocester</i>	83		
<i>Gluma R.</i>	94		
<i>Glogow</i>	169		
T 4			

Gnie-

Gnieszno	124	H.	
Goa	232	Hadersleben	90
Goldynga	217	Haffa J.	147
Goloway	83	Haga	74
Gondar	240	Halicz	177
Goplo J.	129	Hamburg	49
S. Gotarda G.	58	HANNONIA	67
GOTLANDIA Pr.	98	Hannover	49
Gotland W.	101	Harlem	75
Gotenburg	98	Harlem J.	75
Gradus Aequator	8	Harlingue	75
Gran	220	Harvich	82
Graz	50	Havre de grace	40
GRECYA	223	Hawana	247
GRENADA Pr.	32	Hebrydy W.	84
Grenada m.	33	Heiligenbeil	111
Grenopl	40	Heiligeland W.	89
GRISONES	56	Hekla G.	95
Grodno	199	Hellevoetsluis	74
GRONINGA	73	Helmstad	98
Groninga	74	Helsingfors	99
Guda	75	Helsingor	89
Gure W.	76	Hemispherium	3. 4
Gustard W.	85	Hermenstad	220
Guzarat	231	HESSEN Pr.	47
Gwadalquivir R.	33	Heidelberga	50
Gwadiana R.	33	Hieres W.	42
Gwardafui K.	241	Hindelopen	74
Gwatimala	247	HISZPANIA	31
GWIENNA	39	HISZPANIA NO-	
GWINEA	237	WA	245
GWINEA NOWA	234	Hit-	

Hitteren W.	95	Jende J.	100
Hogue K.	41	Jenissea	233
HOKERLAND Pr.	110	Jeniffa R.	234
HOLLANDYA NO-		Jersey W.	42
WA	234	Jeruzalem	231
Holland	111	Ilantz	57
HOLLENDRY	66	INDYA	230
HOLLENDERS.		INDOSTAN	231
Rzplta	70	Indus R.	233
HOLSZTYN. Pr.	47	INPLANTY Pr.	103
Homel	213	INGRIA Pr.	103
Honduras	248	Inu R.	57
Horn K.	249	Inowroclaw	130
Horyn R.	181	Ipswich	82
HOTTENTOTY	238	IRLANDIA	78. 83
Huang R.	233	Islandia W.	93
Hudson Odu. M.	248	Ispahan	232
Hull	82	Iffel R.	75
Humah	186	Iffelmend W.	76
Humber R.	84	Isted	99
Husum	90	Jura G.	41
		Jura W.	85
		Izabelin	210
I.			
S. Jago	247	K.	
Jamaika W.	246		
JAPONIA W.	231	Kadix B.	35
Jaroslau Mos.	104	KAFRERYA	238
Jaroslau Pol.	177	Kaianeburg	99
Jassy	224	Kair	240
Jawa W.	230	Kaire R.	241
Iber R.	33	Kaldetraon G.	29
		T 5	Kale

Kale	40	— Zug	56
Kaliary	62	— Zurich	55
KALIFORNIA	245	Kantuaria	83
Kalisz	123	<i>Kantyn K.</i>	241
Kallundburg	89	<i>Kap Bialy</i>	241
Kalmar	99	— <i>Czarny</i>	241
<i>Kama R.</i>	105	— Dobrey nadziei	241
Kamboia	232	— Du Nord	249
Kambrida	83	— Kin	95
Kameracen - Bisk.	67	— Nez	95
Kamieniec Pod.	183	— Nord	95
Kamieniec Lit. 183	210	— o trzech wierz-	
Kampen	75	chachy	241
KAMSZATKA	231	— Verd	241
<i>Kanaryjskie W.</i>	238	KARYNTYA Pr.	46
KANADA	245	Karleby	99
<i>Kandaoe W.</i>	105	Karloftad	220
<i>Kandia W.</i>	225	Karlsham	99
Kanton	233	Karlskron	99
Kantony Szway-		Karmarten	83
carskie	55	KARNIOLA	46
— Appenzel	56	<i>Karon B.</i>	35
— Bazylién.	55	<i>Karpacie G.</i>	165
— Berneński	55	Karpagol	104
— Friburg	55	<i>Kartagena B.</i>	35
— Glaris	56	Kartagena	247
— Lucernen	56	KASSEL Pr.	50
— Solorurn	56	<i>Kaspijskie M.</i>	234
— Szafhus	56	KASTYLIA NO-	
— Switz	56	WA	32
— Underwald	56	KASTYLIA STA-	
— Ury	56	RA	32

KA-

KATALONIA	32	Korck	83
Kazal	62	<i>Kordilers G.</i>	249
KAZAN	105	Kore	231
Kazan	106	<i>Korfu W.</i>	225
Kazimierz	171	<i>Korinte K.</i>	249
KENT Pr.	81	<i>Korrentes K.</i>	241
<i>Kiang R.</i>	233	Korfor	89
Kielce	169	Korynt	224
Kijow	104	<i>Korjyka W.</i>	61
<i>Kimi R.</i>	100	Korzec	182
<i>Klar W.</i>	85	Kozienice	169
Kleck	207	Koziorozca Tro-	
Klima	15	pik	11
Koden	210	Kraie niewiadome	18
Koge	89	Krakow	159
Koimbra	28	Krasnostaw	179
Kola	104	Krempak G.	221
Kolbuszowa	169	<i>Kreuje K.</i>	34
Kolding	90	KROACYA	219
Kolombo	232	Krolewicz	110
Kolonia	49	KRYMSCY TA-	
Kolofwar	220	TAR	224
<i>Komarin K.</i>	234	Krystyanpol	181
<i>Komo J.</i>	63	Krzemieniec	182
Kompottella	33	<i>Kuama R.</i>	241
KONGO Pr.	238	<i>Kuba W.</i>	245
KONNACYA Pr.	82	<i>Kuneni R.</i>	241
Kohlskie	169	Kunow	169
<i>Konstancien. J.</i>	57	<i>Kurajao W.</i>	240
Konstantynopol	224	<i>Kurisch Haff J.</i>	111
Konstantynow	182	Kurisch Nering	112
Kopenhaga	89	KURLANDIA	215

Kulko

Kusko	247	Lewerpol	83
Kutno	128	Levis W.	84
		Leyda	75
		Lezard G.	85
		Lida	198
		Ligeris R.	41
		Lilla	68
		Lima	247
		LIMBURG Pr.	67
		Limburg m.	68
		Limmerik	83
		Lintz	50
		LION Pr.	39
		Lion	40
		Lipary W.	61
		Lipary	62
		Lipawa	212
		Lipno	132
		Lipsk	50
		Lis R.	69
		Lisbona	28
		LITWA	190
		LIWADIA Pr.	224
		Liworno	62
		Loanda	240
		LOANGO Pr.	238
		Loango	239
		Lofforden W.	95
		Loire R.	41
		Londondery	83
		Londyn	82
		L'Orient	40
		Lewward	74

LOTA-

LOTARINGIA	39	Magadoxo	240
Lubek	49	Magdeburg	49
Lublin	170	MAGELLAN Pr.	246
Lucern	57	Magelan Ciafn. M.	248
Lucyn	215	Maiorka	35
Ludfen	215	Makao	233
Luka	62	Malaget	237
Lulea	99: 100	Malaka	231
Lunden	99	Malborg	147
LUXEMBURG	68	Maldywy W.	230
Luxemburg	68	Malta W.	61
LUZACYA Pr.	47	Malstrom	94
Luzon W.	231	MAŁOPOLSKA	158
Lwow	174	Man W.	84
		Manheim	48
		Manilla W.	231
		Manilla	233
		Mantua	62
		Maros R.	221
		Marsilia	40
		Marken W.	76
		MAROK	239
		Martin K.	34
		Maryany W.	231
		S. Maryi K.	29
		Marienhauz	215
		Matapan K.	226
		MAZOWSZE Pr.	133
		MECHLIN Pr.	68
		Mechlin	68
		Medelfart	90
		Medenblik	74
		Me-	

Mediolan	60. 62	Moguncja	48
Medyna	231	Mohilow nad Dniepr.	
Mekka	231		211
MEKLENBURG	47	Mokka	232
<i>Mekon R.</i>	233	Mombaza	240
<i>Meler J.</i>	100	MOMMONIA Pr.	82
Melinda	240	<i>Mondega R.</i>	29
<i>Men R.</i>	51	<i>Mona W.</i>	88
Memel	111	Monarchiczny Rząd	
MERCI Pr.	81		20
Merida	33	MONTFERRAT	60
Meridiani Cirkuly	9	Monnikendan	74
<i>Merwa R.</i>	75	MONOEMUGI	238
Messina	62	MONOMOTAPA	238
MEXIK	245	Mons	68
Mexik	247	<i>Montawa R.</i>	150
Middelburg	74	Montroe	83
Miedniki	200	MORAWA Pr.	48
Mielnik	172	<i>Moraw R.</i>	221
Międzyrzecz	182	MOREA	224
Millsortshaven	83	<i>Morena G.</i>	34
<i>Mindanao W.</i>	231	Morza, Adryatyckie	25
<i>Minho R.</i>	29	Akwitańskie	26
<i>Minorka W.</i>	35	Atlantyckie	18. 24
Mińsko	212	Arcypelag	26. 226
MISNIA	47	Azof	224
<i>Mississipi R.</i>	248	Baltyckie	25. 106
Mittawa	216	Białe na północ	106
Mitylena	225	Białe albo Pro-	
Modena	62	pont	226
Mogilno	124	Czarne	226
MOGOL	230	Czerwone	242
		Mo-	

Morza, Hellespont.		Mścislaw	211
Propon.	226	<i>Mulla W.</i>	85
Hiszpańskie	26	MULTANY Pr.	223
Indyjskie	19	Mulran	232
Jońskie	64	Munich	48
Irlandzkie	25	Munster	50
Kaspiyskie	234	MUNSTER	48. 84
Liguryi	64	MURBIA	32
Lodowate	19. 106.	Murcia	33
	235	<i>Murray B.</i>	84
Manche	25	MURZYNY	237
Marmora	226	<i>Murzyńskie W.</i>	238
Murzyńskie	18	Myfz	207
Niemieckie	19		
Połnocne	25	N.	
Południowe Spo-		NAMUR Pr.	67
koyne	19	Namur	68
Propontis Białe	226	Nankin	233
Schagen	90	Nanfi	40
Spokoyne Polu-		Nantes	40
dni.	25	Narbona	40
Toskańskie	65	NARDOVIA	110
Wfrzodziemne		<i>Narew R.</i>	105
	19. 226	Narwa	104
Zabach	226	NATANGIA	210
Zachodni Ocean	18	<i>Nawada G.</i>	34
<i>Mojella R.</i>	52	NAWARRA	32
MOSKWA	102	Neapol	62
Moskwa	104	<i>Negrepont W.</i>	225
<i>Moza R.</i>	69	Neucastle	82
Mozambik	240	Neuport	68.
Mozyr	212. 213	NEU-	

PERU	246	Polonne	182
Pest	220	POMERANIA Pr.	47
Petersburg	103	POMEZANIA Pr.	110
Peterwaradin	220	Pondiszery	232
<i>Peypus J.</i>	104	Poniewież	200
<i>Philipsland W.</i>	72	Porto	28
<i>Pilica R.</i>	167	Porto-bello	247
Pillau	111	PORTUGAL.	27
Piltyn	217	Portsmuth	82
<i>Pinas K.</i>	34	Poznań	120
Pińczow	169	Praga	49
Pińsk	210	<i>Profna R.</i>	123. 125
Piotrkow	126	Proszewice	162
Piotrowin	169	PROWANCIA	39
<i>Pireneyskie G.</i>	34	<i>Pregel R.</i>	111
PIKARDIA Pr.	39	Presburg	220
Pitea m.	99	PRUS. KROL.	107
<i>Pitea R.</i>	100	PRUSY POLSKIE	143
<i>Plata R.</i>	248	<i>Pruth R.</i>	177
Plimath	82	<i>Prypeć R.</i>	208
Plocko	132	Przemęc	122
<i>Pa. Padus R.</i>	63	Przemysł	176
Podhorce	177	<i>Putten W.</i>	76
Podkamienie	182	Puławy	171
POGESANIA Pr.	110	Pultusk	132
Polangen	202		
Polares Circuli	11		
Polongow	202		
POLSKA	113		
Poli Bieguny Swia-			
ta	7		
Polocko	204		

Q.

Quebek	247
Quilao	240
Quito	247

R. Ra.

R.

Rouen	40
Rostok	49
Rownoodlegle Cyr-	
kuly	10
<i>Roxent K.</i>	29
Rupella	40
Ruwne	182
Ryga	103
Rypen	88. 89
Rzeczyca	213
Rzeszow	177
Rzym	61
	S.
Saalfeld	111
SABAUDIA	60
<i>Sagalia W.</i>	231
Saint Malo	40
SALE	239
Sallant Pr.	73
Salzburg	46
Salisbury	83
Salonika	224
Samarkand	233
<i>Sambra R.</i>	69
Samborz	177
<i>Samien W.</i>	95
SAMLANDIA Pr.	110
<i>Samos W.</i>	225
Samsonow	169
<i>Samson W.</i>	88
U 2	San

Radunia R.

Radziejow

Radzyn

Raguza

Rakow

Raka Tropic.

Ratisbona

Rawa m.

Rawa R.

Re W.

Rees G.

Reims

Ren R.

REN NIZSZY

REN WYZS

Rennes

Rewel

Riengkioping

Rodan R.

Rohaczow

Rom W.

ROMANIA Pr.

Romstad

Rosienne

Roskild

Roszel

Rotterdam

Rotomag

Roselgat K.

ROSSYA

<i>San R.</i>	174	<i>Sicie K.</i>	41
Sandwich	82	Sieciechow	169
San Salvador	240. 248	SIEDMIOGROD	219
Santa - Fe	247	Sieradz	125
<i>Santylany G.</i>	34	SIEWIERZ	166
Saragossa	33	Sion	57
Saraio	220	Sio	225
<i>Sardinia W.</i>	61	Skalholt	94
<i>Saw R.</i>	221	Skaldis R.	69
<i>Sawerna R.</i>	84	<i>Skyi W.</i>	84
SAXONIA WYZ-		SLAWONIA	110.
SZA	47		219. 220
SAXONIA NIZ-		Składany Rząd	20
SZA	47	SLĄSK Pr.	48
<i>Schagen K.</i>	90	Slefwik	89
<i>Schannon R.</i>	84	Sluis	75
<i>Schouetoi K.</i>	234	<i>Slye R.</i>	90
<i>Schouwen W.</i>	72	Ślawatycze	210
Schwitz	56	Slonim	207
Seeby	90	SŁOWACY	219
Segedyn	220	Śluck	207
SEMIGALL.	216	<i>Stucz R.</i>	181
<i>Senegal R.</i>	241	Smirna	131
Senjar	240	Smoleńsko	104. 203
Sendomirz	167	Soderham	99
<i>Sequana R.</i>	41	Sofala	240
SERWIA	219	Sokal	180
<i>Setubal B.</i>	30	Sokol	205
<i>Sewenny G.</i>	41	Sokoterra	230
Sewenwolden Pr.	73	Soloturn	56
Sewilla	33	<i>Sond Ciafn. M.</i>	254
Siam	232	Sądecz	164
		<i>Sor-</i>	

<i>Sorlings W.</i>	84	SYBERIA	105
<i>Soza R.</i>	189	Szadek	125
SPIZ	164	Szafhus	57
Srzoda	121. 124	<i>Szager Rack M.</i>	91. 96
Stanisławow	178	Szambery	62
Stantz	57	SZAMPANIA	39
STANY SKONFE-		Szczecin	49
DER.	70	<i>Szelling W.</i>	76
Staweren	74	Szerokość mieysca	
<i>Stewen Klint K.</i>	90		12. 13. 14
Stowanger	94	Szeftor	83
Strasburg	50	Szklów	208
Strasburg, Brodni-		SZKOCIA	78
ca	146	<i>Szokland W.</i>	76
Staszow	169	Szterling	83
Strigonium	220	Sztokolm	98
<i>Styr R.</i>	181	Sztum	148. 149
STYRIA Pr.	46	SZWABIA	45
SUDAWIA Pr.	110	SZWAYCARY	54
<i>Sud - Beveland W.</i>	72	SZWECIA	97
Suleiow	126	<i>Szyrmonikog W.</i>	76
<i>Sumatra W.</i>	230		
<i>Sund Ciafn. M.</i>	90	T.	
Surat	232	Tafilet	239
Surinam	248	<i>Tago R.</i>	29
Surrey W.	95	Taillat K.	41
Susdal	104	<i>Tamisa R.</i>	84
SUSSEX Pr.	81	Tarent	63
<i>Sycylia W.</i>	61	Tartakow	180
<i>Sylt W.</i>	89	TARTARIA mała	223
SYRYA	230		
SWEONIA Pr.	98	U 3	TAR-

TARTARIA Wiel-	Trente Pr.	73
ka 230	Trewir	48
— Moskiewska 230	Triest	49
— Chińska 230	Tripoli	239
— Dzika 230	Troki	198
Tatry Gory 221	Tromso W.	95
Tawastus 99	Tropici	11
Tay R. 84	Trzemieszno	125
Telziew 202	Tugurskie J.	58
Temeswar 220	Tulon	40
Terespol 210	Tulosa	40
TERRA FIRMA 246	Tunderen	90
Ter Szeling W. 76	Tunis	239
Tess 221	TURCYA EURO-	
TESSALIA 223	PEYSKA	222
Texel W. 76	— AZIATYCKA	230
Texel Odn. M. 76	Turin	62
Tholen W. 72	TURINGIA	47
Tibiscus 221	Twer	104
Tobolskoy 106. 233	Tygris R.	233
Tombut 239	Tykocin	173
Torneo 99. 100	TYROL Pr.	46
Toruń 145		
TOSKANIA 61	U.	
Trafalgar K. 34	Uhma	99. 100
TRANSYLVANIA	Ulaborg	99
219. 220	Ulma	50
TRALOS-MON-	ULTER Pr.	82
TES 28	ULTONIA Pr.	82
Trankiebar 232	Upfal	99
TRANSISALANIA	Urbion G.	34
Pr. 73	Urkk	

Urkk W.	76	WESTERGOW	
UTRECHT Pr.	73	Pr.	73
Utrecht	74	Weslerny W.	84
		Westerwy	99
		WESTFALIA Pr.	46
		WESTSEX Pr.	81
		Weter J.	100
		Wexfort	83
		Wexuwinisz G.	64
		Wiburg 88. 89.	104
		Widen	48
		Wieland W.	76
		Wieliczka	162
		Wielki S. Bernard	
		G.	58
		WIELKOPOLSKA	
		118. 119	
		Wieluń	126
		Wieprz R.	170
		Wiering W.	76
		Wight W.	84
		Wigos B.	35
		Wilja R.	195
		Wilkomierz	198
		Wilno	195
		S. Wincentego K.	29
		Winnica	186
		WIRGINIA	245
		WIRTEMBERG	46
		Wirtzburg	50
		Wisby	99
		Wisła R.	117
		Wisłmar	

Wisłamar	49	—	Podolskie	183
Wiśł W.	85	—	Polockie	204
Witepsk	207. 208	—	Pomorńskie	149
Wieland W.	76	—	Poznańskie	120
WŁOCHY	59	—	Rawskie	148
Włodzimierz	182	—	Ruskie	174
Wniebowzięcie		—	Sędomirskie	167
L'Assompt.	248	—	Sieradzkie	125
Woiewodztwa, Beiz-		—	Smoleńskie	203
kie	180	—	Trockie	198
— Braclawskie	185	—	Wileńskie	195
— Brzeskie Ku-		—	Witebskie	207
jaw.	128	—	Wołyńskie	181
— Brzeskie Li-			Wolborz	126
tew.	208		Wolfartsdyk W.	72
— Chełmińskie	144		Wolga R.	105
— Inflantkie	213		Wollenhof	73
— Inowrocław-			Wolczyń	210
skie	129		Wołodimir	104
— Kaliskie	123		Wologda	104
— Kiiowskie	186		WOŁOSZCZYŻNA	
— Krakowskie	159			223
— Lubelskie	170		Wołyń Pr.	181
— Łęczyckie	127		Wąchocko	169
— Malborskie	147		Wągrowiec	124
— Mazowieckie	133		Worn W.	76
— Mińskie	211		Wrocław	50
— Mściławskie	211		Wrocławek	129
— Nowogrodzkie			Wschowa	122
	205		Wyrzodziemne M.	36
— Plockie	132		Wygry	199
— Podlaskie	171		Wyfokie Lit.	210
			WY-	

WYSPA FRAN-		Zaleszczyki	185
CYI Pr.	39	Zamość	179
		ZANGWEBARYA	
			238
V.		Zant W.	225
Vadden Odn. M.	76	ZARA	237
Vange, Vogelsberg		Zator	165
G.	52	Zaław	182
Veer-Port	74	Zawskrzyńska Zie-	
Vera-Cruz	247	mia	132
Vogelsberg G.	52	Zbaraż	182
		ZELANDIA	72
X.		Zeland Diecezja	88
Xiężyca Gory	241	Zelburg	217
		Ziemie: Bielska	171
		— Chełmska	178
		— Ciechanowska	137
Y.		— Czerska	135
Yarmuth	82	— Dobrzyńska	131
Yeddo	233	— Drohicka	172
Yla W.	85	— Gołtyńska	140
York	83	— Halicka	177
Ys. K.	234	— Liwska	138
Yssed	99	— Lwowska	175
Yssel R.	81. 75	— Łomżyńska	137
Ysselmonde W.	76	— Łukowska	170
Ywika W.	35	— Michałowska	144
		— Mielnicka	172
Z.		— Nurska	138
Zabach M.	226	— Przemyska	175
Zacinthus W.	225	— Rawlska	140
		— Rożańska	137
		X	
		Zie-	

Ziemie: Sanocka	175	Zierikzée	74
— Sochaczewska	140	ZMUDZ	200
— Warszawska	136	Zofi	224
— Wieluńska	126	Zony	16
— Wiska	136	Zug	56
— Wyszogrodzka		Zuiderzée J.	75
	136	Zurich	57
— Zakroczymska	136	ZUTPEN Pr.	73
— Zawskrzyńska	132	Zutphen	75
Ziemia Nowa, Ter-		Zwaniec	185
re Neuve W.	246	Zwol	75
Ziemiaognia W.	247	Zytomierz	187



STANISLAUS AUGUSTUS

DEI GRATIA REX POLONIAE, MAGNUS DUX Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Voithyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque.

*Significamus praesentibus Literis Nostri-
quorum interest Universis Et Singulis.
Cum Nobilis MICHAEL GROELL Aulae No-
strae Regiae Commissarius Et Bibliopola,
Libros Sub Titulis, Primo: Dzieie Rzeczy-
pospolitey Rzymiskiey od założenia Rzymu
aż do Cesarzow, krotko porządkiem lat opi-
sane z Francuskiego ięzyka na Polski prze-
łożone przez X. Jana Albertrandego Soc.
Jezu Theologa II. 8vo. Secundo: Krotkie
zebranie Historyi uniwersalney z Francu-
skiego P. la Croza na Polski Język przeło-
żone po Polsku y po Francusku. 8vo. Ter-
tio: Atlas Dziecinny, czyli nowy sposób,
krotki, łatwy y do nauczzenia Dzieci Geo-
grafii naydoświadczenszy wraz z przyłą-
czonemi XXIV. Mapkami &c. z Francuskie-*

go przez X. Dom. Szybińskiego Schol. Piar. 8vo. Quinto: Historya Bogow baieczna przez Alfabet zebrana czyli Dykeyonarzyk Mytologiczny &c. przełożony z Francuskiego napisanego od P. Chombré na Oyczysty język przez G. Szybińskiego. 8vo. Quinto & Sexto: *étrennes mignonnes curieuses & utiles mêmes en Allemand sous le Titre: Königl. Poln. und Großherzogl. Litth. Staats-Calender: Typis imprimi in animum induxerit, Nobisque submissee supplicaverit, ut evitando damna, quibus eum tam externi, quam indigenae Typographi & Bibliopolae afficere possent, reimpressionem praemissorum librorum tam in natura, quam etiam aliam in linguam translatorum, necnon illationem alibi impressorum ad certum temporis spatium inhibere dignaremur. Nos praefatae supplicationi uti justae annuentes, omnibus & singulis in Regno & Dominiis Nostreis existentibus Typographis & Bibliopolis interdiciamus, serioque inhibemus, ne libros supra de Titulis expressos, absque speciali consensu praedicti Nobilis Michaelis Groell, quocunque idiomate imprimere vel reimprimere, necnon compendia inde confici curare, aut alibi impressos huc in Regnum, Dominiisque Nostri*

Nostri inferre intra spatium Viginti Annorum audeant, sub paena mille aureorum Hungaricalium, cujus medietas summae editori, altera vero pars Fisco Nostro Regio, reimpressos vero ejusmodi Libros in quacunque, in vel extra Regnum Typographia confiscationi irrevocabili omnium exemplarium, si talia in Regno Dominiisque nostris inveniantur, subesse declaramus. In quorum fidem praesentes manu Nostri subscriptas Sigillo Regni communiri jussimus. Datum Varsaviae Die XXIV. Mensis Novembris Anno Domini MDCCLXVIII. Regni vero Nostri V. Anno.

STANISLAUS
AUGUSTUS (L.S.)
REX.

Privilegium inhibitorium ne Typographi audeant Libros superius expressos reimprimere, vel reimpressos imprimere Nobili Michaeli Groell ad annos viginti datum.

ANTONIUS SIKORSKI
S. R. M. & Sigilli Majoris Regni
Secretarius. mp.



Mall's



3060
80

00



540

4700000000

A 2100

BIBLIOTEKA
GŁÓWNA
W S P
w Słupsku

25

127017